

БІЛЫШОВИК УКРАЇНИ

15

1927

ДЕДЖАВНЕ ВМІСЛЕННЯ ПЕРШОГО

БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ

№ 30 грудня 15

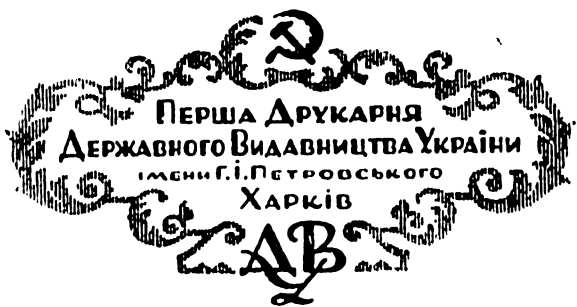
ПОЛІТИКО - ЕКОНОМІЧНИЙ ЖУРНАЛ ЦК КП(б)У

ДРУГИЙ РІК ВИДАННЯ

З М І С Т

	Стор.		Стор.
Передова — Опозиція перед лицем XV з'їзду ВКП	3	М. Мотузка — Україна в інтервенційних планах буржуазії й „думи“ укр. еміграції	84
Л. Перчик — П'ятирічний план на і однього господарства на XV з'їзді ВКП	11	С. Гонікман — Тов. Бендеровський „захищає“ діалектику	91
Д. Єрмолов — Міжнародні питання на XV з'їзді ВКП	20	П. Китайгородський — Там де панує Кемаль	102
Д. Батуров — Питання капітального будівництва й політика індустріялізації	39	КРИТИКА Й БІБЛІОГРАФІЯ	
В. Юринець — Національне питання на X з'їзді КП(б)У	48	А. Бервицький — „Агітація й пропаганда“ №№ 1, 2, 3, 4	106
В. Л. — КП(б)У в Жовтні	58	Г. Глезерман — Тальгеймер — „Теоретический кризис социал-демократии“	109
С. Барвинський — Чергові завдання партії на селі та КНС . . .	69	П. Скрипченко — Модест Рубінштейн — „Капиталистическая рационализация“	111
А. Хвиля — Так не можна	78		

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Опозиція перед лицем XV з'їзду ВКП

За два минулі роки від XIV до XV з'їзду опозиція пройшла надзвичайно довгий шлях: ідеологічно вона почала з окремих розходжень з партією й дійшла до остаточного відходу од ленінізму, до створення своєї окремої програми, що її втілено в т. зв. „платформі“ опозиції, яка суттю збігається з меншовизмом; організаційно опозиція почала із зародку фракційної діяльності і дійшла до цілковитого сконструювання своєї власної партії, що має окремий ЦК, свої крайові, окружні, губернські, районіві та осередкові організації, зі своїми окремими внесками і зі своєю власною дисципліною.

Так звана „нова опозиція“, на чолі із Зінов'євим і Каменєвим почала відходити від ленінізму ще до XIV з'їзду. На XIV з'їзді спір з опозицією точився з приводу тих самих основних питань, що, зважаючи на них, партія протягом багатьох років за Леніна і після Леніна провадила боротьбу проти троцькизму, як одного з крил меншовизму.

Ці основні питання були: 1) роля і значіння середняка і можливість з боку пролетаріату повести за собою основні маси селянства в справі соціалістичного будівництва; 2) питання про перемогу соціалізму в одній країні за доби імперіялізму. Що до цих основних питань пролетарської революції „нова опозиція“ скотилась до троцькизму.

Перейшовши ідеологічно до табору троцькизму, „новій опозиції“, натурально, залишалося здійснити цей перехід також організаційно. Лінію організаційного завершення свого переходу до табору троцькизму „нова опозиція“ була намітила вже на XIV з'їзді в такій заяві Зінов'єва: „З'їзд мусить доручити ЦК притягти до роботи всіх товаришів, всі сили колишніх груп у нашій партії“ (стенограф. звіт XIV з'їзду).

Остаточно організаційно „нова опозиція“ злилася з троцькизмом 1926 року, по квітневому пленумі ЦК і ЦКК. Тоді ж було утворено другий, гіршого видання, „серпневий блок“. Як в 1912 р. серпневий блок об'єднав різні групи меншовизму від групи Троцького до ліквідаторів включно, так і в останньому разі новий тип „серпневого блоку“ об'єднав кінець-кінцем усіх, хто відійшов од ленінізму, починаючи від групи Троцького і кінчаючи „робітничою опозицією“.

„Об'єднана опозиція“ за основу своєї програми ухвалила була стару, приношену програму меншовизму в троцькистському виданні. Саме на цій ідеологічній основі сталося знамените взаємне „відпущення гріхів“ Троцького, з одного боку, і „нової опозиції“, на чолі із Зінов'євим і Каменєвим, з другого.

„Відпущення гріхів“ з боку Троцького що до Зінов'єва і Каменєва не мало принципового характеру, а лише *формальний*. Об'єднуючись з „новою опозицією“, Троцький своїх старих, троцькистських, цеб-то меншовицьких позицій, не здавав. Це видно з такої заяви Троцького з цього приводу: „Безперечно, що в „Уроках Октябрю“ я зв'язував опортуністичні здвиги політики з найменнями Зінов'єва і Каменєва. Як свідчить досвід ідейної боротьби в ЦК, це була надзвичайна помилка. Пояснення цієї помилки в тому, що я не мав можливості стежити за ідейною боротьбою в самій сімці і вчасно встановити, що опортуністичні здвиги спричинювала група на чолі з т. Сталіном проти т. т. Зінов'єва і Каменєва.

Навпаки, „нова опозиція“, на чолі із Зінов'євим і Каменєвим, об'єднуючись із Троцьким, цілком і повнотою капітулювала перед троцькизмом і *здавала свої лєнінські позиції*, що їх обстоювали Зінов'єв і Каменєв підчас дискусії 1923 — 24 р.р., борючись із троцькизмом, як з меншовицьким ухилом в нашій партії.

Це видно з такої заяви Зінов'єва в його промові на пленумі ЦК і ЦКК в липні 1926 р.: „Ми кажемо, що тепер уже не може бути жодного сумніву в тому, що основне ядро опозиції 1923 року, як це виявила еволюція керівничої лінії фракції (цеб то більшості ЦК), правильно попереджувало про небезпеку здвигу з пролетарської лінії і про загрозливе зростання апаратного режиму“.

Варт співставити цю цілковиту капітуляцію перед троцькизмом з тим, що, борючись проти троцькизму в дискусії 1923 — 24 р.р., Каменєв казав про Троцького: „Тов. Троцький став за той канал, що ним дрібнобуржуазна стихія виявляє себе всередині нашої партії. Ввесь характер його виступів, все його історичне минуле показують, що це так. Що до своєї боротьби з партією, він уже став у країні за символ усього, що скеровано проти нашої партії. Це треба передовсім зрозуміти самому тов. Троцькому. Якщо він зрозуміє це і зробить потрібні висновки, все можна виправити. Хочє він цього чи ні (напевно він цього не хоче), але він для всіх, хто в комунізмі вбачає свого головного ворога, являє собою символ визволення з - під фєрули комуністичної партії...“ „Перед нами товариш з 20-тилітньою історією, який нещодавно прийшов до партії, ввійшов до партії не відмовившись од своїх помилок, який пробував в самій партії на кожному повороті провести свій погляд, який створив у партії таке ставлення до себе, що змушувало партію неодноразово закликати його до порядку, і неминувач, що для дрібнобуржуазної стихії, яка бажає найти собі будь-який прапор, ця політична постать, що постійно перебуває в опозиції до партії, що систематично підриває авторитет більшовизму, авторитет його керівничих центрів, авторитет Лєнінів, — стає помалу-малу за символ і надію“ (Каменєв. „Лєнінізм чи троцькизм“).

Історія боротьби Троцького проти більшовицької партії, проти лєнінізму почалася ще з 1904 року. Тимчасові відходи Троцького від чистого меншовизму за період 1904 — 1917 р. р. ніколи не мали ні організаційно, ні ідейно сталих основ. Проти більшовицької партії він

фактично ніколи не припиняв боротьби. Ввійшовши в 1917 році до нашої партії, Троцький, по - перше, зберіг чужі лєнінізмові ідейні принципи меншовизму і, по-друге, він ніколи не припиняв своїх періодичних вилазок проти більшовицької партії. Такі вилазки були: в 1918 р. в справі про Берестейський мир, в 1921 р. в справі за профспілки, далі — невпинна боротьба проти партії, починаючи з 1923 року до цього часу.

Ці періодичні бунти Троцького проти нашої партії впливали з того основного факту, що, вже ввійшовши в партію, Троцький ніколи не тільки не відмовлявся од 'своїх, відмінних від лєнінізму позицій, але, навпаки, періодично виступав одкрито в пресі, захищаючи ці позиції, що на них він базував боротьбу проти лєнінізму з 1904 року.

В написаній в 1922 році передмові до своєї книги „1905 рік“ Троцький свою стару концепцію перманентної революції повторив так: „Для забезпечення своєї перемоги, пролетарському авангардові доведеться в першу ж пору свого панування робити що - найглибші втручання не лише в феодальну, але і в буржуазну власність. При цьому він матиме *ворожі сутички* не тільки з усіма угрупованнями буржуазії, які підтримували його в перший час його революційної боротьби, *але і з широкими масами селянства*, що за їхньою допомогою він прийшов до влади. Суперечності в стані робітничого уряду у відсталій країні з переважною більшістю відсталого селянського населення матимуть своє розв'язання лише в міжнародньому масштабі, на арені світової революції пролетаріату“.

В своєму „Новому курсі“ Троцький уже в 1924 році ще в гострій формі підкреслює збереженість своєї старої меншовицької позиції, що її виявлено в так званій теорії перманентної революції. „Що до теорії перманентної революції, то я рішуче не бачу підстав зрікатися того, що писав з цього приводу в 1904 — 5 — 6 роках і пізніше. Я і тепер вважаю, що основний хід думок, що їх я тоді розвивав, набагато ближчий до справжньої сути лєнінізму, ніж багато й багато дечого з того, про що писала низка більшовиків того часу“.

Три кити, що становлять суть троцькизму, як варіант меншовизму, збережено у Троцького за весь час його перебування в нашій партії. Ці кити — такі засади: 1) заперечення пролетарського характеру Жовтневої революції 1917 року; 2) заперечення можливості сталої спілки пролетаріату з селянством і 3) заперечення можливості переможної пролетарської революції в одній країні за доби імперіалізму.

В своїх заявах на XV з'їзді опозиція, пробуєчи проробити ще один маневр у своїй боротьбі проти більшовицької партії, відмовляючись на словах од фракційности, від організації другої партії, лицемірно наполягала на тому, що її розходження з партією не мають програмового характеру, а є тільки розходження в галузі тактики. Що це брехня, видно з такого характеру розходжень опозиції з нашою партією: 1) об'єднана опозиція так само, як традиційний троцькизм, заперечує можливість переможного соціалістичного будівництва в нашій країні; цю саму позицію обстоювали Зінов'єв і Каменєв напередодні

Жовтневої революції, заперечуючи тоді наявність у нас умов для здійснення пролетарської революції і будівництва соціалізму; 2) опозиція запевняє, що пролетарська держава і ЦК нашої партії переродились, цеб-то цим заперечується наявність у нас пролетарської диктатури. Сапронівець Равіч-Черкаський формулює цю засаду в такий спосіб, що ВКП—це блок чотирьох клас, при чому компартію становить групка опозиціонерів, яка працює над оформленням майбутньої комуністичної партії. Це цілком збігається з поглядом Абрамовича, який сформульовано в „Соціалістичному Віснику“, що „ВКП перетворилося на механічний конгломерат найрізноманітніших груп і течій, що відбивають в собі не лише всі відтінки соціалістичної думки від найлівіших до найправіших, але й ідеологію та погляд, а головне—інтереси найрізніших соціальних сил і клас, аж до капіталістичних“; 3) заперечення політики спілки робітничої класи з основними масами селянства. Цю засаду покладено в основу понадіндустріялізації. Спочатку її був сформулював Преображенський у своїй „Новій Економіці“, в своїй теорії первинного соціалістичного нагромадження на основі визиску селянства, як колонії, згодом, в одкритішій формі, це заперечення спілки пролетаріату з селянством був сформулював І. Н. Смірнов про допустимість розладу з селянством для виконання програми понад індустріялізації; 4) заперечення пролетарського характеру Жовтневої революції. „Якщо заперечується можливість збудувати соціалізм у нашій країні, якщо заперечується наявність диктатури пролетаріату, потреба блоку робітничої класи з селянством, то що ж тоді лишається від нашої революції, од її соціалістичного характеру? Ясна річ, що нічого, зовсім нічого. Пролетаріят прийшов до влади, довів до кінця буржуазну революцію, селянству тепер нічого робити з революцією, бо воно вже дістало землю,—виходить, пролетаріят може собі йти, давши місце іншим класам“ (Сталін); 5) нарешті, останнє, це заперечення ленінської концепції в справі керівництва колоніальною революцією. В своїй боротьбі проти лінії партії що до китайського питання опозиція скотилася до II Інтернаціоналу, що заперечує потребу підтримки революційних колоніальних воєн проти імперіялізму. Опозиція ігнорує ленінську різницю між політикою комунізму в країнах імперіялізму і політикою в колоніальних країнах, що сходиться на те, що в останніх припустимий на певній стадії, на певний термін блок і „навіть спілка з національною буржуазією колоніальних країн, якщо вона бореться проти імперіялізму і якщо вона не заважає комуністам виховувати робітників і селян в дусі комунізму“ (Сталін).

Проробивши головокрутний поворот від ленінізму до меншовизму в його троцькистській формі, опозиція не менш рішуче відійшла од партії організаційно. На першому етапі свого ренегатства опозиція ідейно боролася проти партії в межах самої партії, поволі відокремлюючись в окрему фракцію. Це відокремлення на літо 1926 року зайшло доволі далеко. За найяскравіший вияв цього організаційного відходу від партії в той час були підпільні збори в лісі, де виступив кандидат

у члени ЦК Лашевич. Розсилання агентів по провінціях, поширення спеціально підібраних секретних партійних документів, що мали метою дискредитувати лінію партії, набули широких розмірів. Одночасно фракційну роботу провадилося вже на той час широким масштабом по лінії Комінтерну в закордонних компартіях. Для цієї мети використано ВККІ. „Серпневий блок“, таким чином, поширив і включив ультра-ліві й ультраправі групи за кордоном.

В жовтні 1926 року опозиція порушує постанову XIV з'їзду про недопустимість розпочинати всесоюзну дискусію без спеціальної постанови вищих органів партії, виступивши в Ленінграді і Москві на осередках проти лінії ЦК. Ці виступи в жовтні було розраховано на те, щоб реалізувати загрозу, що її був пустив Троцький, що „Об'єднана опозиція показала у квітні і в липні і покаже в жовтні, що єдність її поглядів тільки міцніє під впливом бруталного й нелояльного нацьковування, і партія зрозуміє, що лише на основі поглядів об'єднаної опозиції є вихід з теперішньої кризи“.

Опозиція розраховувала на те, що на жовтень виникне тяжке економічне становище в країні і на той час розраховувала свій прорив до партійних мас. Сподівання і надії опозиції не справдились: економічна криза, всупереч сподіванкам опозиції, не сталася, а опозиція що до своїх виступів на осередках у Москві і в Ленінграді була, як виявилось, бита.

Відійшовши ідеологічно від ленінізму і ставши на шлях організації другої партії, опозиція неминуче мусила була переступити рямки партії. Перша ластівка в цьому напрямі був виступ Зінов'єва з критикою ЦК в колонній залі в Москві перед широким зібранням з участю безпартійних. Знамениті проводи Смілги на Ярославському вокзалі мали характер демонстрації проти партії. Проте це була ще неспіва, замаскована демонстрація. Опозиція на липнево-серпневому пленумі пробувала спростовувати політичний характер проводів Смілги. На середину 1927 р. опозиція ґрунтовно вже налагодила свій нелегальний апарат, що здійснював зв'язок не лише опозиційних центрів із периферією в межах Союзу, але й із закордонними опозиційними групами, так із тими, що збереглися в компартіях, як і з тими, що їх викинуто з партій. Ті групи, що ренегатствують в Германії, Франції та інших країнах, спираючись на опозицію ВКП, проробили величезну роботу що до дискредитування перед робітниками Заходу ВКП і Радянської влади. Передрукована за кордоном платформа опозиції має такий наклеп, як твердження, що ЦК партії збирається скасувати монополію зовнішньої торгівлі і визнати чужоземні борги, що їх скасувала жовтнева революція. Дискредитуючи диктатуру пролетаріату в СРСР в очах пролетаріату Заходу, опозиція одночасно працювала в напрямі послаблення пролетарської держави в її боротьбі проти капіталістичного оточення.

На час святкування десятиріччя існування Радянської влади опозиція центр ваги своєї розкладницької роботи перенесла на безпартійну масу. Ось що сказано в документі опозиції, де вміщено

директиви що до переведення свята 7-го листопада: „Вся компанія підготовлення до свята, а також саме свято мусять відбуватися під гаслом єднання з безпартійними масами... форма участі: 1) у вечорах спогадів, родинних загальних зборах і т. ин.— організована й *активна участь наших товаришів разом із безпартійними*; 2) у видовищах і в кінотеатрах і т. ин.— так само організована *участь із тими безпартійними, які співчують*, компактними масами виявляти протест проти перекручування історії, кидати свої гасла і т. ин.; 3) вожді зранку об'їжджають районні колони і площі по районах, де має бути загальна зустріч демонстрантів, після чого вони прямують на Червону Площу, де вони займають місця на одній із другорядних трибун на видному місці. Наші лави мусять їх всяко вітати, захоплюючи і решту маси; 4) якогось одного дня організувати грандіозне єднання з виступами наших вождів і поетів із своїми творами“.

Сама відкрита демонстрація 7 жовтня була за відкритий виступ на вулиці проти партії, проти диктатури пролетаріату. Цей виступ і був останнім кроком опозиції. За цим могло статися лише озброєне повстання. На це, власне, розраховувала опозиція в разі міжнародних ускладнень, в разі війни. Ідеологічно цей майбутній крок зформулював був Троцький в теорії клемансизму. Аналогія між поведінкою Клемансо з часу імперіялістичної війни і тією поведінкою, що її підчас можливої війни Союзу з імперіялістичними державами мусила б додержувати опозиція, визначала саме те, що опозиція готується до збройного повстання проти партії, проти диктатури пролетаріату.

Опозиція прорахувалась. Одірвавшись од мас, переродившись ідеологічно, втративши об'єктивне розуміння дійсності, опозиція не обрахувала малого, а саме, що вона являє собою купку ренегатів, що за ними не тільки не пішла партійна маса, але й проти них виступила безпартійна маса. Останнє було блискуче доведено так у самій СРСР, як і за кордоном такими фактами: негативним ставленням безпартійних до тих опозиціонерів, хто демонстрував 7 листопада, виступом численних делегацій безпартійних робітників на партійних конференціях і з'їздах у цілому Союзі проти опозиції та успіхами компартії в Германії на муніципальних виборах у низці міст, не зважаючи на дивовижні наклепи і брехню, що їх опозиція свідомо поширювала через посередництво тих елементів на Заході, які ренегатствують.

Друкування секретних документів в ренегатському органі Рут-Фішер-Маслова нагадує зраду пролетарської справи, що її в 1917 році був зробив напередодні жовтня Зінов'єв і Каменєв, виступивши тоді в „Новой Жизни“ проти повстання, що його готувалося, і проти захоплення влади, розкривши, таким чином, ворогові плани пролетарського повстання.

Опозиція об'єктивно ходом подій і своєю поведінкою блокувалась не лише з різними групами в самій ВКП і серед закордонних компартій, не лише з групами, що їх викинуто з компартії, але з явно контр-революційними елементами. Цілком мають рацію „Последние

Новости“, характеризуючи опозицію, як центр усіх ворожих, непролетарських шарів: „Хоч - не - хоч,— сказано в цій газеті Мілюкова,— опозиція не тільки ідеологічно, але й організаційно стає за центр, що кристалізує всі ворожі, непролетарські шари, що їх обтяжує режим пролетарської диктатури і що активно намагаються його скинути“.

Отже, опозиція ідеологічно й організаційно порвала з партією та перейшла до табору ворогів пролетарської держави.

З чим же прийшла опозиція на з'їзд?

Що до наслідків передз'їздівської дискусії, то вони такі: за партію голосувало 724 тисячі, а за опозицію лише 4 тисячі, тоб - то трошечки більше, як пів процента. Виявилось, що опозицію бито. Вона прийшла на з'їзд також із наслідками своїх заяв од 16 жовтня 1926 р. і від 8 серпня 1927 року. В першій заяві опозиція казала ось що: „Ми вважаємо за свій обов'язок одкрито признатися перед партією, що в боротьбі за свої погляди ми і наші одностудці в низці випадків після XIV з'їзду допустили кроки, що були порушенням партдисципліни та виходили за встановлені від партії рямки ідейної боротьби всередині партії на шлях фракційности. Вважаючи ці кроки за безперечно помилкові, ми заявляємо, що рішуче відмовляємось од фракційних метод захисту наших поглядів, зважаючи на небезпеку цих метод для єдності партії і закликаємо до того самого всіх товаришів, які поділяють наші погляди. Ми закликаємо негайно розпустити всі фракційні угруповання, що утворилися навколо поглядів „опозиції“.

Одночасно ми визнаємо, що своїми виступами в Москві і в Ленінграді в жовтні ми порушили постанову ЦК про недопустимість все-союзної дискусії, почавши її всупереч постановам ЦК... Ми вважаємо за абсолютно неприпустиму річ безпосередньо чи побічно підтримувати фракційність хоч би яких груп в окремих секціях Комінтерну, будь то група Суваріна у Франції, група Маслово - Фішер, Урбанса - Вебера в Германії, група Бордиги в Італії чи будь-яка інша група, незалежно від того, як вона ставиться до наших поглядів“.

В другій заяві опозиція говорила: „Ми безумовно і безоговорочно стоїмо за захист нашої соціалістичної батьківщини від імперіялізму. Ми, зрозуміла річ, безумовно і безоговорочно за оборону СРСР при даному ЦК, при даному керівництві ВККІ...

Ми відкидаємо думку про те, що ніби наша більшовицька партія, її ЦК і ЦКК стали термідоріанські...

Ми рішуче засуджуємо хоч би які спроби утворити другу партію. Шлях другої партії в СРСР ми вважаємо за згубний для революції. Будемо боротися всіма силами, всіма заходами проти всяких тенденцій до двох партій. Так само рішуче й категорично ми засуджуємо політику розколу. Ми будемо виконувати всі постанови ВКП і її ЦК“.

Чи ж виконала опозиція свої обіцянки, що вона їх давала партії у двох згаданих заявах? Ні, ці заяви були лише маневр в боротьбі проти партії. „Опозиція“, даючи однією рукою свої заяви, другою

рукою поглиблювала свою ренегатську підпільну роботу. Ці заяви лідерів опозиції являли собою нагорі таку саму гидку обману партії як внизу факти, коли багато хто з опозиціонерів одкрито голосували за резолюції ЦК, а підпільно вони ж таки провадили розкладницьку роботу проти партії. Ці заяви, отже, вкладається цілком у систему метод боротьби проти партії, що ними керувалася „опозиція“, починаючи з рядових членів опозиції і кінчаючи її лідерами. „Опозиція“, виходить, тим самим підірвала всяке довір'я з боку партії до себе, до своєї щирости у своїх взаєминах з партією.

Як „опозиція“ ставилася до наступного XV з'їзду? Чи мала вона на увазі скоритися його постановам? Ані трохи. „Опозиція“ заздалегідь заявила, що XV з'їзд, який репрезентує „фракцію Сталіна“, нічого розв'язати не може, отже і його постанови не можуть і не повинні будуть впливати на поведінку „опозиції“. Таке ставлення до з'їзду, цілком натуральна річ, випливало з усієї поведінки опозиції за два роки між XIV і XV з'їздами.

На самому з'їзді опозиція пробувала знову лавірувати. В своїй першій заяві на з'їзді опозиція намагалася знову повторити свою стару спробу давати обіцянки, але їх не виконувати, зберегти за собою самі погляди і право її пропагувати. Дві інші заяви від 10 грудня свідчать про розходження між троцькистською і зінов'євською групами, але в них обидві групи наполягали на самому збереженні за собою старих, тоб - то меншовицьких поглядів, хоча зінов'євська група погодилася відмовитись од пропаганди.

З'їзд, у своїй резолюції по звіту ЦК ВКП констатує, що ідеологію опозиції „тепер складено й оформлено, як меншовизм у його своєрідній, троцькистській формуловці“, тим самим визнав, що не тільки пропаганда, але й самий факт збереження цієї меншовицької ідеології річ несумісна з перебуванням у ВКП. Меншовики не можуть залишатися в більшовицькій партії.

Вже після того, як з'їзд одноголосно вирішив виключити з партії активних діячів троцькистської опозиції, Зінов'євська група у своїй заяві від 19-го грудня змушена була відмовитись од своїх антиленінських позицій і визнати, що „той, хто намагається утворити свою окрему партію проти компартії, неминує протиставлює себе Комінтернові і СРСР, і його неминує відкидається до табору їхніх ворогів“.

Опозиція зазнала цілковитої поразки. Обвинувачуючи більшовицьку ленінську партію в термідоріанстві, вона сама, як виявилось, переродилась і скотилась до меншовизму. Підкопуючись під основи ленінізму і йдучи на розкол більшовицької партії, опозиція, як виявилось, сама стала за відірвану від мас купку інтелігентів, не будучи в силі порушити єдності і монолітності більшовицької партії. Що з'їзд цілком ліквідує опозицію, це цілком припинить пропасницю, що її партія, завдячуючи своїй нечуваній терпимості до опозиції, переживала два роки. Ми тим самим вступаємо в період органічної роботи над переможним завершенням будівництва соціалізму в нашій країні.

Л. Перчик

П'ятирічний план народнього господарства на XV з'їзді ВКП

„Наші супротивники не раз говорили нам, що ми починаємо безглузду справу насадження соціалізму в недоволі культурній країні. Але вони помилилися в тому, що ми почали не з того кінця, як призначалося за теорією (всяких педантів), і що у нас політичний і соціальний переворот, як виявилось, йшов попереду того культурного перевороту тієї культурної революції, що перед її лицем ми все - таки тепер стоїмо.

Для нас доволі тепер тієї культурної революції на те, щоб бути цілком соціалістичною країною . . .“
(Ленін. „Про кооперацію“, т. XVIII, ч. 2, стор. 145)

Історична роля XV з'їзду ВКП(б) в тому, що цей з'їзд, зібравшись у момент всесвітньо-історичної важливості, як-найтверезіше, на основі ленінської науки, обрахував міжнародню і внутрішню обстанову і як-найрішучіше і твердо на тій самій основі ленінізму намітив віхи нашого дальшого революційного шляху.

Відкинувши вкрай розкладену опозицію, що настирливо заважала нам в нашій великій роботі, з'їзд без найменшої ознаки страху перед труднощами, але й без найменшого затінювання та зменшення цих труднощів, подав директиви до складання плану соціалістичної будови на п'ять років вперед. Цей план є план невиданої в історії, комуністичної революції, що на її перші ознаки незадовго до своєї смерти вказав був тов. Ленін. Навколо цього плану має бути засереджено енергію всієї нашої багатомільйонної радянської суспільности і в першу чергу її авангарду — робітничої класи та її комуністичної партії.

1. Ленінська теорія соціалістичного плану

Ні одна галузь нашої роботи не може успішно поступати наперед инакше, як на основі ленінської науки. Заслуга XV з'їзду в тому, що він вперше дав точну і чітку теорію соціалістичного плану, цілком ув'язану із загальною ленінською теорією диктатури пролетаріату.

Про те, що економіка переходового від капіталізму до соціалізму періоду, економіка диктатури пролетаріату мусить відрізнитись від

капіталістичної економіки своєю плановістю, про це говорили вже основоположники наукового соціалізму. В першій програмі комуністичного авангарду пролетаріату, комуністичному маніфесті, ми вже натрапляємо на точні і ясні вказівки на потребу загального плану не лише для фабрик і знарядь виробництва, але і „для обробітку та поліпшення полів“.

У всіх програмах старих соціалістичних партій, в тому числі і в програмі РСДРП є вказівки про плановість, про планомірну організацію та розгортання переходною економікою пролетарської диктатури.

Але тільки безпосередній досвід керівництва цією економікою, найбільша школа комуністичного будівництва на $\frac{1}{6}$ земної кулі дала можливість нашій партії вже не тільки загальними рисами, але і в доволі конкретній формулі уточнити ті умови, що їм має відповідати всякий соціалістичний план господарювання, тим самим і план п'ятирічний.

На XII з'їзді в справі про план партія змушена була переважно загострити боротьбу проти бюрократичних перекручень планового начала, ще відмовляючись від загальної формули плану. „Весь попередній досвід показав, що плана соціалістичного господарства не може бути встановлено а р'іогі теоретичним чи бюрократичним способом... На найближчий період завдання має, таким чином, загальнодирективний і, в значній мірі, підготовчий характер. Його не може визначити будь-яка формула...“

XIV з'їзд уже ближче підходить до розв'язання цього завдання, що його згодом остаточно був вирішив XV з'їзд ВКП.

„Складаючи п'ятирічний план народного господарства, як і складаючи всякий господарчий план, розрахований на більш чи менш довгий період, треба прагнути до досягнення найсприятливішого сполучення таких елементів: поширеного споживання робітничих і селянських мас; поширеного відтворення (нагромадження) в державній індустрії на підставі поширеного відтворення в народньому господарстві взагалі; швидшого, ніж у капіталістичних країнах, темпу народньо-господарчого розвитку та неодмінного, систематичного підвищення питомої ваги соціалістичного господарчого сектору, що є рішучим і головним моментом у всій господарчій політиці пролетаріату“.

Так сказано в 4-му пункті розділу 1-го резолюції з'їзду про п'ятирічний план. Індустріалізація країни, швидкий темп розвитку, зростання добробуту трудящих, усупільнення економіки — ось основні ланки, що становлять міць нашої економіки. Вміло сполучити їх — ось наука, що над нею треба попрацювати, що її треба створити. Основні принципи цієї науки ще тільки виробляється. І виробляється їх поки що не в кабінетах учених, а на фронтах економічної боротьби.

Значіння господарського плану за доби диктатури пролетаріату — величезне і навряд чи його можна переоцінити. План — це не тільки прогноза, це не тільки директива. *План — це найбільший організатор мас в справі соціалістичного будівництва.* Вся наша агітація і пропаганда мусить тепер мати за свій стрижень наші господарські плани.

Ми мусимо зарядити що - найширші маси трудящих непереможною волею до перемоги. Без єдності волі, без максимального напруження сил, *соціалістичного* плану виконати не можна. В цьому розумінні самий план відіграє величезну роль, як один з найважливіших чинників культурної революції. Инакше бо, як революцією, не можна назвати той рух, що його треба перевести в гущі робітничої класи і всієї радянської суспільності навколо наших господарських планів.

2. Вихідні позиції

Опозиція у своїх контр-тезах присвятила цілий великий розділ „вихідному становищу“. Але поставила вона питання це в такий спосіб, що заплутала його як - найбільше.

Опозиція змішала явища загального і кон'юнктурного характеру, сплутала стратегічні і тактичні моменти господарювання, звалила в одну купу „хвости в містах“ і політику партії за останні роки і т. ин. і т. ин., і все це приправлене як - найгострішими випадками проти економічної політики партії та її лєнінського ЦК.

„Тріумф Наркомторгу, що його були оголосили казенні оптимісти над риночною стихією, зазнав цілковитого краху... На ділі ніякого послаблення товарового голоду не було... А його було досягнуто заходами штучного зменшення попиту... Тов. Сталін пробував перекрутити зміст поданих пропозицій (про небезпеки доброго врожаю — Л. П.) і відкараскатись дешевим „зубоскальством“... Так істерично крикливо - настирливо каркала опозиція над господарськими труднощами, що їх переживає країна.

З'їзд звернув доволі уваги на облік наших вихідних позицій; не зважаючи на величезні досягнення та історичної важливості успіхи і перемоги, що їх ми дістали останніми роками на господарських фронтах — без допомоги опозиції і під постійним обстрілом її — перемоги, що їх визнають навіть наші вороги, не зважаючи на все це, чи правильніше, саме через це більшовицький з'їзд, пам'ятаючи Ленінові слова про те, що найбільша небезпека для революційної партії це захоплення своїми успіхами, дуже багато звернув уваги на недоліки нашої роботи, безбоязно викриваючи всі наші помилки і огріхи. І якщо тов. Сталін у своїй промові *закликав* усю партію до чесно́ї і безпосередньої самокритики, то з'їзд своїм обговоренням всіх питань, які стояли на його порядку денному, і особливо питань господарських, *показав* партії приклад революційної більшовицької самокритики.

Які ж вихідні *стратегічні* позиції, що їх обрахував був XV з'їзд?

Тов. Сталін у своїй доповіді подав десятки цифр. Ці цифри вишиковувались у лави, колони, і кожна з цих лав і колон показувала зростання, піднесення, розвиток. Ці лави і колони цифр дались нам нелегко; вони насичені як - найбільшим трудовим героїзмом, що його проявила робітнича класа нашої країни. Ці цифри *соціалізму*, що де - далі більше зростає, створила партія переможного соціалізму.

Скільки трудового ентузіазму сконцентровано в цих сухих цифрах і в цих математично одшліфованих висновках промови тов. Сталіна про темп зростання національного прибутку, рекордового, порівняно з великими капіталістичними країнами Європи і Америки, про темп індустріялізації, про темп усупільнення господарства, про зростання добробуту мас.

„На основі ленінської політики ЦК забезпечено розгортання за довоєнний рівень державної промисловости, при зрості кількості зайнятих робітників, при зрості продукційности праці й заробітної плати. Розгортання великої державної промисловости йшло поруч безнастанного зростання питомої ваги виробництва засобів виробництва. Перевищення промисловістю довоєнних норм, оновлення основного капіталу соціалістичної індустрії, початок корінних технічно-виробничих перетворень, значні успіхи електрифікації, створення і розвиток цілих нових галузей промислового виробництва (машинобудівництво, варстатобудівництво, автобудівництво, турбобудівництво, авіопромисловість, хемічна індустрія), збудування нових заводів, великих споруджень та встановлень і корінне переустаткування старих заводів — такі істотні досягнення партії та робітничої класи на шляху індустріялізації нашої країни, що проголосив XIV партійний з'їзд.

Одночасно з державною соціалістичною промисловістю зросло значіння всієї іншої системи командних економічних висот пролетарської держави: транспорту, державного бюджету, банківської кредитової сітки, торговельного апарату. Державно-кооперативний сектор зайняв вирішальні позиції на ринку, систематично витискаючи з нього приватний торговельний капітал. Також поширилися, на основні монополії зовнішньої торгівлі, не зважаючи на полубойкотистські маневри капіталістичного оточення, наші зовнішні торговельні зв'язки, досягши активного сальдо торговельного балансу. Господарча політика партії на минулий період сприяла, на основі ступневого підсилення провізної ролі соціалістичного міста, подальшому розвиткові сільського господарства, збільшенню засівної площі, зростові товаровости, запровадженню вглиб вищої техніки та агрокультури: багатопілля, технічних культур, механізації сільсько-господарчого виробництва. Економічне єднання між містом та селом значно зміцніло, разом із ростом сільського господарства зросло постачання селу міських промтоварів, зросло значіння сільсько-господарчої кооперації“. Так визначає XV з'їзд наші вихідні господарські позиції.

Але поруч цього на з'їзді видне місце зайняли і *кон'юнктурно-господарські* питання. На них особливо багато звернув уваги в своїй доповіді тов. Риков.

„За відмінну рису господарської кон'юнктури є наявність низки негативних, нездорових явищ в галузі розвитку внутрішнього товарообігу країни, що їх виявлено в останньому кварталі минулого господарського року і що їх ми почуваємо і до сьогоднішнього дня“.

Які причини цього явища констатував доповідач? По-перше, не-одночасний, що до часу, вихід на ринок головної маси селянської і промислової продукції (цифри НКП про розподіл купівельного фонду за кварталами вже подавалось у нашій пресі: 29,4% — 22,9% — 21,9% — 25,8%). Конкретно що до 4-го кварталу 1926 — 27 господарського року, порівняно з відповідним періодом 1925 — 26 року, ми мали збільшення виробництва предметів широкого вжитку, з обліком зниження цін, всього на піввідсотка, збільшення фонду заробітної плати робітників держпромисловости на 16% і збільшення виторгу селян на 31%. По-друге, відсутність іще на даній стадії нашого господарського розвитку достатніх товарних резервів, що без них надзвичайно важко маневрувати.

Але ця „заминка“ товарообігу між містом і селом не може бути кваліфікована як порушення товарного обігу між містом і селом в цілому. Якщо можна говорити про кризові моменти, то виключно в справі хлібозаготівель. Але це — „надзвичайної важливости вразливе місце“ (Риков), і на його виправлення треба скерувати увагу всіх організацій.

Напруження в галузі кредиту і грошового обігу, теж виключно кон'юнктурного характеру, на цей час цілком вижито.

Загальний висновок: „Особливо напружена ударна робота потрібна в галузі хлібозаготівель, забезпечення села промтоварами та виконання державного бюджету, що цього року вельми зростає. В галузі зовнішньої торгівлі треба забезпечити намічені розміри експорту хліба, і в разі, якщо це не вдасться, треба виконати експортний план у спосіб форсування експорту інших експортних товарів“ (Риков).

3. Труднощі, небезпеки, суперечності

„Минула смуга економічного розвитку є безперечний крок уперед у бік соціалізму. Цей підсумковий успіх не означає, проте, усунення *труднощів, небезпек та суперечностей*, зв'язаних з особливостями нашого зросту, з техніко-економічною відсталістю країни і з натиском ворожих пролетаріатові соціально класових сил, і можна досягти перемоги цих труднощів і дальшого просування до соціалізму. До числа найважливіших труднощів треба додати проблему експорту та імпорту, надто ускладнену загостренням міжнароднього становища, проблему основних капіталів, проблему собівартости та зниження промислових цін; проблему безробіття та аграрного перенаселення; проблему товарного голоду, з одного боку, і поліпшеного постачання містам продуктів сільського господарства — з другого; зрештою проблему нагромадження резервів (товарних і валютних).

З'їзд звертає увагу всієї партії на те, що успішне розв'язання цих проблем вимагає особливої уваги всіх сил партії, єдності її волі та дружности виконання партійних директив. XV з'їзд вважає, що до елементів приватного капіталістичного господарства, які зросли в своїй абсолютній масі, хоч і далеко в меншій мірі,

ніж соціалістичний сектор господарства, повинно і може бути вжито політики ще рішучішого господарського витиску. Передумови для дальшого господарського наступу на капіталістичні елементи утворили попередні успіхи економічного розвитку, на основі побільшеного товарообігу й ліквідації воєннокомуністичних пережитків (вирішення XIV партконференції), що зосередило в руках пролетарської держави належні матеріально-господарчі ресурси, потрібні й для успішного подолання капіталістичних елементів на селі (наступ вкупі з середняком на глитая, велика допомога бідноті, зміцнення бідняцько-середняцької кооперації, виробниче кооперування) і для подальшого витискання приватного капіталу в місті". (Із резолюції XV з'їзду по звітній доповіді ЦК).

Розберімо ці труднощі зокрема.

1) *Проблема експорту й імпорту*. Загальний оборот зовнішньої торгівлі в 1924—25 році становив 1282 міл. карб., цеб-то близько 27% від довоєнного; в 1926—27 році—1483 міл. карб. чи 35,6% від довоєнного; в 1927—28 році гадають, що оборот буде в 1626 міл. карб. чи 37,9% од довоєнного. В 1926—27 році вперше після 1923—24 року ми маємо активний торговельний баланс (активне сальдо—57 міл. карб.).

Зовнішня торгівля—одно з найвужчих місць у нашій економіці. Головні причини цієї відсталості зовнішньої торгівлі: 1) перешкоди, що їх нам чинить закордонний капітал, і 2) збільшення споживання та зміна якості споживання трудящих мас нашої країни.

Особливо важливого значіння набуває тепер питання про вивіз так званих „другорядних культур“, що становить тепер у нас найвразливіше місце у всій системі зовнішньої торгівлі.

Вся наша зовнішня торговельна політика базується на непорушній для нас тезі резолюції з'їзду про п'ятирічний план.

„При тім у галузі міжнародніх взаємин конче потрібно виходити не з голого гасла максимально широкого розвитку цих взаємин (таке гасло, що його висуває опозиція, коли його послідовно застосовувати, означало б скасування монополії зовнішньої торгівлі й капітуляцію господарства перед інтернаціональною буржуазією і не зі згуртування економічних взаємин з капіталістичним світом (здійснення такого гасла означало б велике загальмування темпу нашого господарського розвитку взагалі й темпу всього соціалістичного будівництва). Тут треба виходити з максимально широких звязків, оскільки ці звязки (поширення зовнішньої торгівлі, закордонного кредиту, концесій, притягнення закордонних технічних сил і т. ин.) збільшують господарчу міць Союзу, роблять його більш незалежним від капіталістичного світу, поширюють соціалістичну базу дальшого індустріального розвитку Союзу,—лише в цих межах можна говорити про максимально широкі звязки“.

2) *Проблема основних капіталів*. Капітальні вклади усупільненого сектору народнього господарства зросли від 1231 мільонів карб.

в 1924 — 25 р. до 2683 млн. карб. в 1926 — 27 р. і (за плановими міркуваннями) до 3456 млн. карб. в 1927 — 28 р. Що до капітальних вкладів у всьому народньому господарстві, відсоток 1924 — 25 року — 43,8% — зростає в 1927 — 28 році до 65,3%. Вклади не усупільненого сектору народнього господарства ввесь час падали відносно, і незначно зростали в абсолютних цифрах.

За п'ятирічним планом ми маємо на капітальне будівництво витратити близько 20 млрд. карб. (остаточні цифри ще не затверджено). Цифра величезна. Тут кожний відсоток вимірюється сотнями мільйонів карбованців. На один — два відсотки будемо будувати гірше і дорожче — і сотні мільйонів випадають із наших ресурсів. А будували ми досі, та будуємо ще й тепер, набагато й багато відсотків дорожче і гірше, ніж слід було б будувати. На з'їзді подавалося десятки фактів, що свідчать про нашу колосальну відсталість в цій галузі. Часто - густо нові побудови обходяться набагато дорожче від запроектованої ціни. Не цілковите навантаження, особливо електростанцій, удорожчує їхню продукцію. В загальному ми маємо будівельний індекс, найвищий із всіх наших індексів. Недурно тов. Риков назвав це питання *найгострішим практичним питанням сьогоднішнього дня, найвразливішим і відповідальним місцем у всій нашій роботі.*

3. *Проблема собівартості і зниження промислових цін.* Це питання є найголовніше, і на ньому буде перевірятись всю нашу роботу в справі раціоналізації, підвищення продуктивності праці, планового керівництва господарством, виживання основних диспропорцій в нашій економіці. „Якщо ми не зможемо знизити каже тов. Куйбишев на з'їзді, собівартості на 26%, як це запроектовано в нашій п'ятирічці, то не буде того нагромадження, що його ми маємо за нашим планом“.

4. *Проблема безробіття і аграрного перенаселення.* П'ятаков на серпневому пленумі ЦК пробував довести кризовість нашої економіки наявністю великого безробіття у нас. Навколо цього питання опозиція особливо розгортала свою демагогічну меншовицьку агітацію проти партії. Вся „установка“ опозиції в справі про безробіття, — боротьба з нею лише з одного кінця, з розвитку промисловості.

Партія не могла стати на цей, як - найнебезпечніший, шлях. Боротися з безробіттям треба з двох кінців, і не менше значіння, ніж розвиток промисловості для розв'язання цієї проблеми мають, так би мовити, профілактичні заходи — розвиток трудомістських хліборобських культур, інтенсифікація сільського господарства. Величезне значіння має також перехід до 7 - годинного робочого дня, що розуміння потреби його так і залишилось для опозиції за сьома печатями. За найобережнішими, зменшеними підрахунками, цей перехід втягне до промисловості, транспорту і торгівлі додаткові 500 тисяч робітників. Але все - ж, не зважаючи на всі заходи, скеровані на виживання безробіття, треба ясно усвідомлювати, що диспропорції в нашій економіці, що ми їх дістали в спадщину від старого ладу, не можуть бути цілком вижиті протягом найближчого п'ятиріччя. Тут псевдо - агітаторськими

методами обіцянок, замазуванням питання то - що лише можна пошкодити справі.

5. *Проблема нагромадження резервів (товарових і валютних).* Що напруженіша обстановка, що в ній нам доводиться працювати, то більше диктується потребу в резервах, а найближче п'ятиріччя, беручи до уваги сучасне міжнародне становище СРСР, безперечно буде надто напружене. До напруженої міжнародної ситуації додається напруженість темпу, що її ми взяли в справі розвитку всього господарства і особливо в справі розвитку індустрії. Звичайно, питання про кількість резервів так само має розв'язувати не голе гасло „максимум“, а гасло, що зважає на заходи і співвідношення — „оптимум“.

Останнє питання, що його слід у цьому зв'язку розглянути, це питання про посилення натиску на приватно - капіталістичні елементи нашої економіки. Який шум зняла навколо цього гасла опозиція. „Виходить, ми мали рацію, — кричали вони на всіх перехрестях, — раз партія сама визнає тепер потребу збільшити наступ на куркуля і непмана“.

Вони не розуміли, що саме тому соціалістичний сектор може тепер перейти в рішучий наступ на сектор капіталістичний, що він, соціалістичний сектор, став міцніший, і що форсованіше витискування капіталістичних елементів тепер не затримає зростання виробничих сил країни.

В опозиціонерів все це виходило до карикатурности просто і... смішно. „Прочитавши подані строки з тез ЦК, робітник - партієць здивовано мусить себе спитати: якщо сили куркуля, непмана і бюрократа відносно підупадають, а сили пролетаріята зростають, то навіщо потрібно було міняти курс, цеб - то подавати нове гасло — натискувати на буржуазні шари, та ще форсовано натискувати“. В цій сентенції значливе кожне слово. Але ми залишімо осторонь всі „привходящие“ моменти. Візьмімо основне. Значить, опозиція гадає, що класового ворога не треба добивати. Якщо ми можемо тепер більше, ніж досі, витискувати з економіки приватно - капіталістичні елементи, бо ми стали дужчі, то, на думку опозиції, цього робити не треба. Як це яскраво нагадує воєнні помилки Троцького на колчаківському і денікінському фронтах, що про них у свій час повідомив тов. Сталін.

Партія збільшує свій наступ на приватно - капіталістичне господарство саме тому, що „передумови до дальшого господарського наступу на капіталістичні елементи створили попередні успіхи економічного розвитку“ (з резолюції з'їзду по доповіді ЦК).

4. Культурна революція і її авангард

Найбільше історичне значіння XV з'їзду — це те, що він проголосив ленінське гасло культурної революції, яка визначає нову добу в розвитку нашої революції.

„Самий факт, що на порядку денному з'їзду було поставлено питання про п'ятилітній план, визначає, що ми приступили до здійснення поширеної програми соціалістичного будівництва. На цьому

з'їзді вперше як велике конкретне завдання повстало питання що до будівництва соціалізму на селі на основі колективізації й усупільнення селянського господарства. Уже самий факт обговорення цих двох проблем на XV з'їзді партії достатньо характеризує ту *нову епоху*, в яку входить вся партія, робітнича класа і ввесь Радянський Союз“ (з промови т. Рикова).

Ця культурна революція відбувається своїми методами, йде своїми шляхами, відмінними від метод і шляхів політичної революції. Але загальне у них — це лєнінізм, що під прапором його вони відбуваються, це рушійні сили цих революцій, це, нарешті, той авангард, що керує ними.

Проблеми культурної революції розглядали майже всі доповідачі.

На з'їзді було визнано, що культурний розвиток у нас відстає від нашого господарського розвитку, в той час, як культурні запити мас зростають колосально швидко. Утворюється ножиці, що дальше розсування їх може стати за вельми небезпечне для розвитку революції.

„Відставати на культурному фронті навряд чи набагато безпечніше, ніж відставати в справі відтворення тієї чи цієї окремої галузи промисловости. Потрібно, щоб усім стало абсолютно ясно, що культура на даному етапі нашого розвитку для успішного господарського будівництва є те саме, що й бойове спорудження підчас війни. Без швидкого культурного зростання ми не зможемо як слід переконструювати наше господарство“ (Риков).

Та ланка, що за неї треба через це ухопитись цілій партії, цілій робітничій класі, цілій нашій радянській країні, це — форсоване зростання культури мас під керівництвом пролетарського авангарду.

Д. Єрмолов

Міжнародні питання на XV з'їзді ВКП

Основне в постанові з'їзду в справі міжнародних питань

Основна установка доповідей т. т. Сталіна і Бухаріна, дискусій, що їх було розгорнуто по доповідях і відповідній резолюції в тому, що констатується нові моменти в сучасному стані революційного руху. XV з'їзд підкреслив, що на основі розходжень, які йдуть поруч настигання нової і переважної, на цей раз, господарсько - політичної кризи капіталізму, має місце велике революційне піднесення серед західньо-європейського пролетаріату і трудящих Сходу. Деяка депресія в робітничому русі, зв'язана з характером стабілізаційних процесів в період 1925 — 26 року, одходить в минуле і перед Комінтерном тепер розгортаються величезні історичні завдання, що накладають свою печать на всю найближчу тактичну лінію нашої Інтернаціоналу.

Ці історичні завдання обговорював XV з'їзд у момент, характеризований безоговорочною капітуляцією всієї соціал - демократії перед капіталізмом. Підголосок соціал - демократизму у нас — троцькізм — фактично повторював зади II Інтернаціоналу, коли казав про „згортання“ робітничого руху на Заході і про посилення буржуазії. Невипадкова, що має як - найглибші історичні корені фетишизація від соціал - демократії стабілізаційних процесів, ставить своєю метою заглибити в робітничу класу фаталістичне „преклонение“ перед капіталізмом, пропаганду неминучості його забарного існування. Доповідь тов. Бухаріна скеровано через те значною своєю частиною на викриття соціал - демократичної платформи що до питання про стабілізацію і зв'язані з нею явища в робітничому русі. Аналіза XV з'їзду є блискуче підтвердження ще раз всієї правоти ленінізму в його забарному історичному спорі із соціал - демократизмом і всіма відтінками цього соціал - демократизму в спорі з основних питань ставлення до капіталізму і пролетарської тактики.

Ленінське розуміння часткової стабілізації

Як ми розуміли і розуміємо смугу так званої часткової стабілізації капіталізму?

Тов. Бухарін на 7 - му поширеному пленумі ВККІ так характеризував цю обставину капіталістичної „передішки“: „немає сумніву, що

гостра криза всього капіталістичного організму, яка досягла своєї найвищої точки в 1919 — 1921 р., втратила до певної міри свою гострість. Якщо в той час була наявна в низці країн ситуація, що її лєніновою мовою треба було визначати як „безпосередню революційну ситуацію“ і якщо ця „безпосередня революційна ситуація“ була в основних пунктах європейського капіталізму, то немає жодного сумніву, що за дальших років капіталізму вдалося значно поправити своє хитке становище. Ця обставина має свій вияв у відсутності „безпосередньої революційної ситуації“ в головних центрах капіталістичного господарства“.

Керуючись цією формулювкою тов. Бухаріна, ми мусимо мати на увазі, що питання про стабілізацію не вплигло „раптово“ на 7-му пленумі ВККІ, а що ще на III конгресі Комінтерну в 1921 році тов. Ленін констатував уже певне зміцнення капіталізму, що справився з труднощами демобілізаційного періоду, і що вже з цього часу і на міжнародних конгресах і на пленумах ВККІ неодноразово ставиться в тій чи цій формі питання про часткову капіталістичну стабілізацію. Проте, висунувши тезу про певне зміцнення капіталізму, Комінтерн і партія — на основі пильної аналізи — не переставали стверджувати, що це зміцнення має характер тимчасовий, частковий, несталий.

Тов. Сталін на XIV з'їзді заявив, що „тимчасова стабілізація капіталізму, що її дійшла Європа, є стабілізація гнила, зростає на гнилому ґрунті“. Тупе глузування наших деяких неомєншовиків з приводу того, що саме поняття стабілізації заперечує поняття несталості і хиткості, свідчило лише про відсутність будь-якої діалектичності в поглядах „світових вождів“ і наближали їхні погляди до соціал-демократичної логіки в цьому питанні.

Дві тези соціал-демократії в питанні про стабілізацію

Для II Інтернаціоналу деякі цифрові показники часткової стабілізації є ніщо як, так би мовити, „чудесна історична музика“ ... капіталізму, — що де-далі зростає. В цьому, мабуть, зміст першої тези, що її тепер збільшено популяризує міжнародній меншовизм. Та инакше бути не може в людей, що обома ногами спираються на ґрунт кавтські-янтської теорії „ультра“-матеріалізму“. Недурно Гільфердинг відроджує цю теорію цілком одверто: „Конкуренція триває, завдячуючи спільності інтересів. Держави взаємно гарантують одна одній свої володіння“ („Die Gesellschaft“ № 8). Гільфердинг вбачає ці гарантії в тому, що „війна минула і, передовсім, зробила цілком неможливою річчю як економічно, так і політично розв'язувати спори між керованими капіталістичними державами за допомогою насильства“ („Die Gesellschaft“ 1926 р. № 5). Факт посилення ролі державної машини в сучасному капіталізмі, що його тов. Бухарін був зазначив на з'їзді, II Інтернаціонал розцінює по-своєму: він вбачає історичне виправдання тому „преклонєнню“ перед буржуазною державністю, що її ідеологію з такою цинічністю виробили ще до війни Ленч та інші; він з приємністю готовий хвиснути шкідливі

руїницькі теорії екстремістів, що їх знищила, на думку II Інтернаціоналу, вщент стабілізація капіталізму.

На останньому з'їзді австро-марксистів, що відбувався від 30 жовтня до 1 листопада 1927 року, Карл Ренер, виступаючи із співдоповіддю про питання за політичний стан і завдання СПА, одкрито висловив ставлення с-д. до буржуазної держави: „Ми багато дечого перевчили що до держави... Тут уже не можна безоговорчно подавати вихоплені десь цитати з Маркса й Енгельса: треба зважати на нове і своєрідне, а не обмежуватись повторенням старого, що його не можна вжити за теперешніх умов..., бо держава має в собі три основні функції (владу законодавчу, судову і виконавчу); отже за дурне ба-зікання було б тепер заявляти, що держава для нас є щось вороже, про що краще й не говорити. Гостра постановка дилеми: або вся державна влада, або нічого, за моїм глибоким переконанням, помилкова“. Буржуазія за заслугами оцінює цей відхід с-д. від марксистської науки про державу. „Кельніше Цейтунг“, обговорюючи питання про приєднання Австрії до Германії, подає ухвальну думку про державно-поліційні здібності II Інтернаціоналу: „В Германії переоцінюється віденські події і вони для багатьох правлять за доказ проти прийняття до складу держави бунтарських віденських елементів. Але це дорівнює недооцінці волі і здатності більшості германського народу, що залишається, в тому числі і соціал-демократичних кіл, підтримати порядок і спокій“...

Яке ж має бути ставлення робітничої класи до с-д. держави, що її остільки рекламується? Карл Ренер у вищезгаданій цитаті вже досить відповів на це питання. І, справді, якщо тепер перед капіталізмом розгортається перспективи протяжного розцвіту, що його виявлено в формі мирного співробітництва держав, якщо на ґрунті екомічного поступання зміцнюється ролію буржуазної держави, то чи може робітнича класа стати подібна до Дон-Кіхота, який бореться з вітряками? Адже „гостра постановка дилеми“ (за виразом Ренера) тут не годиться. Треба знайти, не втрачаючи свого соціалістичного первородства, якусь рятувничу формулу співжиття пролетаріату з капіталізмом, що розцвітає. „Ділове співробітництво, що його висунув був X з'їзд німецьких профспілок, дальшим ходом подій було скомпрометоване в очах широких робітничих мас. Тимчасова стабілізація німецького капіталізму вивела реформістських вождів із стану теоретичної імпотентності: прийшов Карл Цвінг із своєю книжкою „Соціологія профруху“ і кинув гасло „господарської демократії“, що його радісно підхопив увесь германський реформізм.

„Господарська демократія“, на думку Цвінга, мусить бути не за „брутальне панування більшості, а за цілу систему вирівнювання інтересів і суперечностей праці та капіталу“, і здійснить вона, ця „госп-демократія“, ідею „органічного паритету праці і капіталу“. Легко бачити, що за тими пишними фразами проглядає ніщо інше, як відома ідея „промислового миру“, що їй геть усяко потурають капіталісти, ідея сприяння капіталістичному виробництву: адже „Форвертс“ недвозначно

останніми роками розвивав думку, що „саме робітнича класа заінтересована у процвітанні і дальшому розвитку капіталістичного господарського ладу“. Проте Гільфердинги, Цвінги та ин. не були б меншовики, коли б вони в „господарській демократії“ не вбачали соціалістичного начала: „Подібно до того, як у політиці, де листопад 1917 року завершив у впертих боях розвиток до політичної рівноправності, що триває століття, — подібно до цього здійснення рівноправності в галузі господарства потребує також протяжного історичного розвитку. Ми стоїмо лише... на початку цього розвитку“. (К. Цвінг „Соціологія профруху“). Отже, благословена для с-д. буржуазна держава залишається за таку: с-д. не сміють і не хочуть її чіпати, вони хочуть її тільки трохи демократизувати, щоб-то до бучного святкування капіталістичного розцвіту допустити і робітників і, таким чином, поволі здійснювати... соціалізм (тов. Бухарін посилається на думку Ренера на тарифовий договір, що його підписують підприємці і робітники, як на „соціалізацію зарплати“).

В який же спосіб можна здійснити принципи „господарської демократії“? Європейські реформісти і, в першу чергу, німецькі, знаходять готовий шаблон у шляхах американського офіційного робітничого руху. Тов. Бухарін звернув значну увагу на американські методи досягнення „промислового миру“, тепер бо американізація робітничого руху для II Інтернаціоналу є за розгорнутий прапор, що під його захист пробують притягти широкі маси робітничої класи: адже, ігноруючи елементарні правила марксистської аналізи, європейські реформісти схильні тимчасові успіхи в германському капіталістичному виробництві порівнювати до висхідної кривої американського капіталізму. Останній тепер (як кілька десятиріч тому Англія) займає переважне становище у світовому капіталістичному господарстві; це дає йому змогу широко підкупати верхушку своєї робітничої класи, обертати цю кваліфіковану верхушку на „буржуазний пролетаріят“ (так колись говорив Енгельс про відповідні верхи англійської робітничої класи в період економічної могутності Англії).

Висока плата „робітничим лейтенантам класи капіталістів“ (так у свій час називав реформістських вождів чесний американський марксист Даніель де-Леон), участь робітників у прибутках („компартпершін“), відроджені до життя бернштейніанівські „дрібні акції“, „компанійські спілки“ і „робітничі банки“ — ось той складний арсенал знарядь, що через них провадиться корупція американського пролетаріату. Методи здійснення „господарської демократії“, що їх мається на увазі, — типові американські методи. Оскільки „профспілки — елемент капіталістичного господарства“ (до цього договорився соціал-демократ Ердман), остільки послідовний по-своєму представник германських будівельних гільдій Елінгер, який на Бреславльському конгресі пропонував профспілкам „не покладатися на світову революцію, але у спосіб самопомогти створювати виробничі підприємства, які, звичайно, мусять не обмежуватись будівельною справою, а охопити ціле виробництво“.

Але ж це типова луїбланівщина, що яскраво виявляє дрібнобуржуазну природу того, хто витягає її знизу за доби Zusammenbruch'a.

Ми, справді, маємо діло з дрібнобуржуазною верхушкою партійно-профспілкових бюрократів і робітничої аристократії, які давно поставили себе в привілейоване становище що до всієї маси робітничої класи й які давно одірвались од цієї маси... Яка характеристична що до цього заява с.-д. теоретика Нікіша: „Ми не можемо доручити долі профспілкових організацій невченим. Нам не потрібні високі цифри членів. Маленька цехова спілка набагато ближче зв'язує членів одного з одним“.

Як спростовується першу соціал - демократичну тезу

Аналіза, що її зробив був XV з'їзд, не залишає каміння на кеміні від дрібнобуржуазної ідилії прийдешнього капіталістичного розцвіту і класового миру. Не заперечуючи, що стабілізація вже є досягнення сьогодення, XV з'їзд категорично заперечує її, як протяжну історичну перспективу. Теперішній стан стабілізації має в собі всі ознаки остаточної кризи, що неминуче насувається на капіталістичний світ. Це діалектичне твердження був блискуче формулював на XV з'їзді тов. Сталін: „...Із самої стабілізації, з того, що продукція зростає, з того, що зростає торгівля, з того, що технічний прогрес і виробничі можливості зростають, в той час, як світовий ринок, межі цього ринку і сфери впливу окремих імперіялістичних груп залишаються більш-менш стабільні,—саме з цього виростає найглибша і найгостріша криза світового капіталізму, багата на нові війни і що загрожує існуванню хоч би якої стабілізації“.

Становище гострішає від того, що господарський розвиток в сучасному капіталістичному світі відбувається надто нерівномірно. По-перше, господарський центр людства остаточно переміщено з Європи в Америку. В Сполучених Штатах тепер виробляється 60% світової продукції стали, 72% нафти, 53% криці, 43% вугілля, майже 20 млн. автомобілів (з 24 млн. загальної світової кількості їх) і є більш за половину всього світового золотого запасу. По-друге, наявний процес промислового загнивання такої могутньої в минулому промислової країни, як Англія: на наших очах Англія перетворюється на „рантьєрсько-банківського типу паразита, на державу рантьє, де промислові підприємства, починаючи з вугільних копалень, стають де-далі нерентабельні, де є специфічна криза експортної промисловості, де стала неможлива політика великих вкладів у промисловість, де, виходить, немає бази для технічної реорганізації промисловості. Цей підупадок Англії, похила крива розвитку англійської промисловості, перетворення Англії з „великої майстерні цілого світу“ на державу-рантьє, іде поруч хронічного безробіття, і це майже позбавляє надій на реорганізацію англійської промисловості методами капіталізму“ (Бухарін. Доповідь на XV з'їзді). По-третє, ми маємо значне зростання індустріялізації в низці аграрних і напіваграрних країн, де, в першу чергу,

розвивається виробництво засобів безпосереднього споживання, що їх колись довозилося з основних індустриальних країн Європи: недурно представник Німеччини на світовій економічній конференції Тредленбург пише про „економічний націоналізм“ багатьох країн. Зростання виробництва в капіталістичному світі натрапляє на стабільність ринкових відносин: пересування індустриального розвитку не йде поруч одночасного переміщення в галузі панування ринками. Ця суперечність більшає від значного скорочення внутрішніх ринків, що його спричинює, переважно, зубожіння мас під час війни і після воєнних інфляцій то-що. За класичний зразок такого скорочення внутрішнього ринку є Німеччина: наприклад, вживання бавовни на душу населення становило в 1925 році тільки 82% споживання 1913 року, споживання пшениці — 62½%, м'яса — 90½%, вугілля — 89½%, залізної руди — 45% і чавуну — 58%. Отже брак зовнішніх ринків і скорочення внутрішнього спричиняє значне зменшення експорту, порівняно з довоєнним рівнем.

Величезне зростання виробничих можливостей впирається в відсутність сфер їхнього використання. Безвихідь, що в неї потрапили імперіалістичні країни, доводиться розв'язувати боротьбою, що на прапорі її красується лише одно гасло: „Переділ ринків“. Країни, що прийшли на арену світового капіталізму значно пізніше, потребують „справедливості“ що до себе. Політична думка сучасного буржуа б'ється в лабетах безкрайного числа політичних проблем, але всі ці проблеми (тихоокеанська, середземна, ближньоазійська, нафтова, каучукова й т. ін. й т. ін.) є породження лише однієї основної проблеми — проблеми ринків. Боротьба за ринки неминуче спричиняє в капіталістичних країнах потребу підготовки до нових воєн. „Прелімінарні“ політичні погодження, що від них тхне вельми зле, йдуть у супроводі скаженого зростання озброєнь. З 1913 по 1927 рік численність армій Франції, Англії, Італії, П.А.С.-Ш, Японії зросла з 1888 тисяч до 2.262 тис.; за цей період воєнні бюджети тих самих країн зросли з 2345 млн. золотих карбованців до 3948 млн. зол. карб., число самолетів в строю цих п'яти країн зросло з 1925 р. по 1927 р. з 2655 до 4340; тоннаж крейсерів цих п'яти держав зріс з 744 тис. тонн в 1922 році до 864 тис. тонн в 1926 році.

В надрах господарської боротьби тенденції до зрощування апаратів держави і трестів значно побільшали. Це зрозуміло не тенденції воєнного державного капіталізму, що його яскравий приклад подала під час війни Німеччина. Це своєрідна „фашизація“ економічної політики, коли великі господарські об'єднання, з одного боку, і держава — з другого, скидають із себе тогу видимої (офіційної) незалежності одна від одної. Заперечення, що такі явища були і раніш, мають в собі недооцінку кількісного зростання цих явищ: тепер — „кількість переходить на якість“.

Розглядаючи картелювання і трестування, як явища ослаблення суперечностей капіталізму, Гільфердінг заявляє ось що: „Війна більше

висвітлила становище речей. Стара теза : „Капіталізм є війна, соціалізм є мир“— стала неправильна в обох своїх частинах“. („Die Gesellschaft“ 1926 р. № 5). Але вже з попереднього викладу було видно, що зростання „трестифікаційних“ тенденцій аж ніяк не може виправдати теорії „ультраімперіалізму“, трестифікація бо держави потрібна капіталістам в інтересах збільшення боротьби за ринки. Виходить, наше розуміння наступлення нових тенденцій в капіталістичному світі „трохи не сходиться з кавтскіянтсько - гільфердінгівським розумінням“. „Гармонію інтересів“ перетворюється на як - жажливіше з'єднання найпідліших політичних інтриг і де - далі більших озброєнь: в цій обстанові ні про яку протяжну епоху капіталістичного розцвіту, епоху господарського ренесансу капіталізму говорити не доводиться. Отже першу тезу II Інтернаціоналу спростовує цілий хід подій.

Як спростовується другу соціал-демократичну тезу

XV з'їзд дав гідну відповідь міжнародньому меншовизмові і з питань робітничого руху. Соціал - демократичні тлумачення про „господарську демократію“, про „робочі капітали“ то - що обґрунтовані, як ми вже бачили, на дрібнобуржуазних луїбланівських ілюзіях про „класове співробітництво“, „промисловий мир“ то - що. Ці ілюзії, в свою чергу, базується на тому розумінні теперішньої доби, що остання є за вираз нормального розвитку капіталізму, і що в такі часи робітничий клас йде за соціал - демократією та її пропозиціями; комунізму і комуністам, на думку с-д., не може бути місця в такій історичній обстанові; комунізм є продукт розпаду капіталізму. Якщо згадати, що теорія Рут Фішер - Маслова пробує довести неминучість поразок компартії за смуги стабілізації, що Раковський на XV з'їзді „бив у дзвони“ з приводу „зростання соціал-демократичного впливу“ і зменшення „дійовости“ симпатій європейської робітничої класи до нас,—то цілком за правильну треба вважати заяву тов. Мануїльського, що вищезазначена с-д. теорія „перейшла на неоменшовицький багаж“. Чи ж справді так стоїть справа з сучасним робітничим рухом, що є ґрунт для „господарської демократії“ і мирного здійснення соціалізму через „робітничі банки“?

Навіть, коли б „робітничий гіпотеза“ II Інтернаціоналу про пріоритет с-д. метод над комуністичними за доби мирного органічного розвитку капіталізму була правильна, то й тоді ні про який подібний пріоритет за даної доби не може бути мови, бо - ж ніякого мирного, нормального розвитку капіталізму немає, а є „війна всіх проти всіх“.

Що визначають, кінець - кінцем, такі заходи, як закон за профспілки в Англії, мілітаризація робітничої класи за проектом Поля Бонкура у Ф, анції, удержавлення профспілок в Італії то - що? Ми вступили в добу, коли робітничу класу буде офіційно розглядати командна буржуазія, як органічний елемент трестифіційованої держави, коли в інтересах зовнішньої боротьби за ринки, питання про державну дисципліну буде розглянуто як - найширше. В послужливих теоріях уже немає

недостачі: пройдемо повз буржуазного професора Кеселя, який оповіщує крестовий похід робітничим монополіям (цеб то профспілкам) і згадаймо тільки ще раз Ренерівську теорію про державу. На тлі посилення держкапіталістичних тенденцій цей панегірик сучасній державі освітлює зловісне світло — соціал-демократія запрягалась у колісницю трестифікаторської діяльності буржуазії. Політична безправність пролетаріату в сучасній капіталістичній державі є факт — і цей факт боляче б'є по порожньому базіканню Гільфердінга про „демократизацію держави“ (не будемо говорити про звичайні „свободи“ робітника, як виборче право то-що — вони не критерії для стану речей, що міняються в сьогоднішній буржуазній державі).

Економічне становище пролетаріату в обстанові часткової стабілізації лише гіршає. До конкуренції на зовнішньому ринку, що взагалі потребує дешевого продукту, приєднується зрозуміле небажання капіталістів поривати із старими капітальними вкладами в промисловості: тому не всі капіталісти можуть досягати здешевлення продукту на базі технічної реконструкції своїх підприємств, в цих інтересах доводиться вживати звичайного заходу: просто, „вульгарно“, безпосередньо натискувати на робітничу класу.

Ні в одній капіталістичній країні Європи зарплата не дійшла до воєнного рівня. Якщо зарплату 1923 року полічити за 100, то в 1927 р. пересічна зарплати, що її виведено із суми зарплат в головніших галузях виробництва, може бути подана по окремих країнах в такий спосіб: в Германії для кваліфікованих робітників 93⁰/₁₀₀, в Англії—90⁰/₁₀₀, у Франції—65—87⁰/₁₀₀, в Італії—70—75⁰/₁₀₀. Треба додати, що в усіх перелічених країнах підприємці виявляють явну тенденцію знижувати зарплату: останні події в залізнообробній промисловості в Германії переконливо про це свідчать. Зменшення зарплати в капіталістичних країнах відбувається поруч гострого збільшення безробіття.

Не будемо розглядати Англії з її цифрою безробітних в 1200 — 1400 тисяч, яку стабілізовано, пройдемо також і повз Францію, що не знала до 1926 року безробіття взагалі, і що тепер налічує не один десяток тисяч безробітних — звернімо свою увагу на Германію, як на класичну країну часткової стабілізації. Загальне скорочення збуту, плюс раціоналізація, потребує значно зменшеного числа робочої сили, що є за ті основні чинники, які обумовлюватимуть безробіття навіть в момент високих кон'юктур у Германії. Ось що пише з цього приводу промисловець Роберт Фрідлендер, що йому із сутокласових міркувань, власне кажучи, не було б рації писати таке: „І якщо ми навіть досягнемо становища економічної рівноваги мирного часу, цеб-то навіть наблизимось до найсприятливіших умов господарства мирного часу що до робочого дня, використання робочої сили, розподілу її між виробництвом, допоміжною працею, транспортом і працею в справі керування частки експорту, в загальній продукції, то й тоді ще... має надовго зберегтися армію безробітних в кілька мільйонів чоловіка... Германське народне господарство мусить зважати на

перспективу хронічного безробіття як-найбільших розмірів на протяжний період часу“.

В сучасний момент високої кон'юнктури в Германії, число безробітних доходить до 1 млн. чол. (цифри тов. Варги — в № 35 журналу „Ком. Интерн.“, що подають число безробітних $\frac{3}{4}$ млн., безперечно зменшені, оскільки вони показують число тих, що користується з допомоги; що правда, офіційна статистика в Германії значно зменшує цю цифру). Що до протяжності робочого дня, становище європейського пролетаріату незмінно гіршає. В Італії фашистський уряд в 1926 році завів 9-годинний робочий день законодавчим порядком. В Англії, в наслідок поразки гірників, робочий день під землею збільшено з 7 до 8 годин, а робочий тиждень над землею з $46\frac{1}{2}$ до 48 — 49 годин. В Германії пересічний робочий тиждень металістів, хемиків, текстильників і деревообробників, що їх усіх разом налічується 3 — 4 млн. чол., дорівнює 52 — 53 годинам. Робочий день у Франції дорівнює 9 — 10 годинам.

Що до житлових умов пролетаріату, то їх достатньо показав на прикладі побуту робітників хемічного підприємства „Лейна“ буржуазний кореспондент „Берлінер Тагеблату“, що його цитував тов. Бухарін. Кілька слів окремо про становище праці в П. А. С.-Ш.

В середньому зарплату збільшено на 30%, але це збільшення стосується, переважно, кваліфікованої частини американської робітничої класи і менш за все поширюється на численні верстви текстильних робітників, вуглекопів, гірників то-що. В свій час в 1921 році правління конференції національної промисловости встановило прожитковий мінімум робітничої сем'ї в 1697 дол. 95 центів — і одночасно та пізніше гірники в центральній Пенсильванії одержували в середньому 760 доларів на рік, в Огайо — 550 дол., в Пітсбурзі — 762 дол., в Зах. Віргінії — 500 дол. Серед гірників панує цілковите безробіття: дані за 1925 рік показують, що число робочих днів в організованому районі Кентукки — 206, в неорганізованому районі Зах. Віргінії — 225 днів¹⁾. Що до величезної маси текстильників, які переважно працюють в Південних Штатах, то там робочий день триває 10 — 11 годин, за величезної інтенсивності праці, а місячна зарплата — від 18 до 32 дол. Справді, якщо й дається з пишного столу американських капіталістів на робітничу класу деякі недоїдки, то останні йдуть, переважно, в розпорядження зверхньої частини робітничої класи, а решта маси живе де в чому трохи краще, ніж живе ця маса в Європі.

Теперішня господарська смуга в капіталізмі особливо сприяє провадити різку межу водорозділу між групою кваліфікованих робітників (майстер, бригадир, браковщик то-що) і цілою останньою масою робітників; до цієї останньої входить і значна частина кваліфікованих робітників, оскільки технічна раціоналізація дає можливість капіталістові обійтись без людських навиків і учоби (наприклад, за конвейерної

¹⁾ Всі цифри про становище вуглекопів в П. А. С.-Ш. цитується із статті Т. Б. в № 40 журн. „Ком. Интерн.“.

системи, коли всю діяльність робітника зводиться до одного двох однакових рухів, що їх постійно повторюється). Група „вельмикваліфікованих“ являє об'єкт підкупу, значна частина решти маси (так в Америці, як і в Європі) є суб'єкт економічної деградації... Чи не для „вельмикваліфікованих“ II Інтернаціонал проектує „робітничі банки“?

На ґрунті збільшення політичного натиску й економічної експлоатації робітничих мас, що його викликали сучасні процеси стабілізації, ці маси значно лівішають. Пролетаріят приходить до пам'яті після тих тяжких поразок, що він їх був зазнав в період класових боїв попереднього періоду. Смугу депресій сполучує смуга де-далі більшої консолідації класової свідомості. Можна сказати, що ми вступаємо в таку добу, коли сила опору робітничої класи стає прямо пропорційна силі натиску „трестифікаторській“ тенденції буржуазії. Ця сила опору пролетаріату — в обстанові де-далі більших суперечностей стабілізації може „трансформуватись“ на наступ на саму стабілізацію. В чому ж виявляється це безперечне революціонування європейського пролетаріату? За показники цього революціонування є: зростання страйкової хвилі, відкриті політичні виступи пролетаріату (кампанія оборони Сако і Ванцеті, Віденське повстання), успіхи комуністів на різних виборах.

Слід особібно зазначити одно питання, що на ньому тепер легко перевірити активізацію революційної свідомості міжнародного пролетаріату. Це — питання про ставлення до СРСР. Ставлення міжнародних робітничих мас до нашої держави також пройшло низку етапів; були періоди, коли значні шари європейської робітничої класи з великим сумнівом ставились до можливості будь-яких успіхів з нашого боку (приміром, в період голоду, в 1921 — 1922 році). Але тепер вплив СРСР поширюється на де-далі ширші маси робітничої класи. Міжнародний пролетаріят, навіть ті його частини, які перебувають під офіційним прапором II Інтернаціоналу, що-раз більше переходять від дружнього інтересу і потенціальної симпатії до СРСР до свідомості, що справа першої у світі соціалістичної держави — його кривава, органічно зв'язана з ним, справа. Натурально, що свідомість західньо-європейського робітника і, особливо, німецького, сприйняла, не зважаючи на демагогію неоменшовицької опозиції, наші великі і цілком ясні успіхи в справі соціалістичного будівництва. Любовне ставлення безпартійних і значної частини соціал-демократичних робітничих мас до СРСР остільки велике в даний момент, що навіть с.-д. верхушка, відчуваючи натиск з боку цих мас, змушена „маневрувати“ і робити заяви в стилі „форвертсівського“, а саме, що в Росії, цеб-то в Радянському Союзі, роботу провадиться справді в ім'я соціалізму. Але ці найлицемірніші реверанси пройдисвітів — діловиків реформізму, які мають за свою мету психологічно обеззброїти німецьку робітничу класу на випадок війни з нами, вже тепер натрапляють на відкриту тенденцію широких робітничих верств захищати нас (згадаймо хоча б найщирішу заяву робітничих делегацій в СРСР, чи урочисту присягу червоних фронтовиків).

Якщо *не* абстрагуватись од фашистського терору, од зарплати, що де-далі меншає, від безробіття, від збільшення робочого дня, від хронічного недоїдання і що-найгірших житлових умов, від зростання на цьому ґрунті могутніх революційних тенденцій пролетаріату, якщо повторюю, *не* абстрагуватись од цього всього, то що залишиться тоді від Карла Цвінга з його „Соціологією профруху“ взагалі і „господарською демократією“ зокрема? Що залишається тоді од усіх цих „робітничих акцій“, „робітничих банків“, підприємницько-робітничих спілок то-що? Чи не буде тоді вся ця реформістська манілівщина лише за долю групки профспілкових і партійних бюрократів та унтер-офіцерів виробництва? І чи не ясно нам буде тоді, що другу тезу II Інтернаціоналу так само, як і першу тезу, що обидві ці геростатівсько-значені тези мають бути негайно здані до смітничого ящика доби?

Тактичні завдання Комінтерну

Вищезазначений факт полівишання широких робітничих мас зовсім не визначає, що з-під ніг у соціал-демократів уже вибито ґрунт. Суперечності стабілізації викликають тенденцію безумовного дальшого революціонування пролетаріату. Але формальні моменти стабілізаційного періоду, що мають місце, не зважаючи на суперечності, є ті корені, які живлять соціал-демократію: не треба до того ж забувати, що тепер партії II Інтернаціоналу в низці країн перебувають в офіційній опозиції до правих буржуазних урядів — і це збільшує їхні шанси серед частини робітничої класи та дрібної буржуазії. Поруч збільшення впливу компартії, збільшується почасти і політичний вплив соціал-демократії, яка тепер остаточно стала на шлях „трестифікаторських“ прагнень, і пробує противодіяти неминучим наслідкам стабілізаційних суперечностей. Маси в даний момент більше, ніж коли будь, вимагають чіткого пояснення їм сути моменту: стабілізаційні суперечності розростаються на кризу, маси мусять бути готові до неї в інтересах революційного використання цієї кризи. Тому соц.-дем. тепер являють собою основного ворога Комінтерну, що вони намагаються політичне пожвавлення мас, яке виникло у звязку із стабілізаційними суперечностями, скерувати державно-лоїяльним шляхом попередження цих суперечностей.

Боротьба за маси, за правильне скерування де-далі більших революційних тенденцій, — ось гасло моменту. За тактику єдиного фронту є метода здійснення цього гасла. Є, звичайно, величезна різниця у змісті переведення цієї тактики кілька років тому і тепер, як є величезна різниця в соціально-економічному змісті двох історичних періодів. В 1924 році, в період V Конгресу, починалося на основі німецької і болгарської поразки депресію в робітничій класі: треба було пролетарські колони вивести з відступу найорганізованіше, з мінімумом витрати; належало, давши лад розладнаним лавам пролетаріату, почати знову клопітну буденну роботу в справі організації і виховання

робітничих мас, передчуваючи нове піднесення; при цьому треба було мати на увазі зміцнення буржуазії, деякий підупад в настроях робітничої класи і значне посилення с - д. впливу. Натурально тому, що V конгрес Комінтерну ухвалив в резолюції з питань тактики таку тезу: „Єдність знизу й одночасно переговори з верхами — цю методу слід вживати доволі часто в тих країнах, де соціал - демократія являє ще значну силу“.

Але, вказуючи на потребу „переговорів згори“, V конгрес категорично підкреслював: „Тактика єдиного фронту лише згори — цю методу Комуністичний Інтернаціонал категорично і рішуче відкидає“. „Найважливіше“ — попереду утворити в робітничих масах (в тому числі і серед соціал - демократичних робітників) настрій на користь того чи цього виступу, початку цієї чи тієї боротьби, а потім уже звертатися до офіційних органів соціал - демократії... Часи V конгресу — далеко позаду: маси ґрунтовно підправились від поразок, колективна свідомість європейського пролетаріату ходом подій невпинно революціонується, ми вступили в смугу нових класових битв; з другого боку, соціал - демократія остаточно перетворилася на центр реакційної пропаганди „лойяльно - державного“ начала“. І тому, — підкреслює тов. Бухарін на з'їзді, — за особливість тактики єдиного фронту тепер є рішуче запровадження тактики єдиного фронту знизу. Тут — увесь центр ваги“.

Пропаганда непримиримого ставлення до II Інтернаціоналу на базі розвінчування його справжньої капіталістичної суті, пропаганда, що впливає із завдань загострення класової боротьби, — ось що відрізняє зміст сучасної тактики єдиного фронту в період V конгресу. „За страйкову боротьбу, за поширення класової боротьби, за найгострішу постановку питання про заробітну плату, за найгострішу постановку питання про безробіття, за найгострішу постановку питання про робочий день, за загострення страйкової боротьби проти всяких тенденцій промислового миру і проти всяких гасел, що могли би дати зрозуміти чи натякнути, що ми тепер йдемо за фарватером соціал - демократії“. (Бухарін Доповідь на XV з'їзді). Зрозуміла річ, що такий зміст тактики єдиного фронту позбавляє будь - якої доцільності і просто обертає на шкідливу позицію тов. Лозовського що до гасла націоналізації підприємств. Тов. Лозовський виправдовує свою позицію тим, що, по - перше, це гасло він пропонує для Англії, що для неї і Ленін пропонував, зважаючи на своєрідність її історичного розвитку, гасла, трохи відмінні від „континентальних“, а по - друге — націоналізувати підприємство тов. Лозовський рекомендує без викупу — в протигагу „викупній“ платформі Робітничої Партії. Але що значить гасло — націоналізувати підприємства навіть без викупу, якщо воно затирає основне гасло революційно - класової боротьби за владу? Здійснення цього гасла, виходить, кінець - кінцем веде до „господарської демократії“, до держкапіталізму в його соціал - демократичному тлумаченні (зосередження підприємств у руках „демократичної держави“). Помилка тов. Лозовського — це застережливий симптом того, що деякі товариши не можуть швидко

орієнтуватись на повороті, що є, і можливі, спроби підходити до нової історичної доби з гаслами, що їхнє тактичне значіння належить минулому (посилання на Леніна позбавлені практичного значіння тому, що ленінські гасла завше конкретно історичні: Ленін для Англії 1927 року не рекомендував би тієї тактики, яку він рекомендував для Англії 1920 р.).

Тов. Бухарін у своїй доповіді намітив конкретну програму дій що до питань переведення тактики єдиного фронту. З масою і через масу—ось визначне начало: робота в масових організаціях тому набуває сугубо важливого значіння, будь це боротьба з воєнною небезпекою, захист СРСР чи протест проти підтримки китайської контр-революції. Знову з гострим наказом історія ставить перед комуністами питання за профспілки, цю „одну з найгостріших, найболізніших, найважчих проблем всього нашого руху“. Майже всі конгреси Комінтерну займалися цією проблемою, як проблемою завойовання мас. Тепер значіння роботи комуністів у профспілках загострюється: адже мова йде про те—чи бути профспілкам за центр класової консолідації пролетаріату, чи стати їм за додаток до державної машини буржуазії. (Згадаймо хоч би доповідь Ієкеля, голови спілки німецьких текстильників на Брєславльському конгресі: доповідь цілком зводилося до того, щоб „втягнути профрух до роботи в справі відновлення й розвитку капіталістичного виробництва“). Цілком ясна річ, що діяльність Профінтерну, міжнародня робота руських профспілок (пропаганда наших досягнень, встановлення звязків на виробництвах то-що), упорядкування взаємин між Комінтерном і ВЦСПС що до питань міжнародньої роботи, боротьба Профінтерну, ВЦСПС, червоних профспілок, „груп єдності“ за єдність міжнароднього профруху—всі ці „профспілкові“ питання набувають тепер для Комінтерну значіння першорядної політичної важливости. Також цілком ясна річ, що тепер, будь-які „ліві“ ухили в питанні про роботу у профспілках, недбальство, небажання чи невміння західньо-європейських комуністів завоювати вплив серед організованих у реформістські профспілки робітників—все це можна й треба буде кваліфікувати, як злочин історичної важливости перед міжнароднім пролетаріатом.

Колоніальна проблема

Попередня історична доба характеризувалась для капіталізму рухом на Схід, процесом організації ринків; по війні починається доба „розбазарювання“ ринків імперіялістами—і цей процес розриву між метрополією і колоніальним ринком струшує все єство сьогоднішнього капіталізму. Стабілізацію діалектично перетворюється на кризу не лише тому, що вона впирається в міжусобну боротьбу „суб'єктів стабілізації“—за ринки, але й тому, що самі ринки не хочуть більше знати ніяких „суб'єктів стабілізації“, в них бо самих з'являються тенденції з „об'єктів“ перетворитися на „суб'єктів“. Значіння колоніального руху в тому, що воно являє собою один із основних чинників несталости стабілізації, перетворення її на загальну кризу капіталістичної системи.

Цілком зрозуміла річ, що саме через цю свою роль колоніальний рух стає за найважливішу ланку міжнародної революції. В своїй блискучій статті, написаній ще в 1916 році, „Про карикатуру на марксизм і про „імперіялістичний економізм“, Ленін підкреслював цю тезу: „Соціальна революція не може статися инакше, як у вигляді доби, що з'єднає громадянську війну пролетаріату з буржуазією в передових країнах і цілу низку демократичних та революційних, в тому числі і національно-визвольних рухів серед нерозвинутих, відсталих та пригнічених націй“. Звідси і те першорядне значіння, що його дістає колоніальна проблема для Комінтерну. XV з'їзд збирався в обстанові, коли закінчено один етап, що - найбільшої в історії людства, китайської революції, коли було видно на обрії контури руху в Індії, що наростає та в інших колоніях. Саме тому, що проблема колоніальної революції є одна з основних проблем дальшого існування капіталістичної стабілізації, саме тому XV з'їзд так пильно зайнявся цим питанням, використовуючи, в першу чергу, багатющій досвід китайської революції.

Тов. Бухарін на з'їзді підкреслював, що основна метода обмірковування колоніального питання — це потреба старанно диференціювати підхід що до колоніального руху, що впливає з обліку конкретних особливостей місця і часу в кожному такому русі.

Троцькізм що до національно-колоніального питання має свою історію. Сучасні лицарі троцькістського неоменшовизму Радек і П'ятаков колись зломали списа, пробуючи довести Леніну „відсутність марксизму“ в його поглядах на національну колоніальну проблему. Основна помилка Радека і Пятакова в неумінні диференціювати питання, в підмінюванні діалектичної тактики марксизму на механічне соціал-демократичне „упрощенство“. Коли, приміром, підчас війни в Ірландії спалахнуло повстання проти англійського імперіялізму, Радек оголосив це повстання за чужу пролетаріатові справу, бо на чолі повстання стояла, мовляв, буржуазна інтелігенція. П'ятаков, який виступав тоді під псевдонімом Київського, заявляв, що в добу імперіялізму ні про яку національну спільність говорити не можна, що Ленінова теорія, яку він розвиває про національно-демократичні революції, веде, суттю, до соціал-патріотизму. Ленін люто напав на цих охоронців пролетаріату, кажучи у вищевитованій статті таке: „В цих передових країнах (Англія, Франція, Германія та ин.) національне питання давно вирішене, національна спільність давно вижила себе, „загально-національних завдань“ *об'єктивно* немає. Тим-то лише в цих країнах можливо тепер же „висадити в повітря“ національну спільність, встановити спільність класову. Інша справа в країнах нерозвинутих, в тих країнах, що ми їх виділили (в § 6 наших тез) у другу і третю рубрику, цеб-то на всьому Сході Європи і у всіх колоніях та напівколоніях. Тут іще є, за загальним правилом, пригнічені і капіталістично нерозвинуті нації. В цих націй є ще *об'єктивно* загальні національні завдання, саме завдання *демократичні*. Завдання *скинути чуже національне пригнічення*“. Базуючись на цих загальнонаціональних завданнях що

до чужого національного капіталізму, Ленін вважав за можливе підтримку, блок з національною буржуазією на певному етапі національно - демократичної революції: „Оскільки буржуазія нації пригніченої бореться з тією, що пригнічує, остільки ми завше і в кожному разі рішучіше від усіх за, бо ми найсміливіші і послідовні вороги пригнічення“. Натурально, що цю чи ту тимчасову спілку з національною буржуазією Ленін в жодному разі не фетишизував. Ленін вважав, що „ми, як комуністи, лише в тих випадках мусимо і будемо підтримувати буржуазні визвольні рухи в колоніальних країнах, коли ці рухи справді революційні, коли представники їх не будуть заважати нам виховувати та організовувати в революційному дусі селянство і широкі маси визискуваних“.

Зміст Ленінової полеміки проти радеко - п'ятаковського нігілізму є основна аргументація Комінтерну проти сучасних радеко - п'ятаковських позицій що до китайського питання. В Китаї Комінтерн, згідно з Леніновими заповідями, повернув робітничо - селянську революцію на шлях боротьби з буржуазією. Троцькістський же неоменшовизм довів що до цього питання свою цілковиту соціал - демократичну суть: 1) ігноруючи блок з буржуазією на певному етапі колоніальної революції, троцькізм зскачувався до типового меншовизму, що за його доблесних представників що до даного питання були у свій час Радек і П'ятаков („пролетаріятові немає ніякого діла до рухів, що на чолі їх стоїть буржуазія“); теорія „митної“ революції була за логічне завершення меншовицького імпресіонізму „світових вождів“ що до китайського питання; 2) троцькізм, не зумівши диференціювати питання, не зваживши конкретно історичних особливостей китайської революції, підійшов до неї з готовими мірками революції 1905 року, пробуючи механічно перенести на китайський рух досвід першої руської революції; тим самим троцькізм на самому початку полеміки позбавив себе, власне кажучи, права братися за такі найскладніші питання, як колоніальна революція. Чи ж можна тепер сподіватися від троцькізму, пам'ятаючи його „китайський досвід“, реальної діалектичної аналізи що до майбутніх рухів в Індії, Японії й т. ин.?

Устами троцькістських „теоретиків“ говорить II Інтернаціонал, коли вони „ничтоже сумняшеся“ провіщають рішучу поразку китайської революції, базуючись на факті її тимчасової поразки. Чи ж є сили, які затримують могутню революційну пожежу в Китаї? Аналіза тов. Бухаріна, що її цілком був ухвалив з'їзд, що такі соціальні сили, якщо вони і є в Китаї, то в жодному разі недостатні на те, щоб затримати великий потік. Національна китайська буржуазія, яка претендує бути за творче начало в революції, не має під собою серйозної економічної бази, в неї немає жодного державного досвіду, вона не мала і не має будь - якої чіткої позитивної програми: доволі було одного серйозного „утруднення“, що виникло на шляху здійснення її плану національної революції — масового робітничо - селянського руху, щоб ця буржуазія розсипалась на низку окремих груп і групочок (із сильними відбіжними тенденціями), як розсипається на дрібні бризки хвиля, натрапляючи на скелю.

Нова ситуація і внутрішній стан Комінтерну

Період поразок революційного руху, що були в 1923 — 24 році, викликав зрозумілу депресію в робітничій класі і відбився на стані молодих компартій Заходу. Так само, як поразка революції 1905 — 1906 років і по тому політична реакція, що наступила, сприяли виниканню в більшовизмі низки що-найбрутальніших ухилів і наступів на його, перевірену подіями, теорію з боку явних попутницьких елементів (Богданов, Троцький), так само подальша за битвами 1923 — 24 року міжнародня капіталістична реакція викликала найсерйозніші ідеологічні хитання серед незагартованих компартій Заходу і виявила настрої своєрідного „Katzenjammer'a" серед їхніх дрібнобуржуазних попутників (Суварін, Фросар, Хеглунд та ин.). Перед V конгресом Комінтерну на весь зріст постало завдання, що його у свій час (в період 1907 — 1912 років) поставив був Ленін перед своєю партією — завдання внутрішньої більшовицької консолідації і рішучого організаційного відмежування від попутників. На зборах Московського парт-активу в травні 1925 року тов. Сталін так визначив це основне завдання Компартії капіталістичних країн у той час: „Нове і особливе становище комуністичних партій капіталістичних країн в даний момент в тому, що приплив революції замінив період її відпливу, період тиші. Завдання в тому, щоб використати переживаний період тиші і зміцнити комуністичні партії, їхню більшовизацію, перетворити їх на справді масові партії, які спираються на профспілки, з'єднати трудові елементи непролетарських клас і, передовсім, селянства навколо пролетаріату, нарешті підготувати пролетаріат в дусі революції і диктатури пролетаріату". Наші братерські партії в основному період відносної революційної тиші використали для інтенсивної внутрішньої своєї більшовизації: нічого й говорити, що цей період більшовизації проходив через стадії найсерйознішої внутрішньої боротьби і розмежування з ідеологічно настроєними елементами. До нової історичної доби, до, так би мовити, 1912 року в міжнародній обстанові, братерські партії підходять значно консолідовані. Тов. Бухарін на XV з'їзді детально зазначив ті численні досягнення, що їх мають тепер секції Комінтерну. Основні моменти більшовизації, що були в 1923 році для багатьох компартій, так би мовити, за „terra incognita", являють тепер уже керовничу іманентну установку в діяльності братерських партій. В першу чергу керовництво в останніх вже не є привілей незначного інтелігентського прошарування: в партіях виріс керовничий робітничий актив, що є у значній частині наслідком виключно пролетарського складу партії. Цей актив висунув і ввесь час висуває найздатніших вождів. Друга організаційна проблема більшовизації — реорганізація партії на основі фабрично-заводських осередків, що має посилити зв'язок комуністичних авангардів з широкими безпартійними масами, ця проблема не тільки органічно засвоєна, але і в основному уміло розв'язана в наших братерських партіях. Такі основні пункти більшовизації, як політичне

охоплення селянства і національно-колоніальне питання, пункти, що підчас їх засвоєння над європейськими комуністами весь час висіли прокляті традиції соціал-демократичної консервативності, — ці пункти тепер здійснюється в конкретній роботі наших партій. І, нарешті, те, що становить європейську проблему — використання „легальних можливостей“, те, що для Росії в свій час становило зміст жорстокої боротьби з отзовизмом — ультиматизмом, те, чого до останнього часу ніяк не могли зрозуміти такі чесні і бойові революціонери, як Бордига, — проблема проникання і праці комуністів в пролетарських організаціях і, в першу чергу, в профспілках за останні роки потерпіла в свідомості і діяльності братерських партій певний позитивний здвиг. Низка цих проблем більшовизації (перебудова партії на основі фабрично-заводських осередків, робота у профспілках, робота серед селянства то-що), що становлять суттю справи одну основну проблему завойовування компартіями мас, — те, що є за стрижень сучасної доби, — засвоїли, таким чином, братерські партії: останні навчилися підходити до мас і провадити серед них велику організаційну і виховну роботу, вони найшли ті практичні гасла, що брак їх до останнього часу спричинював в умовах західньо-європейського руху деяке відчуження між революційним авангардом і широкими масами класи. Успіх відповідальних політичних кампаній, що їх провели за останній час комуністи, свідчить за безперечні досягнення в цій галузі; часто — в період переведення тієї чи цієї кампанії — наші партії займали в робітничій класі і серед непролетарських шарів трудящих провідне становище, таке становище, коли соціал-демократія змушена була під натиском мас плентатись у хвості в комуністів (так було, приміром, в Германії, підчас кампанії з приводу повертання можновладним князям конфіскованого майна в низці країн — в період кампанії захисту Сако і Ванцети то-що).

Проте, було б помилково сказати, що об'єктивні вимоги більшовизації виконали наші братерські партії, як кажуть, „на 100%“. Процес більшовизації, досягши безперечно значних успіхів, триває і має тривати далі. Треба мати на увазі цілу низку умов, що до цього часу являють собою ферменти негативних моментів в роботі компартій. До таких умов треба зарахувати наявність соціал-демократичних і синдикалістських пережитків (в меншій мірі — в деяких компартіях, в більшій — в самій робітничій класі), могутні опір, що його чинить соціал-демократичний і профспілковий апарат підчас цієї чи тієї боротьби за маси, скажений натиск з боку буржуазної держави навіть у тих країнах, де компартії провадять легальну роботу, недостатній досвід багатьох компартій в цих чи тих питаннях (треба пам'ятати, що стаж більшості наших братерських партій не вельми значний) і т. ин.

До загальних хиб майже всіх компартій треба залічити: 1) недостатню міжнародність, що виявляється в кволості чи повільності реагування на цю чи ту кампанію окремої партії, яка підчас виявляє навіть неорієнтованість що до завдань цієї кампанії (приміром, цілком недостатнє реагування низки секцій Комінтерну на заклик підтримати великі

страйки в Англії); 2) недостатнє вміння компартій організаційно зміцнювати свої політичні успіхи, що часто виявляється в невідповідності між силою політичного впливу партії серед робітничої класи та селянства, кволим зростанням її чисельности то-що; 3) кволість керівництва комфракціями у профспілках, брак іще достатньої витримки, наполягання і послідовности в роботі у профспілках, що є, мабуть, за одну з причин диспропорції між політичним авторитетом партії та її, приміром, кількісним зростанням; 4) очевидна кволість теоретичного рівня значної частини членів нашої партії, що пояснюється багато де в чому і перевантаженням і виключним робітничим складом цих партій. У зв'язку з цим і кволість постановки партійної преси в багатьох партіях (напр., низка найбрутальніших помилок в такій найпоширенішій газеті, як „Юманіте“).

Не будемо перелічувати тих хиб окремих партій, що про них детально говорив на з'їзді тов. Бухарін. Вони являють продукт специфічних особливостей тієї чи цієї країни та історичного розвитку робітничого руху в цій країні (відриги „парламентаризму“ у французькій компартії, деякі тенденції „лояльності“ що до профспілкових і партійних верхушок англійського робітничого руху в англійській компартії то-що). В кожному разі всі перелічені хиби свідчать, що наші партії мають провадити далі вперту роботу в справі дальшого засвоєння великого більшовицького досвіду, що проблема ліквідації рештків соціал-демократизму та синдикалізму, які становлять спадщину органічної епохи в європейському капіталізмі, ще остаточно не розв'язана.

На шляху до цього остаточного виживання рештків минулого („європеїзму“ в гіршому розумінні цього слова) стоїть троцькізм. Він являє собою логічне завершення того довгого ланцюга ухилів, що їх у свій час в самому Комінтерні послідовно репрезентували Пауль Леві, Фросар, Ньюболд, Суварін, Монат, Корш, Маслов, Троцький та ин. Нас не мусить вражати, що „ультра-правий“ соціал-демократ Леві опиняється тут в одній компанії з „ультра-лівим“ Масловим. І той і другий — породження однієї доби, однієї ідеологічної формації типового європейського дрібнобуржуазного та інтелігентського попутництва, що ніколи не ставив перед собою конкретно проблем справжньої більшовицької революції. Це попутництво, що часто „здіймалось“ до активної фронди що до довійськового капіталізму, становило Ахілесову п'яту II Інтернаціоналу і було за одну з найголовніших причин його ідейного банкрутства в момент, коли від Інтернаціоналу вимагалось справді революційної поведінки, що на неї органічно не могло зважитись таке попутництво. В момент критичного стану післядовоєнного капіталізму, в період класових битв 1919—1921 і 1923 років, це попутництво, що виявляло тенденції дрібної буржуазії, яка убожіла, та декласованої інтелігентської богеми радикального типу, перекинулось на бік компартії, так само як у момент революційного піднесення 1917 року перебіг на бік більшовизму Троцький. Попутники в добу II Інтернаціоналу, які однаково виявляли дрібнобуржуазну природу

так у соціал-демократизмі, як і в анархо-синдикалізмі, принесли в Комінтерн свою відворотність до ленінських метод партійної організації і своє недовір'я в конкретні можливості успішної революційної боротьби пролетаріату.

Процес більшовизації і був в основному в очищенні лав Комінтерну від попутників та їхньої ідеології: не все зроблено що до цього — не зроблено, мабуть, через те, що попутництво в нашій партії, керівничій і найавторитетнішій партії Комінтерну, залишалось і надалі аж до XV з'їзду і задавало тон своїм одностудцям на Заході. Тим-то не випадкова річ, що „ультра-праві“ і „ультра-ліві“ елементи, почасти виключені та почасти ті, що залишаються ще в Комінтерні, але які остаточно вже дискредитували себе перед масою (приклад колективного відходу Ведінзької опозиції від „ультра-лівих“ цілком показовий) що всі ці елементи купчаться тепер навколо прапору, що його розгорнув війовий троцькізм.

Тим-то було б неправильно розглядати деякі вельми „ліві“ чи вельми „праві“ групування, які ще залишились у Комінтерні і являють собою уламки розбитих і виметених із Комінтерну течій, так самих по собі, самотійно, поза будь-яким ідеологічним зв'язком їх із троцькізмом, — це привело б до небезпечної недооцінки троцькістської небезпеки. Троцькізм в міжнародньому масштабі — не фікція, а реальне явище, породжене затримкою світової революції і труднощами зростання в СРСР. В силу залізної історичної логіки, троцькізм (в його різних європейських розгалуженнях) повертається, як блудний син, до своєї старої матери — соціал-демократизму. Що визначають, кінець-кінцем, заклики Полляка і Раковського до війни, нахабна демагогія „Знамені Комунізма“ в питанні про роззброєння, зворушливе єднання Суваріна, Рут Фішер і Троцького в питанні про „переродження“ СРСР і т. ин. і т. ин.? Платформа II Інтернаціоналу в питаннях капіталістичної стабілізації, що їй присвячено значну увагу на початку статті, є фактична платформа троцькізму: капіталізм зміцнів, революційний рух європейського пролетаріату „згортається“, в СРСР наступили політичні „присмерки“ і т. ин. (Недурно лікар Полляк закликає розчистити важку для революційного пролетаріату атмосферу війною, що від неї СРСР, навіть в разі воєнно-технічної поразки, виграв би „морально“: инакше кажучи, або революційна війна, або пролетаріат загинув).

Старий ворог лєнінізму — соціал-демократизм пройшов, не зважаючи на всі кордони, і залишається почасти ще в лавах Комінтерну. Від нього треба немилосердно очиститись, инакше в нашій фронтальній атаці на II Інтернаціонал, що являє тепер найбільше історичне завдання Комінтерну, тил останнього весь час буде в небезпеці. XV з'їзд що до лазутчиків реформізму виніс недвозначну постанову: „завдання полягає в тому, щоб радикально очистити Комінтерн від усіх антикомуністичних елементів, які збираються навколо троцькістської опозиції“.

Д. Батуров

Питання капітального будівництва й політика індустріялізації

(Закінчення ¹⁾)

II

Соціалістична велика індустрія є (і, безперечно, має і наперед бути) за *провідне начало* всього народнього господарства країни. Звідси зрозуміла та роля, що її мусить *відогравати промисловість* протягом нашого господарського будівництва по шляху до соціалізму, а також і в умовах самого соціалістичного ладу. Звідси також зрозуміла і та особлива увага, що ми її звертаємо на розвиток великої індустрії.

Успішно будувати соціалізм неможливо, не розвинувши міцно і що-найширше в нашій соціалістичній Республіці великої машинової індустрії, цеб-то не здійснивши *індустріялізації*. Індустріялізація плюс могутня електрифікація являє собою *основний стрижень* всієї нашої будівельно-творчої установки на перероблення нашої відсталого селянської (чи майже селянської) країни в соціалістичному напрямі. Це абеткова, всім відома істина. Хоч, правда, це ані трохи не виключає, а, навпаки, має на увазі потребу завше й всюди невпинно про це говорити та згадувати.

За практичний вияв здійснення індустріялізації є наше капітальне будівництво. Хоч би уже по одному цьому на належну організацію капітального будівництва нам слід звернути особливу увагу. Капітальне будівництво є *кістяк* початої генеральної реконструкції радянського будівництва і ґрунтовної її раціоналізації. Теперішній—і порівняно протяжний—період нашого будівництва є й буде за період реконструкції й раціоналізації. Епоха, що ми її переживаємо, за правом може бути названа *реконструктивно-раціоналізаторською епохою*.

Відповідальність наша (цеб-то робітничої класи та її партії) за належне, найощадніше, науково-технічне раціональне і доцільно-господарське переведення індустріялізації стократ тепер (а також, безперечно, в майбутньому) *більшає*. Пролетаріят і партія, що зробили Велику Жовтневу Революцію, є *піонери* в справі створення нового

¹⁾ Початок статті див. в № 1-4 „Б. У.”.

суспільства та його практичного (справжнього) будівництва, яке до жовтневої поремоги було нам знайоме лише в теорії.

Ми є піонери. Наше будівництво майже не має історичного досвіду (як що не лічити досвіду Паризької Комуни — і то *політичного*). Цілком натурально, якщо в процесі нашого будівництва, остільки складного й нелегкого, остільки і суперечливого, ми припускаємо ці чи ті помилки та огріхи. *Завдання тут у тому, щоб помилки ці та огріхи звести до крайнього мінімуму.* Цього невпинно навчав партію і робітничу класу небіжчик Ленін. Добитися цього нам треба за всяку ціну, і *не зважаючи ні на що*. Величність розмаху нашого будівництва покладає на нас і *величезні завдання*.

Якщо коротко сформулювати завдання сьогодення нашого соціалістичного будівництва, то його зводиться, передовсім, до *якості*. Всю нашу історичну, „епохальну“ роботу, взагалі, і роботу в справі капітального будівництва, зокрема, базується, в основному, на *якості*. Якість роботи у всіх галузях нашої творчої організаційно-виготовляльної праці — ось *пароль сьогодення*. Добре, вміло акуратно і дешево зроблений плуг, чобіт, стіл, книжка, а *головне — добре й дешево*; добре, вміло, акуратно й дешево збудований (і відремонтований) завод, фабрика, електростанція — *справжній вклад* в побудову соціалізму, що її будується.

Добре і дешево збудований завод, електростанція, не лише підвищує загальний рівень матеріального добробуту робітничої класи і широких шарів найбіднішого селянства, не тільки дає дешевий і добре зроблений чобіт та перкаль селянинові, плуг і дешеву електроенергію його господарству, але й практично, „не на словах, а на ділі“, притягає і приваблює наше багатомільйонове селянство до позитивного, потрібного нам колективізму, — *цеб-то до соціалістичної ідеї*. Цим ми радянське селянство і всю країну швидше переведемо на рейки прогресивного соціалістичного розвитку.

Сказане з достатньою очевидністю свідчить про те, що питання якості набувають значіння що-найбільшої важливості не лише суто господарського, але і глибоко політичного. Це безперечна і загально-відома річ. Поруч кількісної сторони будівельної роботи, *що подвійно важлива*, ми мусимо звернути виключно серйозну увагу і на якісну сторону будівництва, *особливо капітального будівництва*.

В нещодавній своїй постанові про капітальне будівництво в металургійній і текстильній промисловості — в цих основних галузях нашої важкої і легкої індустрії — Рада Праці і Оборони подала низку практичних, суто конкретного характеру директив в галузі організації і переведення капітального будівництва в указаних галузях будівництва, що мають безпосереднє і актуальне значіння не лише для металургії і текстиля, але і для капітального будівництва в усій *держпромисловості* країни.

Вище ми говорили про якість нашої роботи. Поруч якості нашого будівництва взагалі і капітального зокрема, треба з усією гострістю

поставити питання і про інші сторони будівництва. Найважливішого значіння для правильної організації капітального будівництва набувають такі питання, як раціоналізація і спрощення будівництва, його механізація, стандартизація і типізація, зміцнення плановості і т. ін. Питання ці мають посутнє значіння так у капітальному будівництві, як і в нашій роботі в справі будівництва соціалістичного господарства взагалі.

Першорядного значіння в загальній системі заходів, що їх скеровано до поліпшення і раціоналізації капітального будівництва, набувають питання проектування. Рада Праці і Оборони в постанові, що про неї вище згадувалось, *правильній організації проектування надає виключно важливого значіння.*

Що до проектування нам треба перейняти досвід і практику закордону. В передових капіталістичних країнах Заходу, приміром, в Германії та Америці, раніше, ніж розпочати будову великого підприємства (завод, фабрика, електростанція і т. ін.), вона як правило проходить довгочасну, часто протягом кількох років, стадію старанного і всебічного проектування. І лише по тому, як всі сторони будівництва, що його мають перевести, геть до найдрібніших деталей науково зважено, технічно перевірено і економічно проаналізовано, розпочинають будувати дане підприємство, що звичаєм триває *всього кілька місяців.*

У нас же часто буває навпаки. За наочний приклад цього є, приміром, історія з будівництвом Константинівських заводів і деяких інших наших споруджень. Невдале проектування чи брак твердого, перевіреного проекту до початку цих чи тих будівельних робіт спричинює *значно удорожчення будівництва.*

В Германії, не зважаючи на те, що будувати великі підприємства притягається кращі науково-технічні сили, самий проект даного підприємства звичаєм дістає що, найстараннішу експертизу низки технічних контор і експертно-консультаційних організацій за фахом. Великі німецькі промислові організації на таку експертизу не жалують коштів, бо чудово враховують, що старанний розгляд і вивчення проекту *позбавляє можливого удорожчення будівництва.* Краще детально розглянути майбутнє будівництво, не зважаючи навіть на те, що його розглядатиметься довший час, розглянути з усіх боків і лише по тому розпочинати будувати, ніж у процесі самого будівництва міняти проект, тим самим збільшуючи термін будівництва і головне — *удорожчуючи його.*

Будувати без добре й детально перевіреного *проекту треба заборонити.* Що до цього на керівничі і планові наші органи припадають певні завдання та обов'язки, при чому проробляти великі будівництва мають бути притягнуті наші кращі, а також і чужоземні науково-технічні сили, маючи на увазі, що в умовах нашого господарського будівництва, що його обґрунтовано та переводеться на науково-планових, соціалістичних началах, проблема проектування *набуває першорядного значіння.* Робота науково-дослідницьких, експертно-консультаційних і промислових організацій Республіки в справах проектування

і самого будівництва має бути щільно ув'язана й координована. Жодного проекту нового заводу і фабрики не можна здійснювати без серйозної і пильної науково-технічної експертизи. Це ми маємо взяти за *тверде правило*, практично переводячи капітальне будівництво. Це одна з найпотрібніших і найпосутніших — в загальній системі заходів — умова поліпшити і правильно організувати капітальне будівництво країни. Лише дотримуючи цих умов, ми будемо в значній мірі гарантовані від великих, і підчас цілком непоправних, помилок та прорахунків по лінії капітального будівництва. Ненормальності з проектуванням відбиваються і безпосередньо зв'язані із загальною вартістю нашого будівництва. Заводи і фабрики, що ми їх будуємо, коштують нам ще *надто дорого*. На високу вартість будівництва що-найбільше впливає величезна дорожнеча будівельних матеріалів, що становить *близько 60%* вартості будівництва. *Висока вартість будматеріалів що-найважче відбивається на загальній вартості наших будівельних робіт*. Індекс подорожчання будівельних матеріалів, звичаєм, перевищує решту індексів і доходить до 2,5 — 3, а собівартість виробництва або стабільна, або має тенденцію більшати.

Постановка виробництва будівельних матеріалів у нас не доволі ощадна. І це не зважаючи на те, що держава вкладає в будівельну промисловість величезні кошти. Приміром, протягом останніх трьох років ми що-року на ремонт цементових заводів витрачаємо *25 мільйонів крб.* Сума ця в *7 разів перевищує увесь амортизаційний фонд цементової промисловості*. Все-таки, не зважаючи на це, ми *не добились ніяких наслідків в розумінні зниження собівартості* в цій галузі промисловості. А ця, як і будівельна промисловість взагалі, має найважливіше для нормального розвитку соціалістичного господарства, особливо для капітального будівництва, значіння. Собівартість цементу поки-що й досі гостро хитається, приміром, приблизно від 3 крб. 50 коп. до 10 крб. за бочку. Очевидно, треба вжити якихось особливих і рішучих заходів в розумінні зниження остільки високої собівартості так у цементовій промисловості, як і в будівельній промисловості взагалі. В противному разі ми при всьому нашому бажанні, при всіх наших добрих намірах просто *не зможемо виконати категоричної директиви партії і радянського уряду про зниження індексу будівельних робіт, зокрема бойової директиви серпневого пленуму ЦК і ЦКК ВКП(б) про здешевлення капітального будівництва на 15%*. А виконати ці директиви треба, *і треба хоч би що, не зважаючи ні на які перешкоди*.

Якщо в теперішніх умовах важко знизити собівартість у цементовій та решті будівельної промисловості — а звідси, натурально, невідна й неощадна річ вкладати у старі підприємства цієї галузі промисловості нові кошти — то, очевидно, треба розпочати будувати нові цементові заводи, цегельні та інші, що їх має бути обладнано за останнім словом чужоземної техніки. Для цієї мети, зрозуміла річ, треба буде збільшити імпорт спеціального обладнання. На це, в разі

потреби, і як на виняток, треба буде піти. Крім того, треба відібрати підприємства будівельної промисловости *за принципом їхньої рентабельности*, і вкладати капітали лише у здорові підприємства, де капітальні витрати дадуть найшвидший виробничо-економічний ефект в розумінні зниження собівартости, раціоналізації виробництва будівельних матеріалів та здешевлення їх. Ці потрібні заходи, треба гадати, дадуть, нарешті, можливість знизити казково високий індекс будівельних матеріалів, а також і індекс нашого капітального будівництва взагалі.

Наші нові заводи, фабрики, електростанції то-що, ми будуємо здебільша неухажно, невміло, „коряво“ і нераціонально. Звертає на себе увагу в капітальному будівництві просто хижацьке використання матеріалів. В нашому будівництві дуже часто подибуємо випадки нераціонального, марнотратного використання дорогих матеріалів і, головне, там, де з успіхом та економічною доцільністю можна (і треба) обходитись дешевими. Нерідкі випадки, коли дорогий цемент у нас витрачається майже що замість піску, в той час як за кордоном у будівництві давно вже вживають дерев'яні слупи, ми ж і досі вживаємо залізни. І, характеристично, що це практикується тоді, коли заліза в країні і без того не досить. Деякі наші будівельники (правильніше — горе-будівельники) будують фабричні корпуси із стінами в півтора аршина завтовшки, що простоять 130 років(!), в той час як обладнання, що його треба встановлювати в ці „вічні“ корпуси, простоять куди менший термін, бо воно зноситься, приблизно, за 30 років. Отже, через які-будь 30 років ми будемо пристосовувати найновіше обладнання до старих „130-літніх“ стін фабричних будинків. Сучасна ж наука і техніка потребують робити саме навпаки: пристосовувати будови до фабрично-заводського обладнання. Звідси ми бачимо, що наша „добра старовина“ у господарській практиці ще живуча і панує, притому панує неподільно, цілком вільно мандруючи по наших необхідних і „гостинних“ радянських просторах та долинах. Вищесказане свідчить про те, що наша техніка так взагалі, як і будівельна зокрема ще надзвичайно низька. Особливо рельєфно і помітно це виявляється, коли її порівнювати з колосальнішими досягненнями чужоземної техніки. Останні наочно підтверджують те, що в нашому капітальному будівництві ще геть не досить використовується останні успіхи і досягнення будівельної закордонної техніки.

Низький рівень будівельної техніки і недостатнє використання досягнень чужоземної техніки позначається і *на механізації* будівельних робіт. Механізація будівництва у нас ще геть недостатня. В цій галузі ми шкутильгаємо на обидві ноги. Візьмімо, наприклад, досвід і будівельну практику поточного року. Цього року нам де-не-де частково вдалося приступити до механізації будівельних робіт, але поки навіть ця незначна — якщо не сказати мізерна — механізація спричинювала, на жаль, не здешевлення, як мало бути за належної, нормальної, звичайної, організації робіт, і чого, натурально, сподівались од цього заходу, а часто і *удорожчання будівництва*. Такі, остільки сумні

наслідки дістали тому, що на місцях *не зуміли* правильно, раціонально використати відповідні машини. Ці машини, звичаєм, ставили без належних підготовчих робіт, і машини часто простоювали, не працюючи, заважаючи лише працювати. В наслідок цього ми дістали саме зворотні результати.

На механізацію будівельних робіт, а головне на належну, раціональну організацію механізації треба звернути виключну нашу увагу, як на один із важливіших першорядних заходів у загальній системі заходів, що їх скеровано, кінець-кінцем, до раціоналізації зниження собівартості і загального поліпшення нового капітального будівництва.

В резолюції Х з'їзду КП(б)У по доповіді тов. Чубаря про перспективи господарського будівництва партія так визначає наші завдання в галузі капітального будівництва в УСРР на найближче п'ятиріччя: „В плані мають бути передбачені спеціальні заходи *що до зниження будівельного індексу, підвищення якості капітального будівництва та його здешевлення і зниження накладних видатків* так у галузі промислового будівництва, як і житлового. Раціоналізація у виробництві, будівництві і в цілому господарстві має стояти *в центрі уваги* партійних організацій, а також на чолі куту планового і оперативного керівництва промисловістю“. (Курсив наш — Д. Б.).

Посутній момент, що негативно впливає на хід капітального будівництва, є недостатнє дотримання, а часом і цілковитий брак плановості. У нас часто трапляється, що заводи і фабрики будується *не першої черги*, що в них *не відчувається* вже такої особливої потреби. Такі явища здебільша подибуємо на периферії, де заводи будується за ініціативою місцевих органів, „в порядку місцевого патріотизму“. Хоч на такі явища іноді можна натрапити і в самих наших центрах. Наприклад, некорисна і непотрібна побудова тресту „Туркменцероз“, — озокеритно-церезинового заводу в Москві, де на побудову цього, як згодом виявлено, цілком непотрібного заводу було витрачено *понад 1 міл. крб.*

Нерідкі випадки, що наново збудований завод (фабрику) або в наслідок неправильного розрахунку, або через те, що новий завод не має потрібної сировини і матеріалів, або в наслідок неправильного неточного обліку потреб ринку, якщо не закривається зовсім, то в кращому разі він працює в половинне навантаження своєї виробничої могутності і здатності. Хоч з такою анархією, з таким „местничеством“ і кустарництвом та порушенням планової дисципліни і провадиться боротьбу, *але її потрібно надалі максимально збільшити.*

Крайня обмеженість коштів, що їх тепер має Республіка для цілей капітального будівництва, невідкладно потребує того, щоб особливо обережно і подвійно пильно в кожний даний момент одбиралось виключно те, *що справді і насуцно потрібне та можливе з погляду наявних у нас ресурсів.* Це значить, що планове керівництво, не порушуючи ані найменше інтересів міст, має бути скероване до того, щоб

всі кошти державних, кооперативних і т. ин. органів (загальносоюзних, республіканських і місцевих) були витрачені доцільно - господарницько, цеб - то максимум продуктивно. З вищесказаного цілком очевидно випливає актуальна потреба *збільшити нагляд* за будівництвом нових заводів і фабрик. Політику „промислового розселення“ в Республіці має переводитись з обліком кліматичних, транспортних, сировинних, фінансових та інших умов і можливостей. При чому в галузі промислового і взагалі господарського будівництва окремих районів України мусять зважати на інтереси не лише цих районів, але інтереси всієї Республіки та всього СРСР. „Регулювання розвитку промисловости, відповідно з економічними особливостями окремих районів, особливо в галузі нового промислового будівництва, мають переводити зважаючи на інтереси не тільки всього господарства УСРР, але й СРСР в цілому“. Так ставить в цій галузі питання наша партія в резолюції X з'їзду КП(б)У, що про неї вище згадувалось.

Найважливішого значіння в розумінні поліпшення і упорядкування капітального будівництва набуває питання про прискорення темпу будівельних робіт. Швидший темп нашого будівництва має безпосереднє значіння для прискорення капіталообігу. Прискорення капіталообігу дасть нам можливість *уникнути недоцільної іммобілізації* і без того недостатніх і мізерних засобів у нашій промисловості. А що термін нашого будівництва треба прискорити — це річ безперечна. В Європі 6—8 поверхові будинки будується за один будівельний сезон. Величезна електростанція в 150 тис. кіловатів під Берліном була збудована за півтора року. Ми ж будуємо, приміром, Штерівку в 10 тис. кіловатів *ось уже п'ятий рік*. Менш, як два-три роки ми не будуємо навіть середнього заводу. За даними ВРНГ СРСР в 1925—26 році з розпочатого нового будівництва лише закінчено всього 18⁰/₁₀₀. В 1926—27 році—26⁰/₁₀₀. (Дані взято із статті тов. Квірінга „Капітальне будівництво“. „Правда“ від 31/XI 1927 р., № 252). Зростання, що - правда, є, але поки що незначне. Ці 26⁰/₁₀₀ визначають, що в середньому потрібно 4 роки на побудовання заводу, а це визначає, що цілі 4 роки величезні наші капітали будуть недоцільно (доцільно лише в потенції) лежати мертвим вантажем на всьому народньому господарстві країни.

Величезне значіння для правильної організації і налагоджування капітального будівництва мають питання фінансування та кредитування будівництв. Впорядкувати фінансування капітального будівництва подвійно важлива і вельми потрібна річ. Це — безперечно. Часті відхилення від затверджених кошторисів і планів, а на це явище ми натрапляємо ще й досі, *мають бути в основі вижиті і усунуті*. Треба строго погоджувати хід і розміри будівництва з термінами та розмірами фінансування і кредитування, а також і з термінами постачання імпортного та внутрішнього обладнання.

Історія поставила перед нами в Жовтні велетенські завдання збудувати соціалізм. На шляху остаточної перемоги соціалізму стоїть

завдання *індустріалізації країни, як потрібної підвалини соціалізму*. Індустріалізувати країну без високої техніки, раціоналізації виробництва, зниження собівартості і т. ін. і т. ін. не можна. Це вже тепер загально-відома і загальновизнана річ. Капітальне будівництво як промислове, як і житлове і загальне за належної його організації, переведення і постановки саме цю мету і має на увазі. У нас є ще багато прогріхів, хиб. Треба всі ці хиби нашої роботи і нашого будівництва усувати і виправляти. *Роботу свою ми мусимо поставити і організувати в такий спосіб, щоб яко-мога краще, доцільніше і дешевше працювати*. Щоправда, кінець - кінцем, це зв'язано з рівнем так нашої загальної, як і, особливо, трудової культури. Але треба працювати і мавши те, що є за даного етапу нашого розвитку.

В галузі подальшої роботи що до господарського будівництва Республіки взагалі і капітального зокрема завдання наше ясно окреслив і конкретно намітив X з'їзд партії. В резолюції з'їзду на політзвіт ЦК КП(б)У сказано: „Поруч досягнень, що їх ми маємо в галузі зростання і зміцнення соціалістичної промисловості, в роботі цієї промисловості є значні хиби, що спричинюють досі надто високу собівартість продуктів промисловості і заважають її знизити; особливо велике значіння, як чинник, що гальмує індустріалізацію України і капітальне будівництво, має надто висока собівартість будівельних робіт“. (Підкреслив Д. Б.). Це не тільки директива, але *ціла програма*, що її всій партії і робітничій класі треба перевести в життя протягом що - найближчого часу нашого соціалістичного будівництва.

Зниження собівартості капітального будівництва має стояти в центрі всієї роботи нашої промисловості. Треба збільшити нагляд за будівництвом нових заводів і за ходом капітального будівництва в цілому.

Високу вартість будівництва має бути знижено. В той час, як загальнопромисловий індекс в 1926—27 році підвищено проти 1924—25 р. на 4,7⁰/₁₀, будівельний індекс побільшав на 15⁰/₁₀ (з 2,26 до 2,65), але в 1924—25 році будівельний індекс *стояв уже вище від загальнопромислового*, виходить, на цей час фактично *ще більше розійшлися індекси* (2 — загальнопромисловий і 2,65 — будівельний). Звідси висновок, що побудова кожного будинку, нашого заводу, фабрики тепер обходиться нам в 2¹/₂ *раза дорожче, ніж до війни*. Це для соціалістичної країни — *просто ганебна річ*.

Треба змінити наші методи і способи роботи. Знаменитий принцип Володимира Ілліча „краще менше, та ліпше“ має бути у нас за *керівниче* начало, а головне — ми його мусимо ніколи ні на хвилину не забувати. Часто ж буває навпаки. Краще будувати менше, та краще, твердо і напевно, не так у широчінь, як у глибочинь, зважуючи при цьому завше всі сторони, способи і темп будівництва.

В теперішньому плані розвитку народного господарства цифра капітальних витрат у промисловості цілого Радянського Союзу близька до 8 мільярдів крб. Частка нашої України — приблизно, 2 мільярди крб.

Цифра, в умовах нашої бідности та браку капіталів, *велетенська*. В цьому ж п'ятилітньому плані передбачається знизити будівельний індекс на 30%, при зниженні загальнопромислового на 24. Нічого, зрозуміла річ, доводити, що завдання це остільки величезної важливости, оскільки і величезних труднощів. Але, не зважаючи на труднощі його, *треба виконати, і виконати будь-що-будь*. Треба володіти і діяти „на клавіатурі індексів, калькуляції і собівартості“ в такий спосіб, щоб зуміти виконати. Попереду у нас ще багато труднощів, але *не неподоланних*.

Перед нами стоїть історичне завдання — *індустріалізувати країну, революціонізувати наші способи виробництва, відмовитись од застарілих метод, догнати техніку передових країн закордону*.

Капітальне будівництво має перетворити нашу республіку із країни переважно сільсько-господарської *на країну промислову, на країну з великим числом велетнів* — заводів, фабрик, шахт, домен, могутніх електростанцій, залізниць, збудованих і обладнаних за останнім словом світової техніки і науки.

Майбутні велетні — заводи і фабрики, могутні і найдужчі електростанції, різні виробничі комбінати та інші наші величезні спорудження дадуть нам можливість *вийти на широку дорогу переможного соціалістичного будівництва*. Вони, ці майбутні палаци людської виробничої праці і вільної колективної творчости, визволених від пут і ланцюгів буржуазного рабства, капіталістичної експлоатації і приватної власности, будуть за наочний безприкладний в історії людства зразок того, *як вільний пролетаріят може творити, будувати та організовувати*.

Здійснивши нашу програму широкого капітального будівництва і тим самим індустріалізувавши пролетарську республіку, викинувши остаточно геть всякий буржуазний гамуз, *ми забезпечимо що-найширший простір можливости для невпинного велетенського так українського, як і всесоюзного ренесансу* (економічного, громадського, культурного і т. ин.), тільки не в дусі політичних кретинів і сучасного ідеолога „неонепу“ — проф. Устрялова — цього „новоявленого пророка“ і „спасителя“ нової радянської буржуазії та його епігонів — новоспечених „неонародників“ типу проф. Кондратьєва, що „мріють про „Росію міцного мужичка“ і про „справжній руський ренесанс“ (Н. Устрялов. „Под знаменем революции“, стор. 120, курсив наш — Д. Б.), а в дусі соціалістичному.

Здійснення програми капітального будівництва і соціалістичної індустріалізації буде за живе і наочне свідчення того, як революційний пролетаріят може організовувати виробництво, громадське (народне) господарство, як він буде і творить своїми мозолястими руками — в дусі вказівок найбільшого свого вождя В. І. Леніна — вищий господарський і громадський лад людей, вищу форму людського співжиття — *соціалізм*.

Вол. Юринець

Національне питання на X з'їзді КП(б)У

Правильне розв'язання національного питання, чітка Ленінова національна політика стояла завжди в центрі діяльності і глибокої уваги нашої партії, як один із могутніх чинників, що сприяє зміцненню блоку пролетаріату з селянством, без якого неможливе жодне будівництво соціалізму, створення навколо нашого Союзу щирих і гарячих симпатій з боку пригноблених і поневолених імперіялізмом народів. Його питома вага збільшала особливо тепер, коли, з одного боку, де-далі більше ускладнюється наше міжнародне становище, невідомо наближається час великого конфлікту між двома суспільними системами, капіталістичною і соціалістичною, а з другого боку, в лоні нашої республіки, у зв'язку з частковим відродженням приватно-власницького сектору, нарастають хвилі націоналізму й шовінізму і відголоском його стає що-раз рішучіше опозиція, як виразник антирадянських контр-революційних змагань і надій дрібноміщанських і міщанських мас. Бо ж і в національній справі, як з рештою, у всіх ділянках своєї „революційної творчості“, опозиція зійшла на манівці меншовицької трясовини й болота.

Але водночас треба зазначити, що X з'їзд нашої партії дав щось нове, а власне глибоку ув'язку національного питання на Україні з найгострішими проблемами нашого міжнародного становища, широке політичне тло, і висунув національне питання, як проблему будівництва нової української пролетарської культури. Тут начеб-то кількість перейшла на якість. Окремі струмені злилися в один велетенський потік, що невпинно буде котитись вперед, запліднюючи багату ниву соціалістичної культури. Було оглянуто все, що вже виконано і подано перспективи багатого та принадного майбутнього. Вся партія відчула, що почато новий етап, що підсумок роботи дав такий баланс, який дозволяє нам впевнено дивитись у безмежну даль. Були відслонені такі широкі обрії, що в них загубилися дрібні помилки минувшини.

Як же виглядає українська національна проблема на тлі міжнародного становища? На це дав генеральний секретар ЦК КП(б)У, т. Каганович, надзвичайну й яскраву відповідь. Імперіялістичні держави готують вперто інтервенціоністську війну проти нашої соціалістичної республіки. Очевидно, що вже з самих географічно-стратегічних міркувань Україна мусить відіграти велику роль у цій грабіжницькій грі. Вона ж бо

одна з найзахідніших Республік Союзу лежить на кордоні з двома агентами європейського імперіялізму, Польщею й Румунією, що з ними вона межує протягом 1505 верстов. Але відіграють тут ролю не тільки географічні міркування.

Україна міцніє що-день, як радянська держава. Вперше після багатьох століть із темряви неісторичного існування, об'єкту чужих політичних змагань і міркувань, вона підноситься на щабель політичного буття. Але це політичне буття не до вподоби імперіялістам, бо це буття визволених трудящих мас. Імперіялісти інакше розуміють цю незалежність. Для них вона тільки яскраво розмальована вивіска для колоніального визиску й рабства. Імперіялістична війна добре викрила цю незалежність, обертаючи малі держави на купи руїн, а їхнє населення — на гарматне м'ясо для вдоволення апетитів великих хижаків. Ось таку незалежність хотіли вони і хочуть надалі подарувати Україні. І так само, як напередодні імперіялістичної війни, „великі держави“ загомоніли раптом про волю малих народів, як і тепер, вони нагадали собі Україну, яка буцім-то стогне під московським ярмом і жде не діждеться часу, коли її вирвуть із міцних обіймів Москви західні гості. Індійські плантатори, кати мароканських повстанців, герої сирійських подій, башибузуки Іраку закликають „культурний світ“ до уваги на стогін українського народу, який, мовляв, втративши терпець, піднімає руку проти московського гнобителя, вогнями повстань запалює всю Україну, партизанськими лавами вириває з рук більшовиків Харків, Київ та інші міста, рве Україну на шматки військових фронтів, спиняє залізничний рух, гасить вогонь домен, одно слово знову переходить до збройної розправи з ненависним московським ярмом. Такі вигадки уяви заповнюють шпальти серйозної європейської та американської буржуазної преси. Їм, очевидно, не вірять сами автори, але вони електризують напружену атмосферу, дають сприятливий ґрунт для військового психозу, гальванізують ліниву думку дрібної буржуазії.

Ціла низка буржуазних органів Англії, Франції, Німеччини, Чехо-Словаччини, Польщі присвячує, особливо після розриву англо-радянських стосунків, свою увагу „українській справі“. /І цікаво, що імперіялістичні конкуренти навипередки виявляють свою любов до „гнобленої України“, ці самі конкуренти, що підтримували колись матеріально Денікіна, який знищення всього українського і створення „єдиної неділимої“ виписав на своєму прапорі. В цьому загальному грабіжницькому концерті геть не останню скрипку грає соціал-демократія. Її, гончака імперіялізму, і випускає на авансцену буржуазія, щоб то легше було солоденькими, брехливими словами про демократії туманити очі і глузд довірливих обивателів.

Ось, наприклад, орган відомого опортуніста Гільфердінга, „Ді Гезельшафт“ („Суспільство“) вмістив у 9-му номері статтю Еміля Штрауса, під назвою „Визвольна боротьба українців“, де пишеться таке: „Більшовицька диктатура на Україні є щось інше, ніж у Росії. Обов'язок руської, української, польської, румунської та чехословацької

демократії стати на єдину позицію в національних питаннях Сходу. Перед соціалістичним робітничим Інтернаціоналом постає велике завдання бути за вищу інстанцію в справі розв'язання національної проблеми на Сході. Бо це розв'язання, що для України значить щасливе завершення її багатовікової путі до єдності та волі, є одна з умов здійснення соціалізму". Стаття Штравса викликала широкий відгук в українській контр - революційній пресі. Особливо ж Ундівське „Діло“ підкреслювало її значіння і з'ясувало її, як важливий, переходовий етап у відношенні європейської політичної думки до української справи. Дарма, що „Діло“ — орган фашистів, а статтю написав „соціаліст“. „Діло“ добре знає ціну соціалізові „Гезельшафт'у“.

Ця любов європейської буржуазії до України геть не платонічного характеру. Крім можливості створити на Україні плацдарм для походу проти Радянської Росії, її ваблять колосальні багатства України. Про це одверто говорить німецька преса. Вона нагадує теперішнім німецьким „республіканським“ політикам, що колись то, до імперіялістичної війни і в часи імперіялістичної війни, власне Німеччина разом з Австрією проєктувала план створення української незалежної держави. Створення українсько - німецького блоку відкрило б величезні ринки для збуту німецьких товарів, нові сировинні джерела для німецької індустрії. Орієнтація на Україну дала б для Німеччини більше, ніж химерна й непевна орієнтація на Захід. За те створення польсько - української федерації під протекторатом Англії поставило б під знак запитання існування незалежних надбалтицьких держав і тим би послабило становище Німеччини на Сході. Німецька преса заздро поглядає на англійсько - польську консолідацію в українській справі й демаскує суть всіх англійсько - українських інтриг. Але ж вона ніби забуває, що цілі німецької буржуазії на Україні такі самі, як англійської або польської.

Чим же приваблює Україна європейських капіталістів?

А передусім тим, що вона відкриває доступ до Чорного моря, до кавказьких і Середньо - азіатських ринків. В них зацікавлені не тільки Англія або Німеччина, але й Польща. Відносно сильно розвинена польська промисловість, особливо текстильна, не має потрібних ринків збуту. Західні ринки для неї майже закриті. Там бо польській продукції важко конкурувати з досконалішою і дешевою продукцією англійською чи німецькою; самий внутрішній польський ринок занадто вузький через колосальний підупадок купівельної спроможності населення. Залишається тільки шлях на Схід, шлях, добре відомий польській довоєнній промисловості. Але ж власне їй стоїть на перешкоді Радянський Союз із його монополією зовнішньої торгівлі. Польща і з других причин поглядає гнівним оком на існування Радянської України. Націоналізація землі на Україні позбавила колосальної кількості землі багатьох польських поміщиків, особливо на Правобережжі. І вони то не мало нати-скують на уряд Пилсудського в папямі воєнних авантур.

Не менше заінтересовані в поваленні Радянської влади на Україні Англія, Франція та інші держави. Націоналізація фабрик і заводів

вирвала з їхніх рук колосальні капітали і можливості прибутку. Добре відомо, що більшість великих підприємців на Україні належало до франко-англо-бельгійських компаній, в той час як відносно велика кількість підприємств у Росії була в руках руських капіталістів. В 1914 році з 3600 кокусових печей по камінновугільних копальнях Донбасу, з продукцією в 175 міл. пудів, 3150 печей з продукцією 153 міл. пудів належала закордонним акційним компаніям. Те ж було і в металургійній промисловості. Синдикат „Продамет“, що зосередив в собі 60% металу, був франко-бельгійська організація. Закордонні капіталісти були також власниками Криворізьких рудень, що з них велику частину продукції вивозилося за кордон. Багато чужого капіталу було вкладено теж у трамваї, залізниці, електростанції. Не диво, що європейська буржуазія весь час леліє мрію про повернення цих, втрачених через соціалістичну революцію, багатств.

Це загальні причини, що змушують світову буржуазію рішуче виступати проти нас, прагнути повалення Радянської влади на Україні, і вона, справді, взялася за роботу. З одного боку, проти нас провадиться скажена кампанія по національній лінії, яка має за мету довести, що українізація є тільки зовнішня вивіска процесу підривання останніх марних решток української державности, з другого боку, готується цілу низку дипломатичних і політичних інтриг, кроків та заходів, що мають підготувати збройну інтервенцію. Перед у цій справі веде Англія, Франція та Польща, за головний об'єкт „опрацювання“ і за агента цих заходів є оперетковий петлюрівський уряд. Він продає Україну праворуч і ліворуч, гуртом і вроздріб усякому, хто ласий на його крам. Дарма, що крам цей існує в фікції і нагадує народню приказку: „У вагоні директорія, під вагоном територія“. В Парижі створено окремий комітет, що зветься Франс-Орієнт (французький схід); там гуртуються представники французьких правих республіканців та монархістів, колишні власники підприємств на Україні, а також представники Малої Антанти і Польщі. Цей комітет має щільний зв'язок з УНР. Цей же уряд УНР, що його голова живе у Варшаві, міністр закордонних справ — у Парижі, а третій міністр — десь у Лондоні, веде переговори й з англійським консервативним урядом. /Англійський уряд підходить до справи тверезіше; він обмірковує можливості що до створення на Україні бандитських повстанських загонів, створення на узбережжі Чорного моря петлюрівської військової бази то-що. Без сумніву, англійський уряд тут частинно підпадає під вплив гіпнози петлюрівців, які розказують чуда та дива про повстанські загони на території Радянської України. /І якщо англійський уряд вірить цій брехні і вигадкам, то це тільки доводить, що він перейшов у стадію старечого кретинізму і кидає дуже несприятливе світло на історичні потенції та можливості англійської командної класи. Але англійський уряд орієнтується не тільки на українську „чисту демократію“. Він хоче підкуватись на всі ноги і залицяється до відомого фашиста, гетьмана Скоропадського. Цей останній дипломат і опекун неньки - України

зробив політичне *salto mortale*. Від лизання чобіт Гінденбургові він перейшов до обслуговування Болдвінові, від німецької орієнтації до — англійської. Непевно, німецької орієнтації він зовсім не залишив, так само орієнтації „істинно - руської“, бо поруч з переговорами з „великими демократіями“ він перебалакується з Миколою Миколовичем Романовим. У енергійців розмах не малий, світовий, космічний; вони й до Америки добрались і там шукають теж звязку і контакту з Нью-Йоркськими та Вашингтонськими банками.

Одну пісню з цією білоемігрантською бандою співає й УНДО. Голова його, Дмитро Левицький, заявляє, що він проти Радянської України й орієнтується на Київ, а не на Харків. При тім він наївно думає, що Київ і тепер є центр дрібнобуржуазного українофільського хуторянства, що революційний пролетаріят не має там ніякої питомої ваги. Видно, що на марне пройшла повз нього героїчна історія арсеналу.

Нещодавно фашист Донцов проголосив як принцип українства принцип державности. Українська держава має бути за самоціль, що їй треба підпорядкувати інші інтереси. Ми не віримо в державу і державність, як абсолютизм; держава пролетарська є тільки засіб знищити буржуазію, класу і створити передумови для безкласового, бездержавного існування. Але тимчасом ми будуємо державу, що визнають навіть наші найзапекліші вороги, приміром, грузинський меншовик Ной Жорданія, амдержавотворчість — діло еміграції, апологетів буржуазної всеукраїнської соборности, починається з розпродажу України, усуненням всякого можливого ґрунту творення держави. Бо ж імперіялістичні хижаки дурно не пропонують своїх послуг.

Ми мусимо зразу підкреслити, що всі ці інтриги та українські залицання марні, вони скінчаться ганебним і смішним фіяско. На українському ґрунті вони не матимуть ніякої підмоги, ніяких прихильників. Кількість принагідних петлюрівців, монархістів, шовіністів дуже не значна. Правильна Ленінова національна політика відбила у них всякі найменші можливості впливу і популярности. Ідея радянської системи глибоко й органічно проникла в маси. Це доводять останні події. Всі пам'ятають, яку бурю протесту, енергійного гніву і рішучости захищати радянські кордони викликало вбивство Войкова, і то не тільки серед пролетарських, але, власне, широких селянських лав. Бо система Радянської влади, державного будівництва України в тому, що до нього втягається мільйонові маси; вони розв'язують державні питання, а не купка парламентарів, як у буржуазних державах, що за спиною трудящого люду роблять свої темні політичні діла. Буржуазні ідеологи кричать про державну несаможиттєвість України. Вони бо в державі звикли бачити панування меншості над більшістю, а не навпаки. Вся тривкість нашого державного будівництва, що об його мури мусять розбитися всі спроби інтервенції, мають свою причину в тому, що у нас пролетарська революція зв'язана з революцією аграрною, яка дала змогу мільйоновим лавам селянства піднятися на денне світло історії, революція соціалістична зв'язана з революцією національною, як момент

першої. „Найяскравіший показчик сили та могутности Жовтневої революції і Радянської влади є поєднання і розв'язання національного питання, будівництва національної держави, конкретно кажучи — держави української з інтернаціональними завданнями пролетарської революції та будівництва соціалізму. В цьому є непереможна сила нашого Союзу РСР, нашої Радянської України“. (Доповідь тов. Кагановича). Тільки Ленінова лінія в національному питанні, що виходить з ідеї пролетарського інтернаціоналізму, як керовничої засади, могла дати пишній розцвіт національної культури без отрути націоналізму, зненависти і шовінізму.

Противники національної політики нашої партії, великоруські і українські шовіністи і навіть деякі члени партії запевняють, що нашу національну політику провадиться згори, адміністративними заходами. Запеклі контр-революціонери доходять до твердження, що нац. політика й українізація — тільки хитрий маневр, придуманий для потреб можливої війни. Якщо тут не відіграє ролі зла воля і свідоме перекручування фактів, то, без сумніву, тут має місце нерозуміння соціальної суті нашої держави, що до її апарату втягається величезні низові кадри, що про якесь командування ними не може бути й мови.

Що-раз більше і швидше зростає відсоток українців у сільрадах, міськрадах, по окривконкомах. Серед членів Міськрад українців було у 1924 — 25 р. — 37,8%, в 1926 — 27 р. — 43,8%; серед членів Сільрад в 1924 — 25 р. — 87,7%, в 1926 — 27 р. — 87,9%; членів РВК у 1924 — 25 р. — 79,1%, в 1926 — 27 р. — 81%. Теж саме стосується до партії. В 1924 році українці становили в керовничих кадрах партії 33%, в 1925 р. — 37%, в 1926 р. — 52%, всього було в партії українців в 1924 р. — 33%, в 1925 р. — 38%, в 1926 р. — 49%. В Окружках українці становили: в 1923 р. — 31,8%, в 1924 р. — 34,3%, в 1925 р. — 38,9%, в 1926 р. — 43,8%. Серед секретарів Окружкомів українців було до IX з'їзду 26%, тепер — 46%. І в Комсомолі змінюється швидко національний склад на користь українцям. В 1926 р. українців у Комсомолі було, 50,9% в 1926 р. — 67,1%. Поступ безсумнівний, хоч і ще не зроблено все, хоч в госпорганах, трестах підприємствах процес українізації не йде ще таким швидким темпом, як би нам бажалось.

— Проводячи політику українізації, партія не забуває про забезпечення потреб нацменшостей. Вони мають свої представництва на всіх щаблях держапарату. У нашому Раднаркомі ми маємо з 20 чол. членів — 13 українців. У Всеукр. Центр. Виконавч. Коміт. 66% українців, 25% руських, 4% євреїв, 2% поляків, 1% молдаван, близько 1% німців, 5% інших. Існують спеціально виділені райони: німецькі, болгарські, руські, польські та єврейські. Руських сільрад було в 1926 році 212, в 1927 — 367, євр. — 99 і 121, польських — 116 і 131, німецьких — 219 і 237, болгарських — 40 і 42, молдаванських — 55 і 58 (не лічучи АМСРР). Будівництво АМСРР що-раз швидше розгортається, в той час, як молдаванські трудящі маси Басарабії нидіють де-далі більше культурно й економічно під п'ятою фашистської Румунії.

Що можуть сказати на це всі ці люди, які тепер на весь світ кричать про фіктивність українізації і державного будівництва України, всі ті люди, які в 1917 році за буржуазного тимчасового уряду погоджувались на куценьку автономію? Зрештою вони своїм власним словам не вірять, як це доводить організаційно-директивний лист Ноя Жорданія до грузинських меншовиків, де є такі слова: „Більшовики посунули вперед в національному відношенні нації, які не були історичними, та вивили їх на шлях відродження. Наприклад, на наших очах створено Україну“. І вся справа в тому, що в капіталістичних умовах неісторичні нації, що їм вдалося з винятково сприятливих причин стати за історичні, стали за такі в атмосфері ворожнечі і роздору з іншими націями, як, наприклад, чехо-словаки. У нас же цей процес перебігає на засадах братерства й солідарности трудящих.

Але національне питання не обмежується справою українізації, що є за дуже важливе явище, але ще не за все. Національна проблема має в собі величезний процес розвитку української пролетарської культури, що йде на зміну давній буржуазній культурі. Не легка ця справа, тут бо треба йти новими шляхами, що їх не бачила ще історія. Її основа — це народня освіта, її верхівлі — це марксистський світогляд, який пронизував би своїм промінням ділянки науки, мистецтва, літератури. І тут вже є великі досягнення, хоча до абсолютної досконалости ще далеко. Початкова школа обслуговує 2 мільйони українських дітей; вищу школу поволі українізується, хоч тут ми стоїмо перед трудною проблемою створення українських професорських кадрів і наукової літератури українською мовою. Труднощі є, але ми їх поборюємо. Дедалі більшу роль відіграє у нас Український Інститут Марксизму з його катедрами соціології, економіки, історії, національного питання, філософії, де всі питання згаданих наук освітлюється з погляду марксизму-ленінізму. Вони дадуть потрібні кадри викладачів і наукових дослідників.

Велике значіння в справі творення української культури має Українська Академія Наук. Не одна влада, що називала себе національною (Петлюра, Скоропадський) не зробили для неї стільки, скільки Радянський уряд України. Про це вимовно сказав один із представників Академії, коли їй передавалося новий будинок: „Коли були петлюрівці в Академії, в Академії був чистий аркуш паперу — не було нічого; коли був Скоропадський — він дав дві кімнати; коли був Денікин, він майже зовсім знищив Академію і тільки тепер, за Радянської влади, Академія розвиває широку наукову роботу“. Правда, цей голос може бути тепер ще голосом не всіх академиків; буржуазна ідеологія має там ще свої впливи і коріння, але вони слабшають. Академія радянізується що-раз успішніше. Треба допомогти Академії матеріально, щоб вона ширше розгортала свою роботу, видавала б книги, провадила свої дослідження.

Не менш пишно розвивається й українська пролетарська література; вона є теж дуже важлива ділянка в процесі творення української культури, і партія дбайливо стежить за тим, щоб у красному письмен-

стві, що на ньому виховується мільйонові маси, проводило ідеї марксо-ленінового світогляду, щоб літературні твори не тягнули мас назад, в тенета і багно буржуазних уявлень, а на биті шляхи бадьорого соціалістичного будівництва. Наша партія пильно стежить за тим, щоб в атмосферу пролетарської творчості втягалося ланки попутників, які приймають соціалістичну революцію, але не сприйняли її до кінця, не пройняли її гаслами свого думання. Справа ця дуже важлива, бо питання тут іде про дуже високі форми ідеології, де адміністративний натиск нічого не вдіє, де сплетена густа сітка старих традицій і звичок. Письменники і літератори мають багато своїх організацій з великим числом ідеологічних відтінків і художніх смаків. Взагалі можна сказати, що й у цій ділянці ми маємо великі досягнення. Роста кількість літературних журналів. Два роки тому ми мали тільки три літературні журнали: „Червоний шлях“, „Життя та Революція“, „Плужанин“. За останні півтора роки організовано такі журнали: „Молодняк“ — орган літературного комсомолу, „Гарт“ — орган Всеукраїнської Спілки Пролетарських Письменників, „Літературна Газета“ — теж, „Нова Генерація“ — орган українських лефівців та „Вапліте“. Не слід забувати, що кількісно й якісно виросла українська книжка і преса, як ніколи в історії України (в 1924 році тираж всіх українських газет дорівнює 90 тисячам, в 1927 — він дійшов до 500 тисяч).

Що ж ми бачимо зате в Польщі Пилсудського, того Пилсудського, який так розпинається за самостійність України? З 3662 українських шкіл, що існували в 1917 році на території Східної Галичини, на Волині, в Поліссі та Холмщини залишилося 867 шкіл. Ця цифра говорить за себе і всякі коментарі тут зайві. Українські трудящі маси перестали вже довіряти прекрасним словам і зважають на факти та в потрібний момент виявлять свою волю.

Але ж не треба забувати, що, не зважаючи на колосальні досягнення в справі українізації, зростання української соціалістичної культури, є у нас іще й хиби. Ще не зникла гідра руського й українського націоналізму та шовінізму. Руський шовінізм виявляв себе особливо сильно серед дрібнобуржуазних і спецівських кіл, перекидався іноді і в лави пролетаріату та заражав окремих членів партії.

Заява, що її надіслав ЦК КП(б)У до Виконкому Комінтерну в зв'язку з націоналістичними ухилами, які виявились в КП(б)У, так означає (суть руського націоналістичного збочення в партії.

„Це збочення полягає в ігноруванні й недооцінці значіння національного питання на Україні, що часто прикривається інтернаціональними фразами, зокрема:

1) у зменшуванні значіння України, як частини СРСР, в намаганні трактувати утворення СРСР, як фактичну ліквідацію національних республік;

2) у проповідуванні нейтрального ставлення партії до розвитку української культури, в трактуванні її, як відсталой „селянської“, в противагу руській „пролетарській“;

3) у спробах за всяку ціну зберегти перевагу руської мови у внутрішньому державному, громадському й культурному житті України;

4) у формальному ставленні до переведення українізації, що її визнається часто тільки на словах;

5) у практичному повторюванні шовіністичних великодержавних поглядів про так звану штучну українізацію, про незрозумілу народові „галіційську“ мову й т. д. і в культивуванні цих поглядів всередині партії;

6) у прагненні не переводити політики українізації по містах і серед пролетаріату, обмежившись тільки селом;

7) у надто тенденційному роздмухуванні окремих перекручувань підчас переведення українізації і спробах виставляти їх, як цілу політичну систему порушення прав національних меншостей (руських, євреїв“.

Останніми часами ми мали декілька виступів в загальнопартійному масштабі, коли намагалися захистити руський націоналістичний ухил в лавах КП(б)У. Це були виступи тов. Ларіна і опозиціонерів Ваганяна і Зінов'єва. Тов. Ларін в - осени 1926 року вмістив (в дискусійному порядку) статтю в „Більшовику“, де критикував нац. політику нашої партії на Україні і, перебільшуючи окремі факти, доходив висновку, що у містах і серед пролетаріату не потрібно провадити ніякої українізації. Ваганян, відомий опозиціонер, який підписав заяву 83-х, написав цілу книжку, де, подаючи неправильну теоретичну постановку питання, намагався довести, що партії не слід підтримувати ніяких національних культур, бо, мовляв, поняття національної культури і соціалістичної культури одна одну взаємно виключають, навіть в умовах диктатури пролетаріату й під маскою інтернаціоналізму пропонував одвертий великоруський шовінізм. Але найбільше вславився, критикуючи Ленінову національну політику, Зінов'єв. Про нац. політику на Україні він говорив ще на V Всеукраїнській конференції. Там він стверджував, що суть національної політики в тому, щоб не перешкоджати селянинові вчити своїх дітей українською мовою. Що за бідна і далека від ленінізму концепція, гідна захисника теорії боротьби двох культур! Але на засіданні президії ЦКК у червні 1927 року, Зінов'єв пішов далі і проголосив, що нац. політика партії є петлюрівщина. Видно, що Зінов'єв зовсім втратив розуміння того, що таке партійна лінія. Всі ці ухильні виступи широким гомоном відбиваються за кордоном; їм приплескує білогвардійська преса і доводить, що наша національна політика є тільки ілюзія і наш уряд на ділі провадить далі царську політику національного пригноблення. Це спричинює велику дезорганізацію в лавах трудящих мас за кордоном і дуже шкодить нашій революційній справі. Тому партія дає й буде давати рішучу одсіч таким ухилам.

Одночасно партія бореться з українським шовінізмом, що заразив деяких членів нашої партії і набув форми шумськізму та хвильовізму. Письменник і критик Хвильовий проголосив гасло: „Геть од Москви“,

яку він називає центром всесоюзного міщанства, а не революції, і орієнтації на психологічну буржуазну Європу. До його думок приєднався і Шумський, який вимагає примусово перевести, в адміністративний спосіб, українізацію руського робітництва. Ясна річ, що така політика повела б до відриву величезних кадрів руського пролетаріату від партії. Партія в численних резолюціях і статтях в своїх органах викрила всю згубність шумськизму і хвильовизму.

ЦК КП(б)У в своїй заяві до Виконкому Комінтерну з'ясував суть націоналістичного ухилу Шумського, що полягає:

1) У недооцінці та нерозумінні ролі робітничої класи і комуністичної партії у розв'язанні національного питання на Україні.

2) У суто бюрократичному підході до темпу та форм прилучення неукраїнської частини робітничої класи на Україні до української культури, в розумінні форсування цього темпу, що практично переходить у вимогу примусової українізації руських та інших робітників.

3) У певному зневір'ї в сили та здатності нашої партії провадити національну політику на Україні, що призводить до постановки питання про ламання наших партійних кадрів, в упадництві та поразенських настроях що до нашого соціалістичного будівництва.

4) В систематичній спробі підірвати довіру до основних партійних кадрів, зокрема до руських товаришів та особливо до тих, що перебувають з інших Союзних республік.

5) У цілковито перекрученому уявленні про нашу партію, як про носія руського шовінізму, який ніби гнобить комуністів-українців.

6) У злісному цькуванні українських товаришів, які переводять правильну партійну лінію, що їх кваліфікується, як зрадників, ренегатів, „презренних малороссов“ і т. д.

7) У певній підтримці проповідування орієнтації української культури на капіталістичну Європу, в протигагу Москві.

На жаль, ухил тов. Шумського перенесено й до лав братерської, славної комуністичної партії Західньої України, що дала вже стільки борців і героїв за справу комунізму в шляхетській, панській Польщі. Це несприятливе явище то грізніше через те, що тепер під приводом Пілсудського консолідується всі українські, антирадянські, фашистські сили проти нашої республіки. Аргументація Шумського лежить тільки воду на їхній млин. Сумний цей для КПЗУ факт пояснюється тим, що угодовський настрій буржуазних кіл Західньої України переноситься і в лави дрібної буржуазії та натискує на ті елементи комуністичної партії, які ще не втратили з нею зв'язку. З цим ухилом нашої братерській партії доведеться рішуче борогись. Вона вже визнала його шкідливість і почала роботу в напрямі його ліквідації, яка мусять піти по лінії глибокого вивчення основ ленінізму. Ми переконані, що КПЗУ справиться з тими труднощами. Правильна національна політика Комінтерну, ВКП(б), що так гарно виправдала себе, що так впевнено веде маси до нових світанків, буде для неї за взірець і приклад.

В. Л.

КП(б)У в Жовтні

Було б невірно сказати, що революційний марксизм існує на Україні всього 10 років. Коріння КП(б)У йдуть геть наприкінці ХІХ - го і початок ХХ - го віку. Вони що - найщільніше зв'язані з історією робітничого руху на Україні та в Росії та історією РКП. Але ми не можемо говорити про Комуністичну Партію більшовиків України до 17 - го року, як про об'єднану організацію, що нею керував один центр, бо й України, як окремої державної одиниці, не існувало.

Відкидаємо ми також спробу подати історію КП(б)У, як синтезу двох коренів — українського і руського. „Не вбиранням тих елементів українського соціалістичного руху, які обстоювали погляд непримиренної класової боротьби, і не співробітництвом клас що до загальнонаціональних прагнень“ (Равіч. „История КП(б)У“), створено КП(б)У. Її створено не в процесі злиття з українськими партіями. Вона народилася в бурі жовтневого повстання, як частина РКП, вийшла із надр робітничої класи, і, як „серце і мозок своєї класи“, відбивала і відбиває всі особливості робітничого руху України.

Історична перевірка, навіть побіжний ретроспективний начерк героїчних днів боротьби за диктатуру робітничої класи цілком ясно показує, як наша партія за років горожанської війни пройшла період свого ідейного та організаційного оформлення. Більшовицькі сили консолідувалося в умовах настигання Жовтня, боротьби за Жовтень і його завершення на Україні. Під цей період більшовицькі організації, керуючи героїчною боротьбою українського пролетаріату, не зважаючи на величезні труднощі, за допомогою руського пролетаріату під загальним керівництвом РКП подолали ворогів пролетарської революції і на міцному фундаменті довір'я широких робітничо - селянських мас, із горожанської війни, із Жовтневої революції зформувались у з'єднану, єдину організацію, зумівши вижити середопартійні розходження та помилки, що їх було чимало в партії, яка взяла на себе керівництво великим процесом будування соціалізму.

Як відомо, на момент Лютневої революції єдиної організації більшовиків на Україні не було. Існували окремі організації, що кожна з них окремо була безпосередньо зв'язана із загальноросійським партійним центром.

Найбільші організації були в Харкові, Катеринославі, у Донбасі. Київ же, великих пролетарських сил, взагалі, і міцної більшовицької

організації, зокрема, не мав. А більшість провінціальних організацій, навіть такі великі, як у Миколаєві та Одесі, підчас революції були несталі, ідейно цілком неоформлені. Перші місяці по Лютневій революції, до літа й осені 17-го року, багато більшовицьких організацій переживали ще період спільного існування з меншовиками. В числі 5-му „Літопису Революції“ (1927 р.) зібрано багато матеріалів про наявність і роботу таких об'єднаних організацій у Миколаєві, Одесі, Полтаві, Кремінчуці, Єлисаветграді, Чернігові та низці інших. Цей самий факт тов. Бош потверджує у своїй книзі „Год борьбы“.

Про що ж свідчить наявність низки об'єднаних організацій на момент Лютневої революції? По-перше, про недостатність більшовицьких сил: „Дайте нам досвідчених робітників і підтримайте матеріально, тоді можна говорити про відмежування“ (Є. Бош про Одесу). Організації боялися залишитись у незначній меншості, боялися, що їх зашморгнуть ті величезні завдання, які перед ними ставила революція.

По-друге,—і це було також доволі часте явище,—більшовицькі організації, розгромлені і знесилені в період світової війни, не зуміли ще зібрати сил і викристалізувати чіткі більшовицькі гасла, не засвоїли ще революційної тактики, не доволі ясно уявляли собі завдання, що стояли перед революційною соціал-демократією, і тому не відразу поривали з меншовицькими організаціями.

Було б за наклеп на нашу партію визначати цей період, як період мирного співжиття з меншовиками. В самих об'єднаних організаціях геть усюди безперестанку точилася боротьба за вплив на робітничу масу, за свої гасла; мітинги переводили спільно, але пропонували різні резолюції; профспілки організовували спільно, але люто змагалися за вплив. Те саме було і з кампанією виборів до Рад. Об'єднаність була особливо міцна до квітневої конференції РКП; після неї, завдячуючи безсмертним Леніновим тезам, багато дещо стало ясно.

Але ще довгий час і по квітневій конференції об'єднані організації існували і надалі. Процес ідейного і організаційного оформлення більшовицьких організацій закінчено по всій Україні лише наприкінці 17-го і початку 18-го року.

Але й там, де не було об'єднаних організацій, у перший період революції і навіть безпосередньо по Жовтневому перевороті окремі організації чи групи в організаціях були ще довго затруєні „демократичними ілюзіями“. Приміром, про цей „намул правизни“ при загально-правильній класовій лінії каже тов. Аверін в ч. 5-му „Літопису Революції“, дорікаючи Катеринославському комітетові за нерішучість що до класових ворогів, а також за відсутність чіткої лінії до соціал-угодовських партій. Він ілюструє це фактами „гуманного“ ставлення до контр-революційної міської думи, що її по Жовтні не було розігнано до самої німецької окупації. І друге—вступ більшовиків до „Комітету Порятунку Революції“, що його організували угодовці в корніловські дні. Що-правда, останній приклад не зовсім ґрунтовний, бо такої тактики в корніловські дні партія додержувала у загальному масштабі.

Про повільне збування „демократичних ілюзій“, звільнення від блоку з інтернаціоналістами каже й тов. Ан. Марк в статті про Миколаївщину

В тому самому числі „Літопису Революції“ тов. Кулик, розглядаючи праві помилки киян, вказує на згоду Київського комітету надсилати до передпарламенту і демократичної наради представників більшовицької партії, про нечітку лінію та хитання в період VI-го з'їзду РКП, коли в керівничій верхівці були помітні настрої проти гасла диктатури пролетаріату за перехід до влади Рад мирним шляхом. Тов. Бош у всій своїй книзі висловлює цілком ясну думку про правизну і опортунізм більшості Київського комітету, що позначилось на всій тактиці у Жовтневі дні і у дні боїв з Центральною Радою після Жовтня. Згадуючи грудневу краєву конференцію більшовиків, Бош каже: „В дискусії всі, хто виступав, висловились проти позиції більшості комітету, що вважав за потрібне визнати Центральну Раду за державну владу на Україні і боротися з нею виключно мирно...“ Проте ця позиція так, як її змальовує тов. Бош, potwierдження в документах не має. В числі 5 „Л. Р.“ (26 р.) оповіщено протоколи засідань краєвої конференції більшовиків, де показано конспективно промови тих, хто виступав, і де такого ставлення ані в жодному виступі *немає*. В книзі ж тов. Бош подибуємо неодноразові докори більшості Київського комітету в тому, що він не звертав доволі уваги на підготовку до збройної боротьби з ЦР по Жовтні і не дооцінював контр-революційности українського національного парламенту, додержуючи оборонницької, нерішучої тактики. Тов. Кулик має рацію заперечувати опортунізм киян, в такій мірі, як про нього каже тов. Бош. Він подає свідчення низки видатних робітників — Затонського, Яна Гамарника, Майорова про роботу в справі підготовки до озброєної боротьби з ЦР, що її провадив Київський комітет.

Таким чином, протягом першого етапу революції від лютого до жовтня, організації більшовиків на Україні переживали спільний з усіма більшовицькими організаціями Росії процес, ступнево позбуваючись „об'єднавчих“ настроїв і лише у процесі свого зростання та зміцнення виживали „демократичні ілюзії“, проходячи ті самі етапи, що й усі організації РКП.

Процес кристалізації відмінний од загальноруського лише мірою, в якій були затруєні організації оборонництвом та „об'єднавством“. Безперечно, на Україні цей процес відбувався уповільненим темпом. Давались у знаки особливості розвитку робітничої класи на Україні — її „молодість“, і тому не достатня загартованість в пролетарській революційній боротьбі, що й відбивалося в перший період революції на темпі її його класового самовизначення. Що до Правобережжя та міст непромислових, то тут мав значіння напівремесницький склад пролетаріату, мала значіння також відсутність регулярного звязку із загальнопаргійними центрами. Навіть така велика організація, як Київська, не ухвалила Ленінових тез і на квітневу конференцію РКП послала за делегатів супротивників цих тез. В пролетарських організаціях

Донецько - Криворізького району процес більшовицької кристалізації відбувався швидше. „Обличчя організації було виявлено цілком, як певно більшовицьке: жодного значного політичного розходження у групі, яка стояла на чолі організації, тоді не було (Гопнер. „Большевики Екатеринослава в февральскую революцию“. „Л. Р.“ № 1, 27 р.).

З самого початку Лютневої революції становище на Україні значно відрізнялось од становища в Росії. На Україні, крім двох класових сил, які боролись, була ще третя сила — українська дрібна буржуазія, яка активно виступила в революцію 17-го року, домагаючись влади під керівництвом своїх партій — УСД, УСР, УСФ та ин.

Національний гніт самодержавства викликав широку хвилю національного руху, і класову боротьбу прибрано в одіж боротьби національної. „На початку літа всі національні соціалістичні ліберальні демократичні партії об'єднуються та виділяють свій орган ЦР, як непартійну організацію, яка ставила собі за мету українізувати ціле життя України та об'єднати українців. Київ стає за центр націоналістичного руху“ (Є. Бош. „Год борьбы“). І дійсно, ЦР за ті часи перетворюється на масовий орган національного руху.

Не розглядаючи питання про соціальну суть ЦР, розгляньмо, як ставилися до неї і до національного руху взагалі більшовицькі організації України.

Оскільки в період од лютого до жовтня на Україні не було єдиної організації більшовиків, не можна говорити і про одну лінію, один погляд української організації. Трьом природним центрам партійного тяжіння — Києву, Харкову, Одесі (Скрипник), відповідало три різні відтінки що до ставлення до національного руху на Україні. У всіх трьох центрах воно було неправильне, з погляду реального обліку конкретного оточення, а почасти і з погляду теоретичного розуміння національного питання. Можна сказати, що в 17-му році кожна організація помилялася по-своєму. Ось кілька цитат, які малюють ставлення учасників і керівників боротьби на Україні до своєї тодішньої позиції що до національного питання Затонський. „Национальная проблема на Украине“): „Навіть київська парторганізація відразу не зрозуміла національного питання. Почасти тому, що верхівка київської організації була люксембургіянська“ (що до національного питання В. Л.). Далі тов. Затонський подає слова Боша: „Тепер національні гасла відіграють реакційну ролю, і тому ми мусимо відкинути ці гасла і не затуманювати соціальної боротьби національним моментом, не плутати основ марксизму, що їх базується на класовій боротьбі“. Цей самий погляд тов. Бош обстоює і на грудневій краєвій конференції більшовиків, виступаючи з доповіддю про організацію центральної влади на Україні („Л. Р.“. № 5, 1926 р.). Тов. П'ятаков на квітневій конференції РКП, виступаючи із співповіддю в справі національного питання, висуває люксембургіянський погляд проти Ленінових тез.

Отже, якщо взяти позицію київської організації більшовиків, то, не зважаючи на те, що Київському комітетові довелося взяти на себе

боротьбу з „об'єднаними українськими націоналістичними дрібнобуржуазними силами“, ясної і чіткої лінії що до національного питання не було. „Не погоджувались у справі про тактику; що ж до оцінки ЦР, то погоджувались усі, але через те, що в період керенщини останнє питання в київській парторганізації не викликало великого інтересу, то ні на жодному із засідань комітету, ні на партконференціях його не ставилось на обговорення цілком...“ (Бош. „Год борьбы“). „Праві вимагали лояльного ставлення до ЦР, наполягали на тому, щоб послано їхніх представників, „ліві“ заперечували, вважаючи, що делегуючи... комітет затемнює свідомість мас що до оцінки ЦР“ (там само). Іще: „Київський комітет за весь період керенщини не з'ясував собі ролі і значіння ЦР у революційному русі на Україні, і більшість членів комітету не мали чіткої думки про це питання. Це було з тої причини, що першочергове питання на Україні — національне розкрепачення її — залишали в затінку“. Тов. Лапчинський („Л. Р.“ № 5, 27 р.), кажучи про краєву конференцію у грудні 17 року, вказує, що лише тов. Шахрай і почасти тов. Затонський виступали гостро, вимагаючи усвідомити і уточнити лінію партії що до національного питання.

Організаційне оформлення більшовицьких сил, боротьба з керенщиною, величезна робота в справі з'єднання робітничих мас забирали всі сили організації і заважали бачити та досить енергійно реагувати на рівнобіжний процес консолідації сил навколо ЦР. Саме гасло „право націй на самовизначення“, що його наша партія широко декларувала по грудневій краєвій конференції, в українських умовах не мало плоти і крові практичної роботи. Агітації націоналістів проти руських більшовиків не було протиставлено агітації революційних соціал-демократів в справі національного питання, практичної роботи в справі українізації не було і на згадку. Такий факт, як проголошення першого універсалу, проходить повз більшовицьку організацію — ніхто не реагує на нього, не зважаючи на Ленінові директиви. Все це сприяло зміцненню єдиного націоналістичного фронту коштом салдатських мас, селянства і дрібної міської буржуазії.

Ми вважаємо за неправильний поділ київських більшовиків на „правих“, які становили більшість у Київському комітеті, і „лівих“, які згуртувались в краєвому південно-західньому комітеті, як це робить Бош, гостро і категорично обвинувачуючи „правих“ в опортунізмі, угодовстві і нерішучості що до контр-революційної Центральної Ради.

Гостра тактика, що її взяла так звана група „лівих“ до ЦР, як-найщільніше зв'язана з їхнім люксембургіянством, і вона змушувала їх рішуче форсувати боротьбу з ЦР. Чи ж правильна була така тактика? Вона була би правильна лише в тому разі, якщо б „ліві“, проголошуючи рішучу боротьбу з ЦР, виходили не з гасла заперечення права нації на самовизначення, не із звичайного ігнорування факту організації націоналістичних сил, а щоб ця тактика була б *за наслідок органічного розладу націоналістичного фронту, за наслідок*

політики „терплючого пояснення“ масам класової суті ЦР, розкладу у таборі супротивника і мобілізації навколо нашої партії кращих свідомих елементів з націоналістичного табору, сприяючи їм позбутися націоналістичних забобонів. Зовнішньо революційна, ця тактика в умовах тодішньої дійсності об'єктивно приводила до цілком протилежних наслідків і давала змогу українським націоналістам поширювати свій вплив на певні шари селянства і дрібної міської буржуазії.

„Права“ більшість Київського комітету, що про неї каже тов. Бош, хоча й недостатньо, але зважала на зростання національного руху і, цілком усвідомлюючи собі дрібнобуржуазність ЦР, суттю провадила тактику правильнішу, з погляду пролетаріату. Що до питань тактики, „більшість“ ставила питання менш рішуче і вважала за можливе йти на тимчасову згоду з ЦР, беручи до уваги процес консолідації сил української дрібної буржуазії. І саме цим, а не опортунізмом взагалі, (як це пробує довести тов. Бош), слід пояснити вступ київських більшовиків до ЦР і до „Комітету Охорони Революції“, що вона його організувала. Обвинувачення в опортунізмі взагалі неправильне тому, що Київський комітет в основному в період од Лютого до Жовтня переводив правильну класову лінію, всі сили й енергію віддаючи на справу ідейного опанування робочих мас, організації, агітації та озброєння мас. Під керівництвом Київського комітету пролетаріат на барикадах розбив контр-революцію, вигнав юнкерів, успішно боровся з керенщиною взагалі. Лише „правизна“ що до ЦР, недооблік її сил, недостатня увага, що її звернуто на рівнобіжний процес наростання сил українського націоналізму, спричинила тактичне хитання що до ЦР.

Коли ж ЦР після Жовтня починає відкрито показувати своє контр-революційне лице, київська організація, на чолі з комітетом, рішуче починає боротися з нею, озброюючи і організовуючи маси для нових боїв. Про це свідчать протоколи грудневої краєвої конференції більшовиків, де питання про боротьбу з ЦР, тактика що до неї виявлена цілком певно, як тактика революційна.

Якщо київська організація виступила в 17 році, будучи не досить підготовлена що до своїх позицій в справі національного питання, не мавши до того ж одного погляду, то куди далші від правильного розуміння його були більшовицькі організації Лівобережжя, навіть таких великих центрів, як Донбас, Катеринослав, а також Одеса і Миколаїв. „Вперше українське питання було висунуто в Миколаєві офіційно після проголошення ЦР в її 3-му універсалі так званої Української Народньої Республіки“, каже Ап. Марк у своїх спогадах про Миколаївщину (Рукопис, надісланий до „Літопису Революції“). Тов. Гопнер у статті в № 2 „Л. Р.“ (27 р.) виразно каже, що „величезна політична хиба була наше ігнорування, певніше — цілковите забуття національного питання. Ми, катеринославці, особливо перші тижні революції, ні разу не згадали, що працюємо на Україні. Катеринослав був для нас за велике місто півдня Росії і тільки. Вже пізніше, у червні і липні місяці, ми змушені були вважати на це питання, але й тоді, і навіть

пізніше, ближче до Жовтня, ми зле орієнтувались у цьому питанні і наробили силу помилок. В перші ж тижні і місяці ми просто забули про існування національної проблеми, гаразд що нам про це ніхто не нагадував¹⁾". Цей уривок яскраво відбиває ставлення видатних пролетарських організацій Лівобережжя до національного руху, не зважаючи на те, що на Катеринославщині він давався у знаки досить добре. ЦР була далеко, зате дужче давалась у знаки загальноруська контр-революція, що розмістила свої сили на Дону.

Тим більше цікаві документи, що їх оголошує тов. Аверін у своїх спогадах про Катеринослав („Л. Р.“ № 5 - й, 27 р.). „В жовтневі дні,— пише він,— більшовицька фракція Ради разом з УСД визнала за потрібне передати владу в місті і окрузі Радам Робітничих і Салдатських Депутатів, а за краєву владу визнати Центральну Радуг". До цього додано резолюцію, що її була запропонувала пленумові фракція більшовиків. „Ми визнаємо за вищу владу виділений од ЦР „Київський Революційний Комітет“ і пропонуємо Катеринославському Губкомітету послати свого представника до вказаного комітету“.

Тут, очевидно, ми чуємо відгук катеринославських більшовиків на поведінку киян які хоч і декілька днів всього входили у Жовтні в ЦР З другого боку, серед катеринославських більшовиків, очевидно, відбувався процес кристалізації поглядів на національне питання, і пр летарська чулість підказувала місцевим робітникам потребу реагувати, хоч би в якій формі на національний рух, що виявляв себе не лише на Правобережжі, але наприкінці 17 - го року де - далі й на півдні.

Тов. Скрипник у своїй книзі з історії КП(б)У, кажучи про Кривдонбас, цілком правильно формулує: „В Кривдонбасі з початку революції скупчилося не мало старих товаришів, що цілком стояли на точці зору тов. Леніна в національному питанню, але робили із своїх тез досить своєрідні висновки. Визнаючи цілком за українським народом право на самовизначення, вони ніяк не могли допустити, щоб навіть можна було поставити питання про те, що Харківщина, Катеринославщина, Криворіжжя та Донбас являються частиною України“.

Справді, на Лівобережжі національне питання висувалось у більшовицьких організаціях не в площі цього чи того ставлення до ЦР Тут питання стояло практично про потребу державного і партійного об'єднання в межах України. І там, як каже тов. Скрипник, „вони визнавали це державне об'єднання України лише без Кривдонбасу, дрібнобуржуазна Україна переживе своє націоналістичну хворобу, поки націоналістичні ілюзії не розвіються і важкою працею товариші з України не переконаються в необхідності об'єднання не лише робочих, а навіть і селянських мас...“ В цьому суть сепаратистських тенденцій, що їх були виявили лівобережні організації в період 17 — 18 року. Тов. Квірінг, один із тодішніх керівників катеринославської організації, так пояснює позицію комітету в справі партійного об'єднання:

¹⁾ Очевидно завинило те, що не було звязку з ЦК РКП!

„Чи ж можливо було, щоб пролетарські організації Харкова і Катеринослава з 17-го року у своїй боротьбі орієнтувались на Київ... У різних районів був різний ворог... Як відомо, головні сили Ц. Р. формувалося на Правобережжі і насамперед... в районі Києва. Козацька контр-революція являла найближчу і надзвичайну загрозу цілому Лівобережжю...“ Ось у чому було неможливо протягом 17-го і початку 18-го року „... об'єднати під єдиним керівництвом боротьбу пролетаріату на Україні“ (Квірінг „Наши разногласия“. Збірник „Первый съезд КП(б)У“. ДВУ, 1923 р.). Така постановка питання дещо пояснює, але не виправдує. Треба зазначити, що сили Ц. Р. формувалося не лише на Правобережжі. Вона мала вплив також і на Лівобережжя, організуючи свої кадри. Історія показала, що сепаратизм катеринославців, як наслідок недооцінки національного руху, національних особливостей України, тяжко відбився на роботі партійних організацій. Історія цілком підтвердила ту лінію, що її провадила, бодай із малим успіхом, група киян, які виразніше уявляли собі сили українського національного руху і гостріше почували потребу партійного об'єднання, а пізніше і державного оформлення України.

Цей недолік своєрідности українського оточення в той період позначився і на ставленні до головного комітету, що його була обрала груднева краєва конференція і до ЦВК'у, що його був обрав I З'їзд Рад України, а також це позначилось і на гарячих суперечках на Таганрозькій нараді та на I З'їзді КП(б)У (квітень-липень 18-го р.).

В питанні про утворення самостійного партійного об'єднання „катеринославці“ висловились гостро-негативно. „З погляду пролетаря-шахтаря з Катеринослава чи з Донбасу, який орієнтується на пролетаріат Петрограду і Москви, ніяких особливих завдань перед пролетаріатом України немає“ (Равіч - Черкаський. „Очерки истории КП(б)У“. ДВУ. 1923 р., стор. 55). Правобережна група брала до уваги, „що перемогти українську контр-революцію, яку підтримував німецький багнет, самими лише силами чисельно несталою і дезорганізованого пролетаріату неможливо. На всяку спробу опанувати Україну за допомогою „Москви“, селянство буде дивитись підозріло“ (там саме). Ось суть розходжень на таганрозькій нараді. Партія з двох поглядів вибрала правильніший, і на Україні було закладено всеукраїнську партійну організацію.

Що-правда, суперечок з цього приводу не закінчено. Спори відновлювалося на подальших конференціях, хоч і з приводу іншого питання, але суттю справи вони мали значіння національного питання. Про ставлення України до Росії ще на I З'їзді було ухвалено дві резолюції — перша тов. П'ятакова, де говорилося, що „потрібний як-найщільніший економічний зв'язок Росії з Україною, проте, зважаючи на особливості економічних умов, які відрізняють Україну від Росії, потрібно, щоб у межах України, коли здійснюватиметься диктатуру пролетаріату, було створено централізований організм“. Друга резолюція тов. Квірінга, що її ухвалив був з'їзд: „Зважаючи на те, що

Україна економічно непоривно зв'язана з Росією, що економічна єдність України і Росії останніми десятиріччями створила загальну базу для єдності боротьби пролетаріату України і Росії, що ідея самостійності України була за ширму, що нею німецькі імперіялісти закріпачили Україну, з'їзд КП(б)У ухвалює боротись за революційне об'єднання України з Росією на основах пролетарського централізму в межах РСФРР“ Тут у зм'якшеному вигляді відбито ті розходження, що були в партії з приводу одного з основних питань — питання національного.

В такий спосіб нелегко, із помилками партійні організації намащували шляхи розв'язування національного питання в широкому розумінні цього слова,— пролетарською чутливістю, під загальним керівництвом РКП перемагаючи у своїх лавах тенденції в бік недооцінки конкретної дійсності на Україні.

Правильне розв'язання національного питання на момент закінчення громадянської війни кінець - кінцем одбилось на процесі розпаду дрібнобуржуазних українських соціалістичних партій, а також і на інших дрібнобуржуазних соціалістичних партіях України. Протягом 19 року закінчується процес відколів і розколів в організаціях УСД, УСР, боротьбистів, а також „Бунду“. Виділення лівих течій, те, що вони ухвалювали радянську платформу і гасла диктатури пролетаріату, прихід кращих елементів з дрібнобуржуазних партій до партії переможного пролетаріату — ось шлях, що його пройшли соціалістичні партії, які заповнювали націоналістичне болото і так чи инак боролися з більшовицькою диктатурою. *Процес цей був за відповідь на перемогу пролетарської революції, на подолання від робітничої класи її ворогів, на встановлення спілки пролетаріату і селянства, на невпинний процес збирання партії, її зростання та виправлення своїх помилок.*

Національне питання на Україні зв'язане із питанням селянства. Українське село, під віковим гнітом самодержавства виховавши в собі ненависть і недовір'я до всього руського, досить недовіжливо приглядалось і прислухалось до гуркоту жовтневої бурі, яка йшла із міст. А в містах за „хребет більшовицької партії був пролетаріат, руський чи русифікований, чому ця партія і наробила деяких помилок в галузі національного питання“ (Затонський. „Национальная проблема на Украине“). Ці помилки були використали вороги пролетарської революції, наражаючи село проти більшовиків. Потрібні були „предметные уроки“ — керенщина, Ц. Р., гетьманщина, німецька окупація, отаманщина, білогвардійщина, щоб широкі селянські маси усвідомили і зрозуміли справжній зміст класових боїв на полях України.

З другого боку, треба було перемогти інерцію до національного питання, що ігнорування його, насамперед, утруднювало проникати більшовицькому впливові на українське село і давало до рук націоналістичної контр - революції козири, що з ними вона переводила свою класову політику проти диктатури пролетаріату.

Кінець - кінцем національне питання було розв'язано. Його розв'язав пролетаріат під керівництвом партії більшовиків.

„...Ми, більшовики, розуміємо так, що пролетаріят навіть і тоді, коли помилявся, коли він ненавидів усе українське, він, проте, будував соціалізм, як складну частину соціалістичного будівництва, будував Україну...” (Затонський. „Национальная проблема на Украине”).

В цій цитаті надзвичайно яскраво підкреслена історична роль пролетаріату що до національного питання.

Тільки революційною класовою боротьбою, тільки через диктатуру пролетаріату, тільки в боротьбі за соціалістичну Україну можна ділом, а не словами, розв'язати національне питання, підвівши під нього класовий пролетарський ґрунт. А це міг зробити лише пролетаріят під керівництвом своєї партії. Так воно й було, і дійсно розв'язала національне питання лише партія більшовиків.

Наша партія в роки громадянської війни пройшла від ігнорування всього українського до правильного розв'язання національного питання, лише вона розв'язала це питання правильно з поглядів інтересу пролетаріату і селянства, встановивши диктатуру пролетаріату та на її основі почавши переводити практично національну політику.

„Лише з великими труднощами за безпосередньою участю Леніна, при тому ж геть не відразу, поволі, вдалося переломити недооцінку національного питання і неправильне його розуміння серед керівничої частини партії. Лише по XII-му з'їзді партія остаточно і твердо порвала з теорією боротьби двох культур і ступила на шлях активної українізації...” (Червневий пленум ЦК КП(б)У). В тій самій резолюції, зазначаючи досягнення в галузі переведення українізації, підкреслено і труднощі цього переведення, його хибі — в цій резолюції сигналізують про посилення на ґрунті непу шовінізму так руського, як і українського.

Пленум ЦК влітку 26 року гостро й виразно ставить завдання „рішуче боротись так у своїх власних лавах, як і в пролетарських масах із забобонами руської і русифікованої частини пролетаріату, з перекрученнями інтернаціоналізму і з псевдо-націоналізмом, русотяпством, шовінізмом...”

КП(б)У, ставши на ленінський шлях розв'язання національного питання ще у дні громадянської війни, зуміла в *тих* умовах стати на правильну путь, і тепер, в умовах непу, провадить величезну роботу в галузі розвитку української державности, господарства й культури, виявляючи творчі сили широких робітничих мас та неухильно українізує держапарат.

Ось чому цілком правильно червневий пленум ЦК дав гостру одсіч спробам відродити ідеологічну роботу, „розраховану саме на задоволення потреб української буржуазії, яка зростає, спробам відродити теорію боротьби двох культур, що потребує од партії рішучої підтримки української культури, як такої, проти руської культури, як такої”. (З резолюції червневого пленуму ЦК КП(б)У).

Ось чому протягом останніх двох років КП(б)У рішуче, вперто бореться проти спроби перекручувати національну політику, що її провадить наша партія, хоч би звідки ці спроби впливали.

ЦК КП(б)У дало відсіч виступам тов. Ларіна, який обвинувачував українських товаришів в тому, що вони „перегинають палку в галузі українізації, цим самим висловлюючи потайну думку великодержавних шовіністів.

Також рішуче КП(б)У відкинула атаку троцькистської опозиції, яка устами Зінов'єва на президії ЦКК ВКП(б) в липні 1927 року заявила, що „на Україні провадиться таку українізацію, яка на ділі дорівнює петлюризації“.

Разом із тим ЦК КП(б)У весь час довелося вперто боротись і проти українських шовіністів, які виступили проти нацполітики ЦК КП(б)У і, зазнавши поразки в колах КП(б)У, зробили невдалу спробу перенести її в КПЗУ.

Українська організація більшовиків була дружна, єдина, рішуча, давши ленінську відповідь на виступи російських великодержавних шовіністів та українських уклоністів, як також дружно і одностайно, як стала навколо свого штабу ЦК ВКП проти затьмарених, виродливих теорій та дезорганізаторської непартійної практики теперішньої опозиції.

С. Барвинський

Чергові завдання партії на селі та КНС

Нещодавно Х Всеукраїнський З'їзд КП(б)У закінчив свою роботу. Поруч з іншими важливими питаннями в центрі уваги партії як на з'їздах, як і в практичній роботі парторганізацій на місцях стояло й стоїть питання роботи партії на селі. Це питання має надзвичайно широкий розмах та глибокий зміст. Отже низовим парторганізаціям потрібно чітко орієнтуватися в тому, яку саме конкретну роботу переводити в першу чергу, починаючи з сьогоднішнього дня, щоб не розпорошити своїх сил у повсякденній роботі. Які конкретно, коротко основні моменти політики та завдань партії на селі покласти в основу роботи серед бідноти. Не засвоївши цього, парторганізації не зможуть з найбільшими наслідками виконати цих завдань, що перед ним поставила партія в цілому.

Тепер, починаючи з грудня, протягом 5 місяців одбуваються звітно-перевиборчі кампанії радянських та громадсько-кооперативних організацій, що є на селі. В цих кампаніях здійснюється радянську демократію та перевіряється і зміцнюється диктатуру пролетаріату.

Перша по черзі, що відчитується та переобирає свої органи — це організація КНС. Вони перші обов'язково повинні переобрати свої Президії та змобілізувати свої бідняцькі сили.

Це першинство КНС після переобрання партійних і комсомольських організацій не є випадкове. Воно виникає із загальної лінії партії що до роботи на селі та класової політики партії що до бідноти, з одного боку, і тих завдань, які мають перед собою масові організації бідноти — КНС.

Ще VIII З'їзд партії, що відбувся в березні місяці 1919 р., виразно сказав, що „Політику робітничо-селянського уряду і, комуністичної партії треба переводити й надалі в дусі згоди пролетаріату і біднішого селянства з середнім селянством“ та „здійснення спілки робітничої класи із селянством, господарської змички держпромисловости з с.-г.“.

Також минулий XIV Партз'їзд в цьому ж напрямку сказав, що „боротьба проти куркульства повинна йти як шляхом організації бідноти проти кулака, так і зміцнення спілки пролетаріату з біднотою і середняком, щоб відірвати середняка від куркульства та відокремити куркуля“.

В дальшій своїй роботі партія, а в даному разі ЦК КП(б)У через відповідні партійні та радянські організації стежив за тим, як переводиться

цію політику партії на селі. Підсумувавши цю перевірку 31-го грудня 1926 р. Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило постанову, підкресливши в ній низку досягнень; що до роботи організацій КНС серед бідноти було зазначено, що „організації КНС (з цілої низки причин) не завжди мають достатній авторитет серед середняків, і вплив їх на громадське і господ. життя села буває зовсім недостатній. У зв'язку з цим спостерігалося випадки блокування середняків з куркулями і засилля заможних елементів в складі деяких Правлінь низової кооперації. Це своєчасно була зауважувала партія і вживала належних заходів“.

В цій постанові також було виразно, в досить категоричній формі, запропоновано: „Посилити роботу парторганізацій серед КНС... найближчим часом оформити комфракції КНС і вжити всіх заходів, щоб пожвавити їхню роботу, здійснюючи через них партійне керівництво роботою КНС“—як масової організації бідноти. Визнано було за потрібну обов'язкову участь у роботі в КНС всіх партійців і комсомольців, які працюють на селі.

Декретом Уряду Комітетам Незаможних Селян надано права вимагати від представників державно-господарських організацій доповідати на засіданнях та зборах бідноти про плани роботи, про заходи, що їх передбачено установами що до поліпшення культурно-господарського стану бідноти і середняків.

Комнезамам надавалося права завчасно обговорювати на своїх засіданнях питання, що їх розв'язується в тих чи інших радянських та громадських організаціях, вносити завчасно та обстоювати свої міркування і пропозиції що до захисту інтересів всієї бідноти села.

КНС повинні були, за вказівками партії, практикувати періодичні наради своїх членів, обраних до різних організацій, щоб через них виявляти найбільше ініціативи в справі обстоювання зазначених вище питань.

Щоб поліпшити матеріальний стан бідніших господарств, Політбюро ЦК КП(б)У на доповідь про підсумки роботи кооперації 31-го грудня 1926 р. ухвалило конкретну постанову; в ній було дано виразну, чітку директиву по лінії кооперації всіх гатунків та Наркомзему, щоб останні переводили свою роботу в той спосіб, щоб вирвати незаможну частину селянства у приватника, досконало опрацювати питання сільсько-господарського кредиту і щільно ув'язати цю роботу з господарською та організаційно-інструкторською роботою КНС.

Слідом за цим X З'їзд КП(б)У, що закінчив свою роботу 29-го листопада, на доповідь тов. Петровського про роботу партії на селі сказав, що „відмінною особливістю українського села за теперішнього періоду є високий рівень політичної активності усіх шарів села. На підставі господарського зростання села зростає і політична активність бідняцьких та середняцьких мас і паралельно з цим ішов і йде процес зростання політичної активності глитаїв та окремих ідеологічно-ворожих Радянській владі елементів, що обслуговують глитаїв“.

Далі в постанові X З'їзду сказано: „КНС під керівництвом партії стає що-раз більше керівником бідноти в справі об'єднання бідняків“.

під прапором Радянської влади в справі рішучої одсічі глитайському наступові...“ *„КНС є тепер і повинні й надалі залишатись однією з основних підойм пролетарського впливу на селі і ширшого охоплення всієї маси бідноти та, насамперед, її напівпролетарської частини“.*

„Боротьба з куркульською економікою буде провадитись не розкулачуванням, не арештами, не штрафами, а податковою політикою, політикою землевпорядження, роботою кооперації, що в цьому ділі відіграє величезну роль“ — сказав тов. Молотов ще 25 - го квітня 1925 р. в своїй доповіді на Пленумі ЦК РКП(б).

„Без того, щоб мати певні запаси хліба (400 мільйонів для того часу), про піднесення великої промисловости трудно говорити. Без цього ми перебуваємо в такому стані, коли вже розпочату роботу знову перервано“ — сказав В. І. Ленін ще в 1921 році 26 травня на Всеросійській конференції РКП(б).

Ці нариси яскраво свідчать за брехливі наклепи опозиції про неуважне ставлення партії до бідноти.

Підвищення виробничих сил в сільському господарстві. Жорстока класова політика та боротьба з глитаєм. Провідна роль індустріалізації, господарська змика між державною промисловістю і с.-г. Масове кооперування бідноти та середняків, спілка робітничої класи з біднотою та середнім селянством, клалось і кладеться в основу роботи партії на селі.

З цих основних моментів треба виходити, переводячи наступні перевиборчі кампанії та в практичній повсякденній роботі парторганізацій на селі.

Переобрання керівних органів КНС

Підготовчу роботу до перевиборів цього року фактично розпочато за місцях завчасно, з 15 - го листопада. Переобрання президії і Ревізійних Комісій сільських комітетів розпочинається на початку грудня та закінчується переведенням Райз'їздів в половині січня — до початку переобрання рад. Окрз'їздів цього року не передбачається.

Цю кампанію перевиборів КНС потрібно вважати, як поглиблення масової роботи партії на селі серед бідноти.

Ще VIII з'їзд партії в 19 році рішуче засудив ухил тих партійців, що не були послідовні та „не бачили того, що обов'язково потрібно об'єднувати (навколо партії) та організовувати бідноту і наймитство проти куркуля на боротьбу з ним“. За постановами XIV Партз'їзду ВКП(б) та IX З'їзду КП(б)У потрібно було розвинути товарівське сільського господарства, збільшити засівну площу та зліквідувати наслідки військового комунізму, що ним були пройняті КНС і що шкодили роботі на селі. Окремі товариші неправильно орієнтувались у методах роботи, і в 1925 році робили величезні помилки, висловлюючись за ліквідацію організацій КНС, а інші — за втягнення до складу КНС середняків, висуваючи для цього цілу низку не важливих мотивів. Партія пішла правильним шляхом. Життя і робота партії на селі протягом

останніх двох років та господарські процеси в умовах української дійсності показали, що роля КНС велика. Після реорганізації КНС невинно зростає, при чому в останній час зростання йде за рахунок найбідніших шарів села. Не відповідні вимогам статуту та завданням КНС елементи, що випадково вступили до організації, вибувають.

Розглядати стан та поступове зростання організацій КНС і їхню діяльність тут не будемо, а лише зазначимо, що: на 1-е жовтня 1925 року було сільських КНС — 9.556, членів в них — 1.237.676; на 1-е Квітня 1926 року після реорганізації залишилося членів КНС — 585.360, або 45,9⁰/₀. На цей час є — сільських комітетів близько 11.200 — більше, як до реорганізації, та близько — 1 200.000 всього членів, тоб-то досягнуто того рівня, що був до реорганізації.

КНС в цілому, як масова організація бідноти, не кажучи про окремі райони та села, значно поширили свою роботу в галузі господарської самодіяльності, колективізації та коперування бідноти. Взяли також участь у пожвавленні роботи рад та, що особливо важливо, значно налагодили взаємовідносини господарського і політичного характеру з середняком.

Перевибори КНС — масова робота партії на селі

Величезне значіння перевиборчої кампанії КНС, як поглиблення масової роботи партії серед бідноти, потверджують такі цифрові дані: до участі на сільських зборах КНС має бути втягнуто більш як 1.200.000 членів КНС та широкі маси бідноти, що ще не об'єднані в КНС. Має бути переобрано близько 12.000 сільських одиниць — президій КНС та стільки само ревізійних комісій. До складу цих керівничих органів має бути обрано близько 100.000 осіб, що кандидатури їх будуть обговорювати на загальних зборах підчас перевиборів. Районових одиниць — комітетів незаможних селян — має бути переобрано кількістю 620 з кількістю членів 33.911. За модусом на Райз'їздах має бути присутніх 48.000 делегатів.

Якщо ці цифри навіть зменшити до 50⁰/₀, то і в цьому разі величезна маса бідноти села братиме участь, заслуховуватиме доповіді, обговорюватиме низку питань та втягуватиметься до громадської роботи. Цей бідняцький актив, що його мають обрати незаможники до складу своїх керівничих органів, принаймні більша частина його, парторганізації за допомогою ЛКСМ повинні перевірити, знати їх та рекомендувати заг. зборам і надалі виховувати та керувати роботою цього активу.

Ця робота надто трудна і складна, але ж її потрібно виконати. Не зробивши цього сільпарторганізації не виконають тих завдань, що їх перед ними поставила партія в цілому.

Що саме має освітлюватись підчас перевиборів КНС

На сільських зборах та Райз'їздах КНС відповідно до вимог сучасного моменту та відповідно до рекомендованого порядку денного повинно бути висвітлено в основному такі питання:

1. Заходи, що їх в сучасних трудних обставинах вживали ком. партія та Рад. влада в галузі піднесення на вищий щабель всього народного господарства, соціалістичної промисловости та сільського господарства й підвищення культурного рівня та добробуту пролетаріату, незаможного селянства та середняків, посилюючи наступ на куркуля, зміцнюючи обороноздібність країни.

2. Практичні завдання КНС, як масової організації бідноти у зв'язку із заходами Рад. влади та у зв'язку з підвищенням активності заможніших груп і куркульства на селі.

3. Звітність виборних органів КНС про стан та роботу КНС, з одного боку, і сприяння та допомога бідноті з боку державних та кооперативних організацій, з другого боку.

4. Переобрати та зміцнити персональний склад працездібнішими незаможниками і півпролетарями.

По першому питанню доповідачам так у селах, як і зокрема на райз'їздах потрібно буде не взагалі, а конкретно висвітлити, за яких труднощів та яких саме вживає заходів Рад. влада до піднесення господарської міцї сільської бідноти і середняків. Освітлюючи ці основні моменти, потрібно буде підкреслити величезне значіння маніфесту Центрального Виконавчого Комітету, освітлити останнє законодавство уряду України, наприклад про передачу майна кол. госпам, про зміну земельного законодавства, додаткову передачу землі бідноті і забирання лишків — утайки у куркулів; збільшення та удосконалення кредиту, захист інтересів наймитства то - що.

Про реальну допомогу бідноті наводимо такі цифри: фонд кредитування бідноти в 26/27 р. становить 4.700.000 крб.; фонд кооперування по лінії споживчої та с.-г. кооперації близько 1.400.000 по всій Україні, при чому на майбутній рік передбачено значне збільшення. Система с.-г. кооперації в 26/27 р. до фонду кредитування бідноти насінням виділила близько 300.000 крб. По лінії Всеукраїнського Т-ва Насінництва передбачено на майбутній рік витратити 5.300.000 крб., з них 1.500.000 крб. виключно до бідноти. Бурякспілка в 26/27 році видавала аванс бідноті під буряк в збільшеному на 10 крб. на десятину розмірі в загальній сумі на 3.200.000 крб. Видано 2 міл. пудів озимого насіння, з них 200.000 пуд. бідноті на пільгових умовах. Утворено 360 прокатних пунктів; з них реманент видається бідноті за знижкою 25 — 30%, щоб не допускати бідноту в кабалу до куркуля.

Сільсько-господарська, птахівнича та хмільова кооперація при контрактації сільсько-господарських культур видають біднякам аванс в збільшеному на 25% розмірі. Вукопспілка в 26/27 році по своїй лінії видала близько 500 пуд. хліба на споживчі потреби, на цей рік цей фонд збільшується. По лінії Наркомфіну в 26/27 році звільнено від оподаткування та надано пільг близько 1.500.000 маломіцним господарствам на суму коло 6—7 мільйонів карбованців, а на 27/28 рік на це буде витрачено 11—12 мільйонів карбованців, а 35% всіх господарств звільняється від с.-г. податку. Кооперація всіх гатунків

відраховує із своїх чистих прибутків 5⁰/₀ до фонду різних виглядів допомоги бідноті. Вся система сільсько - господарського кредиту в 27/28 році має видати позик по лінії с.-госп. не об'єднаного сектору більше за 64.000.000 крб.; з цієї суми 28¹/₂ міл., або 44,7⁰/₀ передбачено для бідноти. Загалом за перспективним планом розраховано вкласти виключно в бідняцькі господарства більше за 167 міл. крб.

Наше обмеження куркуля

Поруч із заходами що до поліпшення стану бідноти Рад. влада обмежує куркульські заміри що до експлоатації бідноти. Ці обмеження проходять такими основними лініями: прогресивний характер податку, складні машини, трактори та довготерміновий кредит — цього не дається індивідуальним куркульським господарствам; видано спеціальне законодавство про захист праці наймитів, провадиться боротьбу з кабальними умовами *здавання куркулями с.-г. реманенту*, вживається кримінальних заходів що до порушення земельного законодавства, крім того, куркулів позбавляється права голосу та не допускається до складу правлінь земгромад, кооперації, до складу с/р. З другого боку, бідноту організовується в організацію КНС та налагоджується спілку бідноти з середняком в колективах та в кооперації.

За таких умов, безперечно, і в майбутньому зростатиме група середняків за рахунок зменшення кількості бідноти і не буде допущено куркулів до тієї експлоатації, до того впливу на середняків та бідноту, що вони їх прагнуть.

Що мають робити КНС

Що до цього питання, то основні завдання КНС зводяться на цей час ось до чого: а) кооперувати всю бідноту села, використавши всі широкі можливості, що тепер де-далі більшають; б) поширити організацію с.-г. артілей — колективів, прямуючи до того, щоб простіші форми наявних уже об'єднань поступово переходили до вищих форм — у комуни; в) сприяти органам Рад. влади своєчасно і повнотою переводити в життя заходи Рад. влади та виявляти господарську активність та об'єднати навколо КНС всю біднішу напівпролетарську масу села, так чоловіків, як і жінок; г) об'єднати бідноту навколо партосередків, щільно ув'язавши свою роботу з ними; г) зніснювати спілку з середняком та стояти на сторожі захисту інтересів всієї бідноти села, стримуючи темп диференціації; д) у повсякденній роботі своїм представництвом брати участь в розробленні господарсько-кооперативних та кредитових заходів у кооперативних, громадських і державних організаціях; е) підвищувати культурний рівень та політичну активність бідноти села, пам'ятаючи те, що сказав Х з'їзд КП(б)У, а саме, що в умовах сучасного розвитку продуктивних сил сільського господарства зростає політична активність не лише

бідноти й середняків, але й глитаїв та окремих ідеологічно - ворожих Рад. владі елементів; цій активності біднота, організована навколо КНС, повинна дати потрібну відсіч.

Про що мають складати звіт керівничі органи КНС

Керівничі органи КНС, а зокрема партійна частина цих органів повинні дати вичерпний звіт своїм виборцям та партії про те, як саме вони виконали поставлені перед ними завдання, як захищали представники КНС інтереси бідноти в радах, виконкомах та в кооперативних, господарсько - громадських організаціях та инш. Вони мусять сказати, які були перешкоди, хиби в роботі та причини до цього.

Підчас звітів потрібно виявити, яке місце мали в тому чи иншому випадку перекручування лінії партії на селі, як ставились до бідноти ті чи инші установи та організації чи окремі урядові особи на місцях, як саме вони виконали ту директиву, що її дала партія та Рад. влада, зокрема як виконано ті конкретні завдання, що їх накреслено в постанові бюро ЦК КП(б)У 31 - го грудня 26 року про завдання кооперації що до сприяння і допомоги бідноті та про роботу КНС. Надзвичайно важливо виявити, як здійснювали керівництво низовими організаціями КНС з боку окр. КНС, що стоять вище, та з боку Центрального Комітету Незаможних Селян, які ухили й хиби мають місце і потребують виправлення. В даному разі потрібно, щоб і сільпарторганізації підсумували та сказали, що саме вони зробили що до роботи серед бідноти, згідно з директивами партії, чи утворено ком. фракції КНС, як вони працюють, чи всі партійці та комсомольці на селі прикріплені для праці в КНС, якщо ні, то з яких причин. Прикривати хиби й недоліки в роботі в сучасних умовах річ ні в якому разі неприпустима.

Кого обирати до керівничих органів КНС

В справі перевиборів керівничих органів КНС, потрібно особливу увагу звернути на те, щоб виявити та порекомендувати заг. зборам активних бідняків напівпролетарів і батраків. Від цього залежить продуктивність праці КНС надалі. Потрібно добиватися, щоб до складу членів президії, а то більше на посади голів КНС було обрано таких бідняків, які б мали 2 позитивні, і в цей час потрібні здібності, а саме: з одного боку, голова має бути політично свідомий, щоб він у своїй роботі зміг провадити класову лінію та розпізнавати тих „окремих ідеологічно - ворожих Рад. владі елементів“ та тих влєсливих теперішніх куркулів, що прикриваються та що спільно з першими намагаються дурити і закабалювати бідноту, перефарбовуючись у різні фарби. Потрібно, щоб керівники КНС вміли боротися з куркулями та щоб уміли посилювати натиск на куркуля не адміністративними заходами, не розкуркуленням, не штрафами, а податками, кооперативно-

господарськими заходами, заходами класової лінії в повсякденній роботі на селі. З другого боку, обраний до керівничих органів КНС повинен мати здібність виявляти господарсько-кооперативну ініціативу, організувати, колективізувати та зацікавлювати своїм прикладом бідноту і середняка.

Це той основний критерій і той максимум вимог, що на ньому треба базуватися, підбираючи персональний склад виборних органів КНС. Серед батрацтва та напівпролетарів товариші з такими здібностями є, їх потрібно виявити, втягнути до роботи та допомогти, а не висувати до складу керівничих органів як КНС, як і інших господарсько-кооперативних організацій механічно, так званих „господарників-незаможників“, що траплялося в окремих селах та районах підчас перевиборів минулих років.

Жінок у складі керівничих органів КНС потрібно довести до 15—20%. На цей час у складі президії сіль. КНС жінок є 9%, а в складі РайКНС—10,9%. В той час як у складі загальної маси членів КНС жінок—14,5%.

В складі керівничих органів потрібно забезпечити відповідну кількість кандидатур з національних меншостей, звернувши особливу увагу на поживавлення роботи нацменівських КНС взагалі.

Окремі організації КНС [через помилки, що траплялися підчас минулорічної перевиборчої кампанії, мають у своєму складі до 25—30% середняків. Це явище—ненормальне. До складу КНС згідно зі статутом та загальними директивами центру і завданням КНС мають приймати лише незаможних селян та напівпролетарів і наймитство. Тих членів КНС, що вони зміцнили своє господарство до рівня середняцького, будучи уже членами КНС, безперечно не слід виключати чи то вважати за ненормальне явище перебування їх у складі КНС, якщо вони, як і раніш, стоять на сторожі інтересів бідноти. Персональний склад виборчих органів КНС потрібно укомплектовувати селянами, які зв'язані безпосередньою роботою у сільському господарстві і які б протягом цілого року безмінно могли переводити роботу.

Хиби в роботі КНС

Про загальні хиби в роботі КНС нам уже доводилось говорити в статті „Сучасний стан та завдання КНС“, вміщеній в журналі „Агітація і пропаганда“ № 1. До цього потрібно подати лише ті хиби, що траплялися підчас перевиборів минулого року, а саме:

1) Були окремі випадки, коли на посаду голів КНС обирали не членів КНС та середняків.

2) До складу РайКНС було залічено аж 27% таких членів, що зовсім не зв'язані із сільським господарством.

3) В низці округ парторганізації і органи Рад. влади не звернули належної уваги на перевиборчу кампанію КНС, які, так би мовити, **варились** у своєму соці.

4) Не заслуховували парторганізації та недостатньо пророблялося плани, а також і наслідки перевиборів, з приводу чого активність бідноти, що її вони були виявляли підчас перевиборів, не була достатньо закріплена після перевиборів на весь час.

Підготовка бідноти до перевиборів рад

Відразу по закінченні перевиборів КНС та інших громадських організацій розпочнеться перевибори рад. До того часу вся кампанія перевиборів громадських організацій повинна бути скерована в той спосіб, щоб змобілізувати сили бідноти, щоб з'єднати бідноту із середняком для того, щоб вони спільно виступили на виборах рад, дали відсіч куркулям і обрали працездатні ради.

В цьому році в складі членів сільрад є членів КНС на Правобережжі — 44%, а в Степу — 29,3%. Пересічно по Україні — 35,2%. Разом із неорганізованою біднотою незаможників і напівпролетарів у сільрадах є більше за 60%. В цьому році, маючи на увазі загальне зростання організації КНС, кількість членів КНС в сільрадах має побільшити, оскільки найактивніша та свідома біднота за цей час вступила до КНС. В минулому році до складу сільрад організація КНС дала своїх членів переважно з тієї частини, що має міцніші господарства — так званих „господарників - незаможників“. В цьому році потрібно мати на увазі підчас підбору кандидатур до сільрад оті дві позитивні риси, що про них згадувалося вище — політичну свідомість та господарський хист того чи іншого незаможника.

Участь КНС в інших громадських організаціях

До моменту перевиборів сільрад одразу за перевиборами КНС відбудеться ціла низка перевиборів, а саме: СТВ, споживча кооперація, сільсько-господарська кооперація, кустарницько-промислова, перевибори правлінь сельбудів та хат-читалень, фахова кооперація та ин.

КНС, переобравши свої керівничі органи, повинні скупчити всю свою увагу та віддати всі сили на те, щоб усю бідноту села притягти до участі в цих перевиборах і щоб керівничу ролю в цих кооперативно-громадських організаціях було взято до рук бідноти спільно з середняком.

Під таким кутом зору повинні сільпарторганізації переводити свою роботу в цей час на селі, поглиблюючи масову роботу серед бідноти. Всі ці моменти мусять бути взяті до уваги також і тоді, коли будуть підсумовувати роботу перевиборчих кампаній в цьому році.

А. Хвиля

Так не можна...¹⁾

(До статті тов. М. Левицького в 11 ч. „Більшов. Укр.“ 1927 р.)

Дивне вражіння справляє стаття тов. М. Левицького в 11 числі „Більшовика України“ за 1927 рік „Про націоналістичні ухили в КП(б)У та КПЗУ“.

Відома річ, як поставився ЦК КП(б)У до ухилу тов. Шумського—Хвильового — Максимовича.

Відомо так само і те, що Президія Виконкому Комінтерну ствердила лінію КП(б)У в боротьбі з українським націоналізмом, що виявився в виступі Шумського — Хвильового — Максимовича.

Коріння цього ухилу — українська буржуазія, що поволі підростає, підіймає голову й тисне на наше суспільство, зокрема й на партію. Коли Шумський і Хвильовий виносили за межі партії свої думки про національну проблему на Україні, вони апелювали до буржуазних українських елементів і виявили чужі для нашої партії погляди в національному питанні. Що їх лінія вела й буде вести до єдиного національного фронту, коли в практиці вони не змінять своїх поглядів, що їх засудили КП(б)У і Комінтерн, теж відомо. Широко, докладно писалося про коріння помилок керівників КПЗУ і згадуваної групи. Ці погляди, що цілком відповідають постановам КП(б)У й Виконкому Комінтерну, наводилися і в „Більшовику України“. Тому тов. Левицький, говорячи про націоналістичні збочення Шумського — Хвильового — Максимовича, власно, повторює вже сказане і, зрозуміло, нічого нового не дає.

Але основне статті тов. Левицького не в цьому.

Характеризуючи, як сказано вище, націоналістичний ухил в КПЗУ й КП(б)У, т. Левицький робить історичний екскурс в недавнє минуле й пробує відповідним чином аналізувати стан КПЗУ.

В справі КПЗУ це має особливе значіння, бо завдання наше — всі сили покласти на найскоріше вилікування хорих в національному питанні частин в організмі КПЗУ.

Отже стаття такій вимозі (в своїй другій частині) не відповідає. Вона заплутує непоінформованого читача, і Західня Україна стане перед ним в якомусь чудернацькому вигляді.

¹⁾ Від Редакції: Помилково до статті тов. М. Левицького „Націоналістичні ухили в КП(б)У та КПЗУ“, вміщеної в № 11 „Б. У.“, не додано примітки, що вона вміщена в дискусійному порядку.

Розберем.

Аналізуючи стан Західньої України, т. Левицький робить великий наголос на національному питанні. Ніхто не може й не буде сперечатися з цим, бо дійсно в Західній Україні національне питання відіграло, відіграє й відіграватиме велике значіння.

Але для чого т. Левицькому, формулюючи це питання, зразу ж заволікати туманом усе, не роблячи жодної диференціації в суспільстві Західньої України? Хіба дотеперішня історія розвитку Західньої України, зокрема Галичини, не дає іншого матеріалу замість того, щоб казати, що там „історично склалися умови завзятої національної боротьби між українцями й поляками...“¹⁾).

Замість того, щоб сказати, в яких умовах росла Галичина, як ішла диференціація українського населення, які сили й класові прошарування викидав на кін розвиток капіталізму, т. Левицький все покриває одним національним покривалом, і тому в його з одного боку — „українці“, з другого — „поляки“. Які українці, які поляки? — Мабуть, усі, бо точної аргументировки не наведено, і, коли ми читаємо цю статтю, наш зір минає теперішню Галичину й перестрибує аж до первісного суспільства...

Тов. Левицький шукає, як то кажуть, коріння боротьби „між українцями й поляками“ й знаходить їх ось в чому:

„Польські поміщики, чиновники, що захопили фактично владу східньої Галичини, не пускали нової української інтелігенції, що зростала, до державних установ. Українська нова інтелігенція швидко зростала. В середніх школах, як і в університетах, учились діти попів, адвокатів та заможних селян українців (попадали й діти бідноти), і та нова інтелігенція насамперед розвинула роботу серед селянства, в якого шукала ґрунту й підтримки, щоб витіснити поляків та зайняти їхнє місце“.

Даремно т. Левицький згадує „про дітей бідноти“. Ми знаємо, що коли переглядати інтелігенцію, то батько того або іншого інтелігента зовсім не винен, що його син — або комуніст, або фашист.

Глибоке класове розуміння соціальної боротьби, що розгорталася й триває далі в Західній Україні, т. Левицький, як бачимо, зводить до інтелігенції, ставить з одного боку — українську, з другого — польську й думає, що все зводиться до того, „щоб витіснити поляків та зайняти їхнє місце“.

З теорії й практики класової боротьби ми знаємо, що інтелігенція ніколи не була й не може бути окремою силою. Вона завжди служить певній класі. Вона завжди стає зброєю в руках або буржуазії, або пролетаріату. Коли ж хоч на хвилину припустити, що навіть галицька інтелігенція виявляла єдину суцільну силу й вела за собою в боротьбі проти „поляків“ селянство, то зрозуміло, що ми в той же мент злітаємо з рейок марксизму. Бо все зводиться не до нагромадження

¹⁾ „Більшовик України“ № 11, стор. 79.

класових сил — пролетаріату й буржуазії, а до інтелігенції, до інтелекту, і до... „чистого розуму“.

Забувши про дійсні рухомі сили капіталістичного суспільства, т. Левицький в такій трактовці злетів від марксизму до найчистішого ідеалізму. Тому в його уяві „... українське питання набирало характеру національної боротьби українців проти поляків“¹⁾).

І нарешті: „... націоналізм був глибоко вкорінений керовникам серед робітників“.

Так націоналізмом сковає автор все й тільки цим пояснює боротьбу в Західній Україні.

Всім відомо, що Галичина, являючи частину старої імперії Габсбургів, винесла на собі печать проклятого „драного“ царства.

Але, які б не були комбінації бюрократів Австро-Угорщини і в парламенті, і в роботі місцевого апарату влади що до розв'язання „національної проблеми“, розвиток капіталізму навіть в Австро-Угорщині ніс наростання класових антагонізмів і в Галичину.

З кінця XIX сторіччя бурхливим темпом розвивається індустрія в Галичині. Карпати проривають тоннелі і залізні шляхи зі стальними конями, країну „ботокудів“, за словами Франка, підіймають на вищий ступінь розвитку капіталізму. Борислав зі своїми нафтовими промислами світового значіння, здобич земляного воску, соляні копальні — найкраща ілюстрація шаленого зросту і великих можливостей капіталізму в цій країні. Іде зріст робітництва разом з хижачством молодого капіталізму в Галичині, іде шалена диференціація на селі.

В руках магнатів і українських кулаків багато землі. Переважна більшість селянства живе з голодом. Село викидає велику кількість зайвих рук, що їм ніде дітися в сільському господарстві. Боротьба поміж заможним селянством, дідичами, панством — з одного боку — і біднотою, наймитами — з другого — доходить часами найвищого напруження. Вона безумовно має класовий характер. Вже з 900-их років в основних галузях промисловости майже половина робітництва були українці. А коли, приміром, взяти залізницю, деревообробний промисел, то тут майже виключно маємо українських робітників. Статистика Львівсько-Тарнопільського і Станіславівського воеводств за 1924 рік говорить про те, що тільки в них робітників, окрім залізничників, 155.000 чол. З них в багатьох галузях переважна більшість українці.

Щоби уявити собі земельний голод, слід нагадати, що зараз велика земельна власність виносить 49,4% (Полісся), 34,1% (Волинь), 37,19% (Станіславів). А в Галичині 79,5% селянських господарств карликові (нижче 5 гектарів). Майже половина з них становить господарства від 2 гектарів і менше²⁾. Вже перед війною в сільському господарстві Галичини зайві робочі руки складали 1.200.000 чоловіка.

Тепер зрозуміла річ, чому за десятиліття 1890 — 1900 р., серед еміграції з Галичини 303.000 людей — українці складали 78.000, а

¹⁾ „Більшовик України“ № 11, стор. 80.

²⁾ Тези II з'їзду КПЗУ — „Становище на селі“.

в десятиліття 1900 — 1910 р.р. українців (що майже всі селяни) емігрувало 224.331 чоловік. Треба все це хоч трохи пам'ятати, щоб розуміти як слід, що класова диференціяція в Галичині зайшла глибоко вже перед війною. Инакше й не могло бути.

Разом зі зростом капіталізму виростала й українська буржуазія, що стреміла втягати й втягала маси на боротьбу зі своїм конкурентом — польською буржуазією. Бо справа йшла до опанування країною. Польські магнати й буржуазія мріяли про реванш, українська буржуазія, що виростала, не могла не боротися за своє місце. Тільки так треба розуміти ці процеси.

Справа не „в дітях“, не в адвокатах, не в українській інтелігенції, а в тому якій історичній класовій силі ставала на службу ця інтелігенція.

Бо що таке була польсько-українська війна в 1919 році?

Це була війна національно - революційна з боку українських робітників і селян, в якій керуючу роль відігравала українська буржуазія. Ведучи маси на бій з польським імперіялізмом, українська буржуазія відігравала нац. - революційну роль в цьому загальному рухові. В той же час вона, ідучи деякий час на чолі цієї боротьби, зрозуміла річ, хотіла, розбивши польську буржуазію, своїми руками прибрати увесь рух і скерувати його в буржуазне річище. Тому вона боялася йти на злуку з радянською Україною, тому, нарешті, вона далі збройно виступила проти радянської України.

Инакше й не могло бути, бо перед нею стояла ділема: або продовжувати вести боротьбу з польською буржуазією, російською контр - революцією, відкинути Петлюру й тоді ставати разом з революційною Україною, або не зраджувати своїх класових інтересів і фактично піти на угоду з польською буржуазією, виступити проти радянської України, підтримати Денікіна в боротьбі проти революції. Буржуазія не може зраджувати своїх класових інтересів. В даному разі українська буржуазія не стала винятковим явищем.

Незрозуміло, чому т. Левицький на українську буржуазію покладає зовсім інші сподіванки: „невідомо, чи пощастило б полякам загарбати Східню Галичину та так жорстоко розправлятися з трудящими масами, коли б українська інтелігенція, українські патріоти не відіграли тієї зрадницької ролі, яку вони відіграли в справі визвольної боротьби пролетаріату та селянства цілої України. З радянською Україною на згоду вони не пішли, а з Денікіном помирилися, дали йому галицьку армію для боротьби за „єдину Росію“. Ще ганебніший вчинок був перехід на бік поляків року 1920... Факт залишається фактом, і зрадницька роль, яку відіграли галицькі проводирі, буде пам'ятна трудящим Західньої України“ ¹⁾.

Знову таки треба ясно сказати, що справа не в інтелігенції, а в українській буржуазії. Правда, тоді великі шари української інтелігенції пішли дорогою буржуазного розвитку України. Тут т. Левицький знову плутає.

¹⁾ „Більшовик України“ № 11, стор. 82.

А потім, чому „перехід на бік поляків року 1920“ є „ганебніший вчинок“, коли його порівняти з підтримкою Денікіна. Це відомо хіба тільки одному т. Левицькому. Може, дійсно лише тому, що то „поляки“, а це „русские“? Чи може ставати на бік „поляків“ гірше, аніж бути на боці „русских“? Коли розв'єртати такі міркування, то вони не мають нічого спільного з марксівським підходом до справи.

Справа же не в „поляках“, а в тому, хто ці поляки?

Тому ще дивніше стає твердження т. Левицького про те, що „галицькі проводирі зрадили“. А коли вони спричинилися до трагедії українських робітників і селян Західньої України, тим більша буде їх відповідальність перед широкими працюючими масами як дійсних ворогів.

Але з усього наведеного ясно одне, що класові протиріччя в Галичині були й є великі. Бо недаремно та ж українська буржуазія зараз одверто перейшла в табір польського фашизму й фактично допомагає нищити революційний рух серед українського робітництва та селянства.

Бо недаремно, як каже сам т. Левицький, тільки частина галицької армії перейшла на бік польської буржуазії підчас війни 1920 року.

А ми знаємо більше, що одна галицька бригада в часи наступу польського війська на Київ своєю героїчною боротьбою записала блискучі сторінки в нашій війні проти польської буржуазії. Отже не можна до такої великої справи підходити так, як це зробив т. Левицький.

Але т. Левицький розгорнув свої досить поверхові докази так, аби довести, що єдиною організацією, що вивела Західню Україну на терен дійсної революційної боротьби, була комуністична організація, що організувалася з „перебіжчиків“ та „полонених“. Такий підхід до справи не правильний, не серйозний не марксівський.

Комуністична Партія Західньої України—не з „полонених“, не з „перебіжчиків“ і не „переносилася“. Комуністична Партія Західньої України створилася в наслідок піднесення робітничого руху в Галичині, загострення класової боротьби, піднесення революційного руху в Галичині і впливу світового революційного на чолі з Комінтерном руху, в якому пролетарська революція на Україні відіграла першорядну роль.

— Всякий, хто приписує утворення КПЗУ якимсь окремим купкам „перебіжчиків“, „полонених“, „емігрантів“ то-що, не добачає та ігнорує революційний рух на теренах Західньої України і зводить там на нівець силу українського, польського та єврейського пролетаріату.

Як би могла існувати комуністична партія в краю, коли б там все йшло й розвивалося за словами т. Левицького? І, нарешті, він попадає в безвиходний стан. З одного боку, вся галицька інтелігенція зрадила революцію, а, з другого боку, в 1920 році в лавах компартії Східньої Галичини було 100% людей з вищою й середньою освітою й понад 50% старшин. Цеб-то всі інтелігенти...

І хоч „небагато“ при перереєстрації прийнято знову до партії, але все-таки прийнята значна частина.

Як же усе це можна погодити з думкою т. Левицького, що вся українська інтелігенція зрадила революцію? Бувають такі казуси...

Погляди, подібні до поглядів т. Левицького, на партію ведуть до того, що в краю умов для творення партії не було, що увесь рух українських працюючих мас мав суто націоналістичний характер, що на чолі його були не певні класові сили, а інтелігенція, що нація українська в цілому билася проти нації польської в цілому, що компартію „переносили“ з „перебіжчиків“ і „полонених“ у Галичину і що, нарешті, біля колиски компартії і далі стояв український націоналізм.

Нічого т. Левицький не каже про те, що зараз на Західній Україні класова боротьба дійшла до дуже великого загострення, що українське робітництво разом з польським та єврейським під керівництвом КПЗУ і КПП веде з польським фашизмом героїчну боротьбу, що, не дивлячись на збочення керівників КПЗУ, сама партія пророблює велику роботу, що репресії польського фашизму, неймовірні розстріли, каторжні роботи (Дзвиняч, Надвірна, Володимир-Волинськ, Замостя, Луцьк та инш.), що останній страйк 18.000 робітників деревообробників і хемічного робітництва проходив під керівництвом комуністів...

Замість цього т. Левицький веде в своєму викладі все до того, щоб накреслити стан компартії Західньої України, подібний до стану, де було людей з вищою й середньою освітою 100%, і, мабуть, цим, хоч, може, і не хоче, веде до висновку про необхідність нової перереєстрації.

Такий підхід до справи не зміцнює, а розслаблює партію.

Так не можна, так не треба.

Нарешті, одне зауваження про москофільство.

Т. Левицький характеризує москофільство, але ця характеристика досить бліда. Вона у його не чітка. „Москофільство було назадняцьким реакційним рухом і будь-якої перспективи не мало“.

Треба сказати ясно, що москофільство в Східній Галичині це була великодержавна російська монархічна організація.

На чолі її стояли відомі монархісти графи Бобринські, і завдання москофільства було задушити які б то не було спроби національної боротьби українських працюючих проти царату.

Руїни війни 1915 року, сотні й тисячі загнаних у Сибір російським царатом галицьких працюючих — найкращий пам'ятник ганьби москофільству. І коли зараз закордонні вороги спробують в тих чи інших формах відновлювати на теренах Західньої України „москофільство“ — завдання КПЗУ до щенту розтрошити цю наволоч.

Ми знаємо, зміновіховці — також „москофіли“ ...

Питання йде про те, яка Москва кому потрібна.

В боротьбі за соціалістичну Москву як центр світової революції КПЗУ повинна викопати могилу вонючому монархістичному галицькому москофільству. Так стоїть справа зі статтею т. Левицького.

Відірвався від марксівської методи, збився до ідеалістичної, заплутався в нацпитанні, забув про дійсні рухові сили Західньої України й проглядів фізіономію революційного руху Західньої України.

Чому? Або не додумав, або й не міг цього зробити.

М. Мотузка

Україна в інтервенційних планах буржуазії й „думи“ української еміграції

Український монархізм ¹⁾

Найяскравіше, однак, виявляється всю соціальну реакційність гетьманців в тій конкретній програмі державно - політичного й господарського будівництва, що вони її подекуди накреслюють. Звичайно, нема чого тут говорити, що тим всім спробам сконструювати „справжню“ державну програму шаг ціна. Бо ніколи програми тої ніхто не буде переводити; в умовах нашої радянської системи, за диктатури пролетаріату ті класові сили (поміщицтво та найміцніші шари куркульства), що їхні інтереси програма відбиває, розтрощені остільки, що вони не то що бути за творця нової державности не можуть, а й серйозно „поворухнути пальцем“ проти робітничо - селянської держави нездатні. Ці програмові шкіци цікаві іншим: вони свідчать про те, куди саме ростуть апетити реставраторських кіл поза межами Радянської України.

Отже,— *про „програму“*. Яка має бути програма „нової влади“, що прийде „по упадку комуністичної влади“. Ця програма повинна дати доказ здатности влади до державного господарювання. „Селянство зустрінє оцих своїх природних організаторів („останки колишніх дворян землевласників“ і великих куркулів із селянства — за словами В. Липинського — М. М.) хлібом і сіллю“, — каже В. Липинський, — отже треба, щоб ці шари, що усунуть більшовиків, дали селянству доказ своєї потрібности. Вони мусять дати доказ своєї політичної здатности, зорганізувавши сильну державну гетьмансько - монархічну владу, що гарантувала б Україні „спокій“ та „звільнила б її від анархії“ ²⁾.

Система яких державних заходів має виконати цю почесну функцію (втамування „анархії“), про це довідуємося з уст другого гетьманця — генерала П. Залеського. В статті, присвяченій спеціально цій справі ³⁾, цей генерал без війська в основу державної організації кладе такі принципи:

¹⁾ Закінчення. Початок див. в № 14 „Б. У“.

²⁾ В. Липинський — „Покликання варягів“, звітлія ж, стор. 352.

³⁾ Генерал П. Залеський — „Завдання правительства на Україні“. „Хліборобська Україна“, кн. 5, 1924 — 25 р., стор. 263.

1. Принцип приватної власности. Це буде, мовляв, давати стимул людині до праці.

2. Принцип публічних свобод: недоторканість особи, помешкання, свободи слова, сумління, зборів і т. ин.

3. Принцип піддержування корисної для всіх праці (?! — М. М.).

4. Принцип *державної необхідности даного моменту*, що обмежує перші два принципи такими рямками, що їх *неодмінно потребують виключні умови даної країни в дані часи* (підкреслення наше — М. М.).

Тут немає особливої потреби підкреслювати перший принцип — принцип приватної власности. Але останній, четвертий принцип — принцип т. зв. *державної необхідности* та ще наголос на „*виключних умовах даної країни в дані часи*“ — нас, до певної міри, втішає. Як - не - як люди говорять прямо: ми за диктатуру, за виключний стан, за жорстокий класовий терор. Це орієнтує, дає можливість що - найвідсталішому зрозуміти, куди, про яку „жар - птицю“ марять збанкрутовані українські поміщики. Кожному зрозуміло стає, що отой другий „принцип“ (публічні свободи) вставлено лише про людське око: поміщики бо чудово розуміють, що перед буржуазний капіталістичний світ за наших часів можна виходити, тільки старанно декларуючи свою „прихильність“ до „демократичних порядків“.

Не будемо торохтіями. Звернімося до програмового проекту ген. Залеського. Він досить докладно розповідає, про те, які то гарні порядки заведе він на Україні — тут тобі і вдосконалена система цензури (така, що не можна, мовляв, навіть говорити про наявність цензури), тут і зразкова поліція, і „надійне військо“.

1) Насамперед — *цензура*¹⁾. Пан Залеський не якийсь там реакціонер - держиморда. Ні, боронь боже! Він, що - правда, визнає, що „адміністраторові треба мати пресу під своїм доглядом“. Але чи впливає звідтіля, що конче потрібна цензура. Аж ніскілечки. Ген. Залеський так і пише: „для цього зовсім не треба цензури“. Це — дорогий апарат, що перекладає, мовляв, відповідальність з того, хто пише, на цензора. „Далеко краще цензуру скасувати, — пише він, — хай пишуть, що хочуть“. От де, дійсно, свобода слова, друку й чого тобі хоч. Але з такого захоплення нас виводить той самий Залеський рядком нижче. Він пише: „Але попередити, що за брехню і за капості, шкідливі для загального діла... дістанеться і редакторів, і писаці, і друкарні. Тоді можна обмежитись малим штатом людей, які б читали газети та інші друковані видання.“

Крім того, по друкарнях і редакціях можна мати своїх агентів“ (підкреслення наше — М. М.).

Отже, виходить, цензуру не то що не касується, а її доводять до останнього ступеня досконалости. Раз, що „достається і редакторів, і писаці, і друкарні“; по - друге, *всюди* — „свої агенти“. От тобі й скорочення штатів по цензурному департаменту.

¹⁾ Звідтіля ж, стор. 270.

2) По - друге — *поліція*¹⁾. Поліція за тим же проектом є „сторожем порядку“. „Все йде через неї,— каже генерал З,— і догляд, і труси, і арешти, і кара, і передачі“. Чи ж багато має бути розставлено в „новій державі“ отих „сторожів порядку“. Ген. Залеський обіцяє їй тут допомогти: „Поліція повинна бути досить численна,— каже він,— *щоб без утоми обслуговувати міста й волості* (?! — М. М.), щоб-то виконувати всі потрібні обов'язки і, крім того, мати резерв, який би був спроможний виконувати такі завдання, що потребують облав і взагалі вжитку більшої сили. Обов'язки поліції в перших часах доглядати все життя громадян не тільки на вулицях і місцях публічних, *але й у приватних хатах...*“ (підкреслення наше — М. М.).

Отже, бачимо, що „публічні свободи“ додержується в той спосіб, що жандармерія „обслуговує“ не то що публічні місця, а й „приватні хати“. Що то за „обслуговування“ обіцяє нам подарувати цей тупорилий капрал, політичний нездара та анальфабет, можна бачити з оцих-от погрозливих слів:

„Нема сумніву, що *життя у зруйнованій країні повинно бути скромне й тихе*. Все одно, як збанкрутований гульвіса — якщо він береться нарешті за розум — *повинен забути бенкетування і веселощі минулих днів*, так і зруйнована через свій нерозум країна повина збутися своїх шумливих і нестатечних звичок та взятися до праці, цілком повздержуючись від усякої гульні й байдикування“ (підкреслення наше — М. М.).

Ми прекрасно розуміємо цього оскаженілого від злости на революцію генерала - поміщика. Він радий вилити на її адресу ще не такий каскад слів, стара „царська служба“ дала йому багатобарвний словесний арсенал, але ж він мусить стримуватися: це ж не що, а „програмовий“ проект.

3) Нарешті, — *військо*¹⁾. І військо, як і поліція, має стати також „сторожем порядку“. Воно має боронити інтереси владних клас. „*Грабунки, насильства і сваволю, так властиві країні хаосу — треба винищувати твердо й непохитно*“ (підкреслення наше — М. М.). Звідціля, з цієї його соціальної функції, випливає й питання про склад війська. Реакціонери добре вже знають, що військо лише в тому разі може бути знаряддям їхньої політики, коли його буде складатися зі *своїх*, із соціального погляду, шарів. Військо „має бути складене з цілком надійних державних елементів, які розуміють вагу армії і здатні здійснювати її ідеали“. Але навіть так складене військо, навіть „військо надійне“ не слід, за думкою ген. Залеського, вживати на допомогу поліції. Генерал не каже, чому він прийшов до такої думки. Але можна заздалегідь сказати, що це — наслідок і наука з часів ще царського режиму, а далі і з доби горожанської війни, коли навіть „найдені війська“ при першому дотикові з революційною стихією давали щілину, розкладалися. Безпосередньо - жандарські функції розкладали військо,

¹⁾ Звідтіля ж, стор. 270.

²⁾ Звідтіля ж, стор. 278.

порушували єдність його лав. Звідтіля сьогодні дехто робить певні висновки.

Маємо, таким чином, витриману концепцію голої терористичної диктатури дворян-поміщиків у спілці з найміцнішими шарами куркульства. Загостреність нашої доби подає головні атрибути класового панування в загострено-одвертій формі. Преса, військо, поліція — це меч в руках владарів, що його тягнуть із заїржавлених піхов, щоб невпинно колоти й рубати ним невдоволених, творців „анархії — ось як просто, не ховаючись, висловлює свої думки й наміри остобісілий реставратор.

Але, хоч і як „б'ють у бубна“ та обіцяють „наводить порядок“ наші реставратори, а нам аж ніяк не страшно. Ну зрозумійте ж сами, чи не викликає сміху вся оця задирикуватість з табору „ясновельможного пана гетьмана“, коли ми довідуємося, що „славні січовики“, з яких, до речі, жоден не піде на збройну боротьбу „за рідний край“ „стріляють“ з... бляшаних гармат. Може це наклеп на гетьманців чи ще там що? Так про це можна довідатися з офіційного справоздання про VI З'їзд Січей Америки і Канади¹⁾.

Коли „німці в Гамбурзі порох вигадали“, чому б січовикам не вигадати якоїсь модерної гармати десь у Детройті. І дійсно: — „Детройтські січовики сами збудували велику гармату і так справно оббили її бляхою, що американські офіцери дуже дивувалися подібності тої гармати до воєнних гармат. З неї весь час підчас маневрів січовики стріляли, і вона неушкоджена витривала до кінця...“ Ну, чим не матеріал для нашого „Червоного перцю“!

По лінії такої ж диктатури розвивається й *земельну програму*²⁾ гетьманців. Найхарактеристичніша в цій частині програми є сама установка: ген. Залеський одверто каже, що перші заходи „уряду“ в цій галузі розраховані на ефект. Він доводить, що від того, чи вдасться цьому „урядові“ добути перший врожай, залежить його успіх серед населення. А далі вже треба буде розпочати й „земельну реформу“. Коли володіння землі, за думкою генерала, буде в хаотичному стані, то доведеться організувати т. зв. *посередників*. За цих посередників мають бути „виборні“ комісії — по губернях, повітах, волостях за участю урядових агентів. За допомогою цих комісій генерал обіцяє розподіляти землю для оранки, зерно на засів і т. д. „на умовах виплати“, а також за допомогою цієї комісії мають бути „*вирішені всі непорозуміння й питання, що виникли на ґрунті порушеного принципу приватної власності*“ (підкр. наше — М. М.).

Отже, „посередники“, „виплата“ за землю, зерно то-що, „розв'язання непорозумінь і питань, що виникли на ґрунті порушеного принципу приватної власності“. Це визначає справжню соціальну неволю та систему екзекуцій, що за допомогою неї будуть ліквідувати такі „непорозуміння“, як могутні процеси революції з експропріацією

¹⁾ „Січ“, — 1 вересня 1927 р.

²⁾ Звідтіля ж; стор. 264 і далі.

земель, фабрик то - що, як її наслідком. Програма в дальшому викладі передбачає, що попередні власники одержуватимуть землю „переважно біля садиб“. Як - не - як родинна традиція : панський дім, гайок, ставок — цього ж не можна порушити, це — „святощі“. Землю „працюючим на ній хліборобам“ (ц. - т. колишнім власникам — М. М.) „уряд“ передає згідно з максимальною нормою „на правах вічної (ого! — М. М.) і спадкової приватної власности, виробленої в залежності від продуктивности землі і прикмет земельних ґрунтів“. В залежності від продуктивности землі, а чи, може, від апетитів колишніх поміщиків, буде встановлювано ту „максимальну норму“ ; про це доволі ясно розповідає гетьманський фінансист п-н Лебідь-Юрчик у своїй книзі про фінанси колишнього гетьманського режиму. Цей „вчений“ з надзвичайним захопленням розповідає про проєкт земельної реформи, що його розробив міністр земельних справ за часів Скоропадського п-н Леонтович, і, розповідаючи, визнає що проєкт той „подібний є тільки до земельних законів *найдемократичнішого краю* цілого світу — Нової Зеландії“ (підкреслення наше — М. М.) та що воно йде, мовляв, „на велику користь працюючого люду“. Оці турботи за „працюючий люд“ просто зворушували б, коли б на підставі слів того самого Л.-Юрчика, що за цим „демократичним“ проєктом не припадало земельним власникам „приблизно 200 дес. на один маєток“. А „культурні господарства“ (цукровий буряк то - що) і зовсім залишалися непарцельовані. Що це мало визначати абсолютну недоторканість великих панських маєтків, це не підлягає жодним сумнівам, ми знаємо, як під захистом „культурности“ господарства представники великого землеволодіння навіть за Радвлади намагалися залишити за собою свої маєтки.

Так справа стоїть з „максимальною земельною нормою“. Ну, а як же з тими земельними запасами, що залишатимуться поза нормою? Звичайно, їх розподілятимуть в „демократичний“ спосіб. „Решта переходить (відчужується) у розпорядок Правительства, яке видає власникам землі відповідні *скарбові зобов'язання*, а землю ділить за допомогою земельних комісій між хліборобами. За передану Правительством землю новий власник зобов'язується віддавати Правительству *частину врожаю* з цієї землі“ (підкреслення наше — М. М.).

Ну, тепер ще ясніше стало : селяни платять поміщикам через банки („скарбові зобов'язання“), платять „урядові“, цеб - то тим самим поміщикам „частину врожаю“, селяни із своїх злиднів утримують чималеньку таки зграю галичи — „посередників“, „урядових агентів“ і т. ин. Одно слово, селянин платить, платить, платить.

На превеликий жаль, в цій програмі нічого не сказано за робітників — які порядки „будуть“ панувати в промисловості. Ген. Залеський тільки обмежився тим, що обіцяв видати „маніфест Правителя“, що в ньому, між иншим, робітникам буде даровано право, „уділу в прибутках із підприємства“. І більше ні словечка. Виходить, з робітниками ще більш „демократизму“ розвели пани генерали, навіть говорити привселюдно незручно.

Всю соціально - економічну й державно - політичну програму гетьманців, отже, як ми в тім мали нагоду переконатися, побудовано в інтересі великих землевласників - дворян та вищих щаблів куркульства.

Питання про „орієнтації“ та способи повалення більшовизму. Це питання, зрозуміло, дуже цікавить гетьманців. Хоч є воно надто делікатне, бо часто-густо не можна говорити цілком одверто того, що справді думаєш. Взяти хоча б питання про збройну допомогу „з боку“, про інтервенцію капіталістичних держав у наші справи. Ви не знайдете жодного гетьманця, цього органічного інтервенціоніста (бо він не має коріння серед мас населення і може триматися тільки за допомогою інтервентів — німецьке імперіялістичне військо; далі французька орієнтація і т. ин.), який би одверто висловився за інтервенцію що до УСРР. І зрозуміло, чому. Немає більш непопулярної серед трудящих мас (а, значить, більшості) населення України справи, як інтервенція. Наслідки її відчуває ще й сьогодні селянин на селі, робітник у місті, просто громадянин — у побуті. Виступити в таких умовах за інтервенцію — це значило б зробити ведмежу послугу гетьманській справі. От чому гетьманці так уперто підкреслюють, що вони, ніби проти інтервенції, що „українську анархію“... мусять опанувати власні українські руки¹⁾ без сторонніх сил. От чому „старшой“ з-поміж ідеологів гетьманату В. Липинський змушений був виступити привселюдно з спеціальною статтею проти одвертої, незамаскованої ставки на інтервенцію „на чужоземного королевича“, що її одверто висловив Є. Х. Чикаленко²⁾. По суті речі, звичайно, ніхто з гетьманців не є ворогом інтервенції. Навіть у статті, що її Липинський звертає безпосередньо проти інтервенційних пропозицій Є. Чикаленка, ми вичитуємо, що він, власне, не проти „варягів“ принципово, а тільки проти закликання їх тепер, бо тепер, мовляв, в українському суспільстві ще не створено міцного ядра, що до нього б (а не до руського, чи польського) ті варяги приставали. Це ядро має, за думкою Липинського, скластися з елементів співзвучних варягам, „тоб - то з елементів, які хочуть робити те саме, для чого потрібні і варяги, і яким для здійснення цього хотіння потрібне збільшення їх сили притоком сил нових“³⁾ (підкресл. наше — М. М.).

Такий офіційний бік справи про „орієнтації“: проти інтервенції, проти „чужинецьких полків“ („Український Голос“ 31 липня 1927 р., також від 21 серпня ц. р.), за „власні сили“. Неофіційно, поміж рядків, ми знаходимо цілком інтервенціоністичні заяви про те, що „українське питання в його цілому об'ємі може бути розв'язане тільки у

¹⁾ В. Липинський. „Покликання „варягів“... звітля - ж, кн. 5, 1924/25, стор. 361.

²⁾ Є. Чикаленко писав: „Українським монархом не може бути свій, бо на своєму ми, по своїй недисциплінованості не об'єднаємося, не помиримось, а знов тільки якийсь Варяг, як у старовину, якийсь чужоземний королевич, що матиме за собою піддержку якоїсь держави, прийде з своєю гвардією, привезе своїх, а не московських „фахівців...“ і т. д.

³⁾ В. Липинський. „Покликання „варягів“... з „Хлібор. України“, кн. 4, 1922/23 р. Стор. 319.

війні“¹⁾. Справа знову таки в суто практичному: чи цей слушний момент для інтервенції *сьогодні, тепер* прийшов, чи, може, ще не прийшла пора розв'язувати „українське питання в його цілому об'ємі“. Війна тепер, сьогодні для гетьманців є небажана: вона, мовляв, спинила б ту роботу, що йде на Великій Україні. А робота та-то, мовляв, підведення до боротьби мільйонів за „державу“. От, коли цей момент настане (ждіть, панове!), тоді „зможемо спокійно говорити і про війну, бо тоді війна була б „нашою війною... До війни ми тепер неприготовані“²⁾.

Така установка на війну (*псевдонім інтервенції*) пояснює той факт, що гетьманці останніми часами — поруч із тривалою німецькою орієнтацією — намагаються нав'язати звязки з „твердолобими“ Англії: це ж і є ті, що готують війну, скеровану проти СРСР, остільки бажану для українських монархістів.

Наприкінці треба підкреслити співзвучність у багатьох деталях будівництва „держави“ між петлюрівцями і гетьманцями (звичайно, крім основного розходження: УНР, чи гетьман-монарх). Особливо близько сходяться ці два табори української контр-революції у справах тактичних — як повалити більшовизм (принципове визнання інтервенції — у петлюрівців одверте, у гетьманців призаховане). Це створює відповідну психологічну атмосферу, так би мовити, братерської приязні та взаємного розуміння: В. Садівський (активіст „Тризуб'а“) пише до монархічного перемишльського „Українського Голосу“ (ст. „Дев'ять років“ від 24 квітня 1927 р.); Дм. Андрієвський — монархіст до п'яток — співробітничав в „Тризуб'і“ і так без кінця. Адже момент деструктивний в роботі в справі „збудування своєї держави“ — повалення більшовиків — потребує деяких спільних акцій. Отже, нюанс — річ дріб'язкова, головне ж — невисловлений у словах єдиний фронт проти більшовиків, проти УСРР.

Але і гетьманців і петлюрівців чекає одна доля: всі сподіванки на рух „мільйонів“ проти „більшовицької сатрапії“ залишаються тільки сподіванками.

Мільйони, справжні, невигадані вимели з України і петлюрівську і гетьманську контр-революційну нечисть і творять свою, дійсно нову Українську Радянську Державність, що ім'я її УСРР.

¹⁾ „Чи ми напередодні війни“. З „Українського Голосу“, 26. VI. 27 р.

²⁾ „Власними силами“. З „Українського Голосу“. 21 серпня 1927 р.

С. Гонікман

Тов. Бендеровський „захищає“ діалектику

3. Питання класової боротьби переходового суспільства¹⁾

Ми добрались, нарешті, до останнього етапу „діалектичних“ зигзагів тов. Бендеровського. І нехай читач не ремствує за деяку побіжність розбору останньої частини літературної творчості нашого горе - теоретика.

Тов. Бендеровський починає плавання у питаннях класової боротьби переходового суспільства великим відкриттям.

Починаючи аналізувати суспільство переходового періоду, я пишу у своїй статті: „Ленін, аналізуючи систему економічних взаємовідносин в СРСР, оперував п'ятьма суспільними ладами, п'ятьма способами виробництва. Щоб виконати наші завдання, ми можемо елімінувати натуральний і державно - капіталістичний способи виробництва.

„Я гадаю, що, пробуючи теоретично аналізувати нашу дійсність з погляду її движущих суперечностей, таке абстрагування допустиме з таких міркувань. Натуральний спосіб виробництва в його *чистому* вигляді навряд чи де - будь існує у нас в більш - менш значних розмірах, а якщо він і існує, то самою своєю суттю стоїть ізольовано від усього народнього господарства в цілому. Ті ж елементи нашої економіки, що їх можна розглядати як ті, що є у процесі переходу від натурального до товарного господарства, не відіграють в нашому господарстві в кожному разі ні значної, ні самостійної ролі.

„Що до держкапіталізму, то хоч він і має деякі структурні особливості, порівняно з капіталізмом, проте неостільки значні, щоб у тому звязку, що в ньому ми розглядаємо нашу соціально - економічну палятурку, виділяти його в окрему що до капіталізму структурну соціально - економічну формацію.

„Переважна роля в нашому господарстві належить боротьбі трьох „найчистіших“ способів виробництва: соціалістичного, капіталістичного і просто - товарного“.

Тов. Бендеровський цитує майже цілком це місце з моєї статті і у звязку з ним робить великі відкриття.

¹⁾ З технічних причин Редакція містить закінчення статті тов. С. Гонікмана лише тепер. Початок статті див. в №№ 5 і 6.

„Н - да!... „Переплетец“ маємо у тов. Гонікмана! Тов. Гонікман гадає, що можна трохи зайнятись абстракцією. А я ось думаю, що це глибоко шкідлива абстракція. Принципово теоретично вона не припустима вже тому, що аналізуючи рушійні сили СРСР взагалі, не можна не зважати на найменші дрібниці“¹⁾.

Вже формальна побудова останньої фрази показує дитячу безпорадність теоретичного мислення тов. Бендеровського. Абстракція за аналізу соціально - економічної боротьби в СРСР неприпустима річ, бачте, тому, „що, аналізуючи рушійні сили СРСР взагалі, не можна не зважати на найменші дрібниці“.

Чи чули ви, будь - коли, тов. Бендеровський, про умозаключення: опіум засипляє тому, що він має снотворні властивості?

Розгляньмо твердження тов. Бендеровського по суті. Суть його ясна: аналізуючи соціально - економічну боротьбу в СРСР, *принципово* не можна не зважати на найменші дрібниці.

Важко і навіть неможливо заперечувати правильність великого відкриття тов. Бендеровського. Справді, дорогі товариші, щоб ви сказали „теоретикові“, який виліз би на сторінки теоретичного органу нашої партії і почав би запевняти, що, аналізуючи класову боротьбу переходового періоду, треба відмовитись від марксистської методології? Хіба б ви не почали сперечатися з ним по суті?

Абстракція є потрібна передумова *всякого* процесу пізнання. Вже само виділення будь-якого явища, як предмету пізнання, з безкрайної сукупності конкретної дійсності являє собою акт абстракції. І саме в сфері вивчення суспільних явищ роля абстракції особливо значна. А за тов. Бендеровським, вивчаючи класову боротьбу в СРСР, не можна не зважати „на найменші дрібниці“.

Залишімо „найменші дрібниці“ і розгляньмо питання про законний *ступінь* абстракції за аналізу переходового періоду. В своїй статті я базуюся на тому, що встановлення основних закономірностей класової боротьби в СРСР в період од неп'у до соціалізму не потребує аналізу всіх п'яти ладів, або: „переважна роля в нашому господарстві належить боротьбі трьох „найчистіших“ способів виробництва: соціалістичного, капіталістичного і просто - товарового“. Відповідь на питання, що його поставлено в моїй статті, цілком впливає з розбору боротьби трьох вищезгаданих способів виробництва, трьох відповідних клас. Я ґрунтуюся на тому, що заведення у процесі аналізу натурального і держкапіталістичного ладу, ускладнивши проблему, не дало б нічого, що *принципово* змінило б висновок, обґрунтований на аналізі трьох ладів. Тов. Бендеровський з такою постановкою питання, звичайно, не може ніяк погодитись. Якщо не можна не зважати „на найменші дрібниці“, то від суспільних ладів, поготів, абстрагуватись — річ неприпустима. На натуральне господарство не зважати не можна з таких міркувань:

¹⁾ „Б. У.“, № 5, стор. 117.

„Саме лад натурального господарства має бути обов'язково аналізований. З цього питання ми маємо дуже цінну вказівку Леніна, де Ленін каже... Ви даремно гадаєте, читачу, що слідом за цим у тов. Бендеровського йде цитата з буд-якої роботи чи промови Леніна, присвяченої аналізу класової боротьби перехідного періоду. Для того, щоб довести потребу особливої *самостійної аналізи* натурального ладу, коли розв'язується питання про перемогу соціалістичного будівництва в нашій країні; тов. Бендеровський подає цитату з роботи Леніна 1913 року. „Нові дані про закони розвитку капіталізму в хліборобстві“, яка доводить, що, *аналізуючи розвиток капіталізму* в сільському господарстві, треба відрізнити сільське господарство від торговельного і зважати на ознаки, що свідчать про перетворення натурального хліборобства на торговельне.

Закінчивши цю цитату, тов. Бендеровський веде далі вже в підвищеному настрої:

„Що скаже з цього приводу тов. Гонікман? „Не механічно, а свідомо!“ Ніби Ленін мав на увазі якогось із сучасних механістів. Треба ще взяти до уваги, що подану цитату Ленін написав був уже в 1913 році з приводу питання „капіталізму і хліборобства у Сполучених Штатах Америки“, цеб-то що до натурального господарства в найрозвиненішій капіталістичній країні. Звичайно, СРСР не Америка і розвиток натурального господарства у нас підпорядкований цілком іншим законам. Але в пристосованні до економіки СРСР, такий економічний лад тим паче неприпустима річ викидати з поля наукового дослідження“¹⁾.

„З цього приводу тов. Гонікман, передовсім, згадує народню казку, що її головний персонаж має здатність „цитувати“ не влад: приміром, здибаючи похоронну процесію, він „цитуює“ — носити б вам не переносити і т. ін.“

Вказівка Ленінова вельми цінна, але навели її ви, тов. Бендеровський, ні до чого — ні в тин, ні в ворота. А ваша спроба ув'язати цю вказівку з проблемою, що її обмірковується, у спосіб глибокодумного міркування, про те, що СРСР, звичайно, не Америка, воїстину виняткова річ!

А тому прикінцеве міркування тов. Бендеровського: „Такий економічний лад то більше неприпустимо викидати з поля наукового дослідження, як виявляється, надзвичайно певний, але нічим не доведений „оракульський“ вислів.

З питанням про допустимість абстрагування від держкапіталістичного ладу, тов. Бендеровський розправляється так само круто, але (дружнє йому за це спасибі) куди швидше.

„Ну, а держкапіталізм? — веде далі тов. Бендеровський, — чи припустима річ у такій праці, як „рушійні суперечності“..., звалювати його в одну купу з капіталізмом?“

¹⁾ „Б. У.“, № 5, стор. 118,

„Шкідлива абстракція“.

Сіль аргументації тут, очевидно, в питайних і окликових знаках та осудливому зідханні праведника, якщо не надати значіння „маленькій“ передержці. Я не звалюю в одну купу капіталізму з держкапіталізмом. Я кажу навіть про деякі структурні особливості держкапіталізму.

Як же по суті стоїть справа з питанням про межі абстракції за аналізу основних закономірностей класової боротьби в переходовому суспільстві СРСР?

Чистого капіталістичного суспільства, цеб-то такого, що його б становили лише дві класи—капіталісти і наймані робітники, в наші часи на земній кулі не існує. Ще менше було близьке до двокласового суспільства капіталістичне суспільство часів Маркса. Разом із тим, Маркс, щоб викрити основні закономірності капіталістичного суспільства, аналізував його так, ніби його становлять лише дві класи. Маркс не тільки мав *за можливе* абстрагуватись од решти клас конкретного капіталістичного суспільства, але тому саме і викрив основні закономірності конкретного капіталістичного суспільства, що, завдячуючи могутній силі абстракції, створив абстрактну модель капіталістичного суспільства—двокласове суспільство—і нею оперував. Таким чином, за наукову межу абстракції, коли вивчається капіталістичне суспільство, є двокласове суспільство.

Яка ж абстрактна модель переходового суспільства в СРСР? Я підкреслюю, що мова йде не про переходове суспільство взагалі, а про переходове суспільство в СРСР, цілком бо ясна річ, що переходове суспільство так у розвинутіших, як і у відсталіших країнах відрізнятиметься деякою своєрідністю порівняно з СРСР.

Я гадаю, що в даному звязку доволі буде, якщо я покажу, що триладове, трикласове суспільство не є вища межа абстракції, що далі неї Ленін не йшов, аналізуючи загальну лінію нашого розвитку в період непу.

Загальновідома річ, що Ленін вказав на п'ять ладів, які є в СРСР. При чому і тут треба звернути увагу тов. Бендеровського на те, що Ленін говорив не про чистий натуральний господарський лад, а про „в значній мірі натуральне селянське господарство“¹⁾.

Але чи вважав Ленін за потрібне, аналізуючи основні питання нашого розвитку, конкретно і самостійно аналізувати кожен з цих п'ятьох ладів? Для кожного, хто знає промови і роботи Ленінові в період непу не тільки „в приглядку“, ясна негативна відповідь. Немає жодної промови, жодної статті, що в ній би Ленін у процесі *конкретної* аналізу нашого будівництва за періоду непу, оперував би всіма п'ятьма ладами. Ленін конкретно аналізує суспільство переходового періоду в СРСР частіше за все, як суспільство в основному дволадове, двокласове; часто, як суспільство триладове, трикласове; іноді, як суспільство чотириладове і ніколи не вважає за потрібне подавати конкретної аналізу суспільства в СРСР, як суспільства п'ятиладового.

¹⁾ Ленін, т. 18, ч. I, стор. 203.

Розгляньмо першу Ленінову промову, що, власне, починає період непу. Я маю на увазі його доповідь на X з'їзді партії „натуральний податок“. В цій промові Ленін оперує двома класами, двома ладами.

Ось як Ленін починає цю промову: „Товариші, питання про заміну розкладки податком є передовсім і більше за все питання політичне, суть бо цього питання у ставленні робітничої класи до селянства. Постановка цього питання визначає, що ми мусимо взаємини цих двох головних клас, що боротьба між ними чи погодження визначають долю всієї нашої революції, я б сказав, мабуть, треба обережніше і правильніше розглянути додатково...“¹⁾. І далі Ленін присвячує свою промову розглядові взаємин між пролетаріатом і селянством, між соціалістичним і просто-товаровим способом виробництва в СРСР.

Так само Ленін ставить питання у своїй промові, видатній читкістю і популярністю аналізу, на з'їзді транспортних робітників. Переходячи до аналізу сил, які борються в СРСР, Ленін каже: „Сил цих у головному, загальному і основному — три. Я почну з тієї, яка найближча до нас. Почну з пролетаріату. Це — перша сила“. Переходячи до другої сили, Ленін каже далі: „Друга сила — це те, що стоїть між розвитком капіталу і пролетаріатом. Це — дрібна буржуазія, дрібні господарі, це те, що в Росії більше за все являє собою продукт що-найбільшої переваги селянського населення“...

Третя сила — це поміщики і капіталісти: „Третя сила всім відома — це поміщики і капіталісти. У нас тепер цієї сили не видно... Цю третю силу ми не бачимо. Вона перейшла за кордон, але вона живе і діє у спілці з капіталістами цілого світу, які підтримують її так само, як Колчака, Врангеля, Юденіча, підтримують фінансуванням, підтримують іншими способами, бо вони мають свій міжнародний зв'язок“²⁾.

Отже і тут Ленін розглядає переходове суспільство СРСР, як в основному дволадове, двокласове суспільство. Третю силу Ленін розглядає, як силу минулу, що являє тепер лише додаток до зовнішньої сили — світового капіталізму.

В брошурі „Про продовольчий податок“, де він подає п'ять ладів, Ленін у процесі аналізу, оперує чотирма ладами. При цьому треба зазначити, що він не проводить різкої межі між власне державним капіталізмом і приватним капіталізмом взагалі. Приватний капіталізм в СРСР, що його обмежує і регулює пролетарська держава, Ленін також зараховує до своєї форми державного капіталізму, що її найчистішою відміною є концесії. Розгляньмо ще одну Ленінову роботу, де він прагнув подати точні теоретичні формулювання. Я маю на увазі „Тези про тактику РКП“, що їх ухвалив був III Конгрес Комінтерну.

В 3-му пункті цих тез „Співвідношення класових сил в Росії“ Ленін пише:

„Внутрішнє політичне становище в Радянській Росії визначається тим, що тут ми бачимо в перший раз у всесвітній історії існування

¹⁾ Ленін, т. XVIII, ч. I, стор. 136 — 7.

²⁾ Ленін, т. XVIII, ч. I, стор. 180.

протягом цілої низки років лише двох клас: пролетаріату, що його десятиріччям виховувала дуже молода, але проте сучасна велика машинова промисловість, і дрібного селянства, що становить величезну більшість населення...“

В четвертій тезі „Пролетаріят і селянство в Росії“ сказано: „За такого внутрішнього становища Росії для її пролетаріату, як командної класи, головне завдання моменту є правильно визначити і здійснити ті заходи, що потрібні для керовництва селянством, для сталої спілки з ним, для довгої низки поступових переходів до великого усупільненого машинового хліборобства...“

Тим то, з погляду всесвітньої пролетарської революції, як єдиного процесу, значіння доби, що її переживає Росія, в тому, щоб практично випробувати і перевірити політику пролетаріату, який тримає державну владу в своїх руках що до дрібнобуржуазної маси“¹⁾.

Поданого цілком доволі на те, щоб переконатись, що Ленін ставив теоретично проблему переходового суспільства в нашій країні, як проблему в основному суспільства двокласового, отже, виходить, і дволадового, бо кожна класа є носій певної суспільно-економічної формації.

І справді, хто ж у нашій партії не знає, що всі переважні проблеми нашого соціалістичного будівництва ув'язані в робітничо-селянському вузлі, якщо не говорити про небезпеки зовнішнього порядку? Навіть „безпартійні“ горобчики — і ті цвірінькають про це на дахах.

На цьому можна закінчити обговорення питання про „абстракцію“.

Підемо далі по п'ятах тов. Бендеровського. Аналіза соціалістичного сектору нашого господарства, що її подано в моїй статті, становить щасливий виняток. Вона не викликала особливої тривоги у нашого „діялектика“. Кілька зауважень, що він їх робить за „службовим обов'язком“, очевидно, остільки беззмістовні, що їх можна зовсім не розглядати.

За те тов. Бендеровський щедро компенсує свою надзвичайну смирність, розглядаючи капіталістичний сектор.

Розглядаючи капіталістичний участок нашого господарства, я пишу у своїй статті: „Капіталістичний участок нашої бази має всі суперечності, властиві капіталістичному способу виробництва взагалі, проте всі іманентні йому суперечності виявляється в модифікаційному вигляді“.

Далі, в процесі конкретної аналізи, я кажу про те, що змістом і формою розвитку основна суперечність капіталістичного участку нашої економіки збігається з основною суперечністю капіталістичного способу виробництва в капіталістичному суспільстві.

В цій частині питання у тов. Бендеровського не виникає ніяких розходжень з моїм викладом. Проте не може втриматись од того, щоб не показати, бодай одним прикладом, з якою блискучістю тов. Бендеровський подає навіть правильні по суті думки.

¹⁾ Ленін, т. XVIII, ч. I, стор. 313 — 14.

„*Навіть не доволі озброєним оком можна помітити ґрунтовну різницю взаємин капіталіста і робітника на приватно-капіталістичному участку нашої економіки і взаємин того самого капіталіста з робітником соціалістичного сектору нашого господарства*“. (Підкреслив С. Г).

Тут непотрібні ніякі коментарі. Зате тут треба вказати, де вміщено цю цитату, щоб кожний міг переконатися в тому, що я її переписав дослівно: „Б. У.“ № 5, стор. 120.

Але це „дрібнички“. Тут ми маємо справу „лише“ з непомірною квазі-науковою чванливістю і неписьменністю що до вислову елементарних істин.

Далі вже йде потьмарена гра уяви тов. Бендерівського.

Переходячи до питання про тенденції розвитку і спосіб розв'язання основної суперечності капіталістичного способу виробництва в СРСР, я кажу у своїй статті:

„Що до тенденції розвитку основної суперечності і способу її розв'язання, то їх не можна аналізувати, розглядаючи капіталістичний участок ізольовано: тут абстракція не полегшує справи, а заплутує її. Адже суть марксистської теорії клас і класової боротьби не в звичайному визнанні її історичної потреби і закономірності, а у визнанні диктатури пролетаріату, цеб-то визнання революційного розв'язання класових суперечностей, неминучим наслідком класової боротьби в капіталістичному суспільстві. А саме цей наслідок неможливий в процесі розвитку класових суперечностей капіталістичного участку нашої бази з тієї простої причини, що диктатура пролетаріату у нас уже здійснена: розвиток капіталістичного способу виробництва і його суперечностей обмежено і регулюється вже наявною пролетарською диктатурою... Тенденції розвитку і спосіб розв'язання основної суперечності визначається не лише іманентними законами капіталістичного способу виробництва, але і закономірностями соціалістичного участку нашої бази і політичної надбудови, що стоїть над усією нашою економікою“. Це міркування викликає бурхливу реакцію з боку тов. Бендерівського: „А я ось гадаю, що це в основі неправильно. Я гадаю, що цю тенденцію розвитку і цей спосіб розв'язання треба розглядати *ізольовано і у зв'язку з загальною економікою країни*“¹⁾).

Коли б тов. Бендерівський на цьому припинив своє критичне „словоизвержение“, ми легко могли б з ним помириться. Якщо він вважає за потрібне в даному зв'язку мати загальну аналізу тенденцій розвитку і способу розв'язання суперечностей капіталістичного способу виробництва, нехай він, прочитавши мою статтю до кінця 42 стор., погляне трохи назад, прочитає 34 і 35 і половину 36 сторінки, а потім прочитає й далі з 43 сторінки. Аджеж не стане він серйозно вимагати, щоб я двічі в одній і тій самій статті повторював одне й те ж. Подивімось, що провадить далі тов. Бендерівський.

¹⁾ „Б. У.“, № 5, стор. 120.

„Я гадаю, що соціалістичному способowi виробництва нічого визначати (а стиль який! С. Г.) розвиток цієї тенденції і цей спосіб розв'язання, бо їх уже визначила сама суть капіталістичного способу виробництва: ця тенденція — тенденція постійно відновлювати суперечності, цей спосіб розв'язання — революційна ліквідація капіталістичного способу виробництва“.

Отже виявляється, що економічне і політичне оточення в СРСР не вносить жодних змін в іманентний процес розвитку капіталістичного участку. Такий буквальний зміст твердження тов. Бендеровського. Але якщо ми поглянемо на кілька рядків наперед, то побачимо, що „страшний чорт, та милостивий бог“. Тов. Бендеровський озброюється проти слова „визначати“, він за слово „обмежувати“. Очевидно він досконало знає, що слово „визначати“ в даному разі вжити ніяк не можна. А тому, що я не сильний у філології, то відступаю без бою. Простежмо краще, який зміст має слово „обмежувати“ у т. Бендеровського.

„І ось, якщо розглядати капіталістичний спосіб виробництва ізольовано, ми мусимо сказати, що тенденція розвитку, властива цьому способowi виробництва, існує в її чистому вигляді (де? у нас чи що, чи десь в іншому місці? — С. Г.), і спосіб розв'язання суперечностей може бути лише такий, яким його знає діалектичний розвиток. Якщо ж по такому ізольованому розгляді поставити одержані відповіді у зв'язок з впливом наочного оточення, то ми дійдемо такого вислову: тенденція розвитку, що її визначає сама суть капіталізму, у нас *обмежена* (а не визначається) впливом оточення, а спосіб розв'язання суперечностей, залишаючись революційним, діалектичним, модифіковано в такий спосіб, що він одбувається в інтересах розвитку всієї системи нашої економіки і на загибель капіталістичного способу виробництва“¹⁾.

Отже, ми дізнаємось, що тенденцію розвитку основних суперечностей капіталістичного участку нашої економіки проте обмежує наочне оточення. Як обмежує — на це питання ми безпосередньої відповіді у т. Бендеровського не находимо. Побічна відповідь в тому, що спосіб розв'язання основних суперечностей залишається той самий, що і в капіталістичному суспільстві. Нетрудно догадатись, що спосіб розв'язання може „залишитись“ революційним, діалектичним“ лише в тому разі, якщо така сама буде тенденція розвитку. Отже слово „обмежувати“ залишається у т. Бендеровського порожнім звуком, що прикриває нерозуміння основної своєрідності переходового періоду.

Ще ясніше це стає, якщо придивитись до „способу розв'язання“ у т. Бендеровського. Він залишається за переходового періоду такий самий, що ним він буває в капіталістичному суспільстві. Єдина модифікація в тому, що це революційне розв'язання суперечностей капіталістичного участку відбувається в інтересах розвитку всієї системи

¹⁾ „Б. У.“, № 5, стор. 121.

господарства і на загибель капіталістичного способу виробництва. Залишімо „інтереси“ поки - що осторонь.

Що визначає революційне розв'язання суперечностей капіталістичного способу виробництва?

Ортодоксальний марксизм під цим розуміє ось що: скинення влади буржуазії, встановлення диктатури пролетаріату і революційну перебудову системи економічних взаємин.

Що ж усе це визначає, стосовно до капіталістичного участку в СРСР?

Одно з двох:

Або безглуздий плід беззв'язної уяви.

Або переконання в неминучості загибелі чи переродження (що суттю одне й те ж) нашої диктатури і в потребі нової пролетарської революції. Треба гадати, що до тов. Бендеровського істинний перший варіант.

Не рятують справи й „інтереси“ тов. Бендеровського.

Справді. Перший момент модифікації в тому, що розв'язання суперечностей відбувається в інтересах розвитку всієї системи економіки.

А хіба революційне розв'язання суперечностей капіталістичного способу виробництва в капіталістичному суспільстві не відбувається в інтересах економічного розвитку суспільства в цілому? Ріжниця в тому, що в наслідок пролетарської революції виникає революційним шляхом нова система економіки, в наслідок загибелі капіталістичного способу виробництва за переходового періоду *продовжує* розвиватись в соціалістичний спосіб виробництва і суспільства, без жодних *революційних переворотів*, вступає в новий етап, коли припиняється співіснування капіталістичного способу виробництва поруч із соціалістичним. Але цю справжню модифікацію, а не словесну, тов. Бендеровський саме й заперечує.

Другий момент модифікації за тов. Бендеровським в тому, що суперечність розв'язується на загибель капіталістичного способу виробництва. А хіба пролетарська революція в капіталістичному суспільстві відбувається на зміцнення капіталістичного способу виробництва?

Перейдімо до питання про взаємовідношення між соціалістичним та капіталістичним способом виробництва.

Немає потреби детально викривати безглузду спробу тов. Бендеровського підсунути мені твердження, ніби у нас цілком відсутні іманентні суперечності капіталістичного способу виробництва. Для кожного, хто читав мою статтю, ясно, що я кажу лише про те, що іманентні суперечності капіталістичного участку нашої економіки відступають на другорядний план порівняно із суперечностями між ним та соціалістичним участком. Я вбачаю своєрідність переходового періоду порівняно з капіталістичним суспільством в тому, що в першому переважну роль відіграє суперечність між двома способами виробництва, а в другому — суперечність, іманентна одному способу

виробництва. Основну своєрідність взаємовідношень між соціалістичним і капіталістичним способом виробництва в СРСР я подаю у своїй статті:

„Своїм змістом основна суперечність нашого господарства збігається із суперечністю капіталістичного суспільства типу М. Форма розвитку нашої основної суперечности також не збігається з формою розвитку основної суперечности капіталістичного способу виробництва. В капіталістичному способі виробництва розвиток однієї сторони, одного моменту суперечливого відношення непоривно зв'язані з розвитком антагоністичного моменту. Тип зв'язку між соціалістичним і капіталістичним способом виробництва в суспільстві перехідного періоду інший. Розвиток однієї сторони суперечливого відношення не конче зв'язано з розвитком другої. Навпаки... кінець - кінцем, розвиток однієї сторони суперечливого відношення може і має відбуватись коштом другої. Отже форма розвитку нашої основної суперечности, кінець - кінцем, в розвитку одного моменту суперечливого відношення коштом другого...

Форма розвитку нашої основної суперечности та сама, що і форма розвитку суперечности між капіталістичним та просто - товаровим способом виробництва в капіталістичному суспільстві. І там, і тут ми маємо не діалектичну, а механічного типу суперечність.

Звідси ж випливає і тенденція розвитку. Вона не в поширеному відновленні суперечностей в кожний момент розвитку, а в його зменшенні. Знову таки, само собою випливає з попереднього, що загальна тенденція розвитку, яка полягає в зменшенні суперечности, не є *пряма* висхідна лінія. Вона йде зигзагами і до певного періоду можливе і потрібне *в наших теперішніх умовах* поширене відновлення суперечностей. Але загальний і переважний, кінець - кінцем, напрямок розвитку в тому, що один спосіб виробництва поволі поглине другий і соціально знищить його носіїв¹⁾.

Я дуже прошу читача пробачити мені за довгі витяги. Але для того, щоб орієнтуватись у критиці тов. Бендеровського, треба згадати, що він критикує, а на виклад тов. Бендеровського покладатися не можна: він не то що чужі, а свої думки не може до ладу подати.

Якщо не зважати на мелодекламації тов. Бендеровського, що їх розтягнуто майже на цілу сторінку, то перше його заперечення проти поданої концепції в тому, що розглядувану суперечність відновлюється не в негативному, а в поширеному масштабі.

„Суперечність між соціалістичним і капіталістичним участками нашого господарства є суперечність діалектична. Тенденція розвитку цієї суперечности є тенденція відновлення цієї суперечности в поширеному масштабі, бо й тут відновлення треба розуміти не в розумінні кількісного поширення капіталістичної бази, а в розумінні поширення ступеня несумісности капіталістичного способу виробництва з кожним

¹⁾ „Б. У.“, № 4 — 5 за 1926 р., стор. 43 — 4 — 5.

кроком зміцнення соціалістичного сектору нашого господарства. І якщо слід говорити про „змякшення“ цих суперечностей, а про це говорити треба), то це (змякшення) слід розцінювати з погляду кінцевих наслідків розв'язання всієї системи суперечностей, а не з погляду змякшення суперечностей між суттю соціалізму і капіталізму. „Змякшення“ треба розуміти лише в розумінні „подолання“.

Як же цю суперечність розв'язується?

„...Всю систему суперечностей між соціалістичним і капіталістичним способом виробництва розв'язується саме революційно-діалектично, а не механічно. І тут непотрібна ніяка третя революція. Спосіб розв'язання суперечностей діалектичний саме тому, що він закінчується катастрофою для капіталістичного способу виробництва у спосіб деспотичного втручання в класові інтереси капіталіста, у спосіб примусового відбирання у капіталіста засобів та знарядь виробництва. При цьому насильство робиться не в ім'я нової революції і вибуху всієї системи економіки нашої країни, а в ім'я вже наявної диктатури пролетаріату та економічної можливості на даній стадії розвитку остаточно ліквідувати решти капіталізму. Кількість переходить на якість. Капіталістичний спосіб виробництва заперечується в його останніх рештках; на його місці розцвітає соціалізм. І вже чи буде ліквідуватися капіталізм в силу декрету чи в силу відмовлення капіталіста від засобів і знарядь виробництва, звичайно, і в тому, і в іншому разі насильство над капіталістичним способом виробництва річ безперечна“¹⁾ (починаючи з останнього червоного рядка підкреслив С. Г.).

(Закінчення в наступному числі)

¹⁾ „Б. У.“ № 5, стор. 122 — 3 — 4.

II. Китайгородський

Там, де панує Кемаль

Третій стан турецького суспільства переміг і на зовнішнім, і на внутрішнім фронті. Зовні він досяг цілковитої незалежності. Ні одна з великих держав не може розпоряджуватись у Турції, ніби в своєму маєтку.

Траплялося так, що коли руський посол в Костянтинополі запрапує, то, звичайно, відряджує до великого візиря свого швайцара з пантофлею на подушечці, що визначало: „Вважаючи нижче за свою гідність з'явитись особисто до турецького міністерства чужоземних справ, вимагаю негайно виконати те та те“. Цього було досить. Через кілька хвилин уже летів ад'ютант великого візиря з задовольняючою відповіддю. Гарні тоді були часи для імперіялістичних хижаків! Дипломати великих європейських держав глумились із султанського уряду, що струнко стояв перед ними. Європейські капіталісти всякими способами ображали національну гідність турків, закрепачували їхню країну, викачували з неї всі ресурси. Цей „золотий“ для імперіялістів час давно вже минув назавше. Було, і ніколи не вернеться!

Минула імперіялістична війна, а за нею велика Жовтнева революція, що довела пригніченим народам, як треба боротися проти імперіялістів. За допомогою СРСР національна буржуазія Анатолії зуміла організувати успішний опір імперіялістичним насильникам.

Зовнішнього ворога розбито. Національна буржуазія енергійно наступає на внутрішньому фронті проти підпори імперіялізму — проти султанату, халіфату і духовництва. І цей ворог плазує коло ніг молодій анатолійській буржуазії. Останній представник Османської династії — Вахід-Еддін рятується від народного гніву на англійському військовому пароплаві. Його нащадка — проголошеного за халіфа — Абдул Меджида не зовсім делікатно з усім його почотом висилається геть за межі Турції. 29-го жовтня 1923 року колишню країну султанів проголошується за республіку.

Третій турецький стан переживає медовий місяць свого існування. Він намагається поскидати долі всіх середньовічних божків, намагається знищити релігійні фетиші і вже секуляризує церкву, підпорядковуючи її собі; знищує монастирі, розганяє бузувірські секти дервішів; розганяє медресе — школи духовництва, що в них протягом віків виховувалось

бузувірив — бурсаків — майбутніх мул. Буржуазія відважується. Вона в зеніті своєї влади. Її шляхи — вперед і вище.

Вона революційна що до минулого, консервативна в своєму „сьогодні“ і реакційна що до свого антипода, могильника — робітничої класи... На спині робітників та селян молода буржуазія Анатолії дісталася до влади. Собі вона взяла вершки, а трудящим класам лишилися корінці.

Лідер молодой буржуазії, Мустафа - Кемаль - паша, скрутив в баранячий ріг своїх класових супротивників — правих та лівих. Він ще в 1921 році втопив у Чорнім морі (біля Трапезунду) члена Виконкому Комінтерну, тов. Мустафу Субхі, він загнав комуністичну партію в підпілля.

Він не помилював і своїх супротивників справа. Ватажків контр-революційної партії „прогресистів - республіканців“ — Джавід - Бея, Абдул - Кадера та інших видатних діячів колишньої младо - турецької партії — він просто повісив.

Перемігши на внутрішньому фронті, молода буржуазія взялась до будівництва. Залізною рукою вона почала насаджувати національну промисловість. Задля цього урядова кемалістська партія „Халк Фіркас - сі“ (народня партія) збільшила податковий тягар до нікуди. Найбільші офіри на вівтар національної промисловости принесла робітнича класа. Працюючи по 12 — 14 годин на день за голодну заробітну плату, вона, окрім побічних податків, повинна ще платити податки за те, що ходить по брукові (є в Турції й такий спеціальний податок), податок за те, що *не* її діти вчаться в школах, податок за те, що сидить в кав'ярні після праці, податок за те, що одержує обід з їдальні, і, крім того, ще платить особливого податку із зарплати...

Не дивно, що робітнича класа вироджується. Також не дивно, що в надрах робітничих мас збільшується незадоволення з національної влади. Воістину султанський режим бив її батогом, а новітня буржуазія січе її скорпіонами. З вогню феодальної реакції молодий турецький пролетаріят потрапив у полум'я капіталістичного визиску.

Національна буржуазія будує заводи (правда, повільним темпом, але все ж будує), прокладає залізниці, гріє руки коло державного пирога, акумулює, нагромаджує капітали різними способами зовсім не етичного порядку, не гребуючи ні спекуляцією, ні насильством, ні обдурюванням, ні використовуванням своїх зв'язків із державними мужами, свого депутатського звання...

„Наживайтесь!“ Це гасло підхоплено газетними повіями, парламентаріями, військовими, людьми ініціативи, в кого лікті довші та кулаки дужчі. „Наживайтесь, збагачуйтесь!“ — лунають вигуки в усій зашкарублій Анатолії. Ставиться будівлі, будується кам'яниці. Будівельна пропасниця охопила всю країну.

Наживаються за рахунок найжорстокішого визиску народніх мас міста та села — купці, поліційні офіцери, військові підрядники, повітові та сільські влади, що дають збіднілому селянинові гроші в борг по 150 і більше відсотків.

„Наживається“, нагромаджує капітали всякий, хто так чи инакше примазався до державної влади, влади куркульської і варварсько-капіталістичної.

А село бідніє, розкладається. Середняк розмивається. Село роздвоюється на два бігуни: куркульський та бідняцький. Спавперизований селянин біжить до міст, бо він не має землі й нізвідкіль не одержує допомоги, бо в Аданській окрузі, цьому турецькому центрі бавовняної промисловости й бавовництва, оточується й огорожується поля, як це було в Англії наприкінці XVIII віку. В західній Анатолії розвивається міцне фермерське господарство. Смирна, Адана, Ескі-Шакір, Костянтинопіль вщерть сповнені вихідцями із сіл, які шукають заробітків.

Давлять податки, давлять глитайські відсотки, давлять здидні. І біжать всі збезземелені селяни до міст або на залізничне будівництво, встилаючи своїми кістями прокладені рельсові шляхи. Некрасівські вірші „Русские косточки“ надто бліді, щоб читач відтворив у своїй уяві картину злиднів та страждань, що їх переживають турецькі трудівники.

„Чумазий“ з глухої Анатолії прийшов, розштовхав своїми ліктями попередніх господарів, посів їхнє місце в парламенті, в місцевім самоврядуванні. Розкіш і бенкети на одному бігуні. Жебрацтво й нидіння — на іншому.

Буржуазії все дозволено. Їй лише належить право організовуватись у політичну спілку. Робітничій класі це заборонено. Хто сидить на всіх депутатських кріслах в меджилісі (парламенті)? Буржуазія міська і сільська. Всі 320 депутатів нового меджиліса, третього рахунком по імперіялістичній війні,— найвищі офіцери, які для проформи подали в одставку, найвищі бюрократи, заводчики, купці, поміщики — та й тільки. Ні робітника, ані селянина там не репрезентовано.

Диктатор Мустафа-Кемаль-паша сам склав списка депутатів нового меджиліса і за допомогою слухняного держапарату провів своїх людей до парламенту.

Робітнича класа стихійно рветься до самоорганізації. Її головний загін з милости кемалістської анатолійської буржуазії вже два роки пішов у запілля, пробиваючи крізь щілини легальности шлях до організації робітничої класи у свої профспілки. Але кемалісти всякими способами намагалися втиснути ці профорганізації в поліційні колони.

Живе ще Зубатов на берегах Босфору! Але живе й революційний дух класової боротьби. Супротивляється робітник, будує свій „Теалі“, свій класовий професійний центр. Страйкує. Він проголошує страйки й на тютюнових фабриках, і на бійнях, і на залізницях (в Адані). Поліція мобілізує штрейкбрехерів, а залізничники-страйкарі встиляють рельсові шляхи своїми тілами, не даючи потягові рухатись. Поліція вживає зброю. Кров турецьких робітників зрошує шляхи залізниць (справа була в серпні минулого року)...

Молода, ще не зміцніла турецька компартія, перемагає опір реформістських елементів, що звили собі міцне гніздо всередині її, і, перемагаючи одночасово поліційні рогатки, розгортає широку усну та друковану агітацію.

Кемалістська урядова партія у відповідь зачиняє профспілкову центральну організацію „Теалі“, арештовує її проводирів, полює за найкращими, самовідданими керовниками підпільної компартії, захоплює їх, бере їх в полон, жорстоко, по-варварському, інквізиторському розправляється з ними. Їх б'ють у живіт, по голові, по ногах. Мордують, випитують. Ніщо не допомагає. Турецькі комунари вогнестійкі. Потворні кати нічого не можуть вдіяти.

80 турецьких комуністів вже півтора місяця сидять в кемалістських казематах. Їх чекає суворий вирок, але, зрозуміла річ, на місце зниклих стають нові загони комунарів.

Робітники Туреччини позбуваються націоналістичних ілюзій. Турецька буржуазія стоїть перед спокусою. Її спокушає „золоте ягня“ фінансового світу Європи й Північно-Американських Сполучених Держав. Імперіялісти — Англія й Франція особливо — хочуть одірвати Туреччину від СРСР. Трудящі Туреччини переконуються, що національна буржуазія намагається перескочити за браму імперіялізму.

Отже не дарма кемалістські міністри нишпорять по європейських столицях, обиваючи ганки банкірських установ, вижебруючи на вигідних умовах позики.

Що-правда, імперіялістична Європа не поспішає задовольнити фінансову згагу кемалістської буржуазії. Їм важко попрощатись з думкою, що Туреччина часів султанів, яку можна було без заперечень доїти, лишилася вже далеко позаду. Вони ще мають надію приручити Турецьку республіку, сісти на неї верхи, так чи інакше закабалити.

Змагаючись проти робітничого руху, проти його революційного авангарду, турецька буржуазія має надію вислужитись перед імперіялістичним світом. Підготовлюючись до того, щоб ухвалити суворий вирок турецьким комуністам, кемалісти сподіваються в такий спосіб задобрити європейських банкірів: „Ми, мовляв, не зважаємо на СРСР, комуністична влада наш ворог, як і ваш“. От що визначають арешти, тортури й майбутні суворі кари турецьких комуністів.

Але трудящі Туреччини не дадуть урядовій класі гендлювати незалежністю народу. Вони візьмуть, повинні будуть взяти справу боротьби за волю Туреччини у свої власні руки. Буржуазія не дала їм волі, вона принесла їм нові ярма. Що більше буржуазія переслідуватиме робітничий рух, то більше він загартується в боротьбі проти класового ворога, який танцює під дудку імперіялістів.

Робітничій класі Туреччини доведеться боротись так за власне визволення, як і за визволення та волю всього турецького народу, за визволення від буржуазного гніту і нового ярма, що його імперіялісти, за допомогою буржуазії, збираються покласти на молоду Туреччину.

КРИТИКА Й БІБЛІОГРАФІЯ

„Агітація і Пропаганда“ №№ 1, 2 й 3 — 4 = 144 + 128 + 144 ст., жовтень — листопад, двотижневий журнал Агітпропу ЦК КП(б)У та Агітпропу Харківського ОПК, тираж 4500.

Вихід цього журналу починає, так би мовити, нову епоху в галузі організації пропаганди та агітації у нас на Україні. Роллю, що її до цього часу відігравали окремі журнали „Агітатор“ та „Пропагандист“, а також завдання, що їх ці журнали виконували, повинен виконати новий журнал „Агітація і Пропаганда“.

В нову „епоху“ журнал вступає вже з величезним досвідом, певним складом співробітників, твердим та доволі великим кадром читачів - практичних робітників. Чотири з половиною тисячі примірників — для України це не мала кількість. Одна ця цифра вже свідчить про те, що журнал має твердий ґрунт для своєї роботи.

Журнал є орган Агітпропу ЦК КП(б)У, і, як такий, він повинен відігравати значну керуючу та виховну роль, охоплюючи величезні партійні кола нашої України. Призначений для всіх агітпроп - культ та політосвітробітників, також і взагалі для партійного активіста, цей журнал ставить собі завдання допомогти їм в їхній складній щоденній практичній роботі.

Треба визнати ідею об'єднання журналу за цілком правильну. Вона виникла як наслідок практичного досвіду роботи двох журналів і, так би мовити, є логічне закінчення розвитку цієї роботи. Редакція так оцінює цей факт, і це є, на нашу думку, правильно: „Наш журнал має на меті стати в пригоді партійному активістові в нових завданнях. Тут щільно переплітаються проблеми і агітації, і пропаганди, отже, об'єднання двох журналів в один є не просто механічна операція, але й має глибший принциповий зміст“. Нові завдання в галузі агітпроп роботи збігаються з об'єднанням журналу і цим утворюють своєрідну епоху у своїй роботі.

Тепер що до змісту.

Перше число лякає своєю „солідністю“. Розмір 9 друкованих аркушів занадто великий для такого журналу. В цьому відношенні друге число краще — 8 друкованих аркушів, але й то треба визнати, що це повинно бути за максимальний розмір, навіть тоді, коли виходитиме подвійне число. Тенденція на „грубий“ журнал не тільки формою, але і змістом, на нашу думку, має відбитися негативно.

Впадає в око ухил в бік агітації. Переглянувши статті з цього боку, то побачимо, що значно переважають агітації. Приклад: перше число має 144 сторінки; з них тільки 25 сторінок присвячено питанням пропаганди; друге число — тут ми маємо 128 сторінок і тільки 36 сторінок присвячено пропаганді. Це, на нашу думку, також є негативний бік журналу й то більше, що тепер фактично почався навчальний рік. Це відбилось і на змісті. Немає керівничих статей з окремих галузей пропаганди, а тимчасом на місцях тепер виникає ціла низка питань, і молодий пропагандист жадібно хапається за кожну можливість, аби найти собі допомогу. Цілком правильну думку висловлює тов. Наумов у своїй статті „На початку навчального року“, де він каже: „За останні два роки висунуто на пропагандистську роботу чималі кадри. Добра половина з них не так давно ліквідувала свою політичну малограмотність“. Адже цей факт повинен заставити більше звернути уваги на керівництво цими пропагандистами за допомогою нашого журналу. Треба розгорнути роботу що до конкретних питань пропаганди. Така низка питань і тем, як, наприклад: „Комплектування шкіл“, „Організаційні питання школи“, „Методи викладання“, „Робота методбюра“, „Школа стаціонарка та передвижка“, „Наочні приладдя в школі“, „Громадська робота школи на селі“ та й інші, — повинні бути у великій кількості, особливо з початку навчального року. Поодинокі статті тов. Паскеля „Як слід ставити питання в розмові“ не розв'язує загального питання про методику.

Що до загального відділу, то в першому числі ми маємо важливі й цікаві для цього журналу статті, а саме: Семенов — „Історичне значіння Жовтневої революції“, Румянцев — „Досягнення у сільському господарстві на десяти роковини Жовтня“, Ортенберг — „Партія, село й опозиція“.

По суті також дуже важливий матеріал вміщено з агітації, як додаток №№ 1 та 2, — постанови агітнаради АПВ ЦК КП(б)У та короткий зміст доповідей. З агітації, крім того, цінні статті: Нагорний — „Про агітаторські кадри на селі“ і Бобровник — „Масова агітробота в місті та її перспективи“ й інші.

Але поруч із цим є такі статті, як, наприклад, Савва Р. — „Агонія буржуазної влади“ (до десятих роковин демократичної ради), що про неї ми, не кажучи про зміст, повинні зазначити, що для цього журналу це питання в даному разі має другорядне значіння, а тому й місце це можна було використати для актуальніших питань.

В цьому числі також вміщено коротеньку бібліографію літератури по жовтневої революції, але поруч з цим бракує рецензії-огляду підручників на поточний партнавчальний рік. Обидва числа мають, як додаток, програми тематичних гуртків Веч. РПШ.

Також, як один з найважливіших матеріалів що до практичного використання, треба відзначити керівничу статтю тов. Наумова — „На початку партійно-навчального року“ та статтю тов. Лібермана — „До постановки роботи з самоосвіти“.

Друге число журналу в основному має ті самі хиби, що їх зазначено для першого числа. Зокрема конкретно можна сказати, що й тут також деякі статті, як, наприклад, стаття М. Левицького — „Українські політичні партії Західньої України“, мають для даного журналу другорядне значіння. Матеріал у тов. Левицького розроблено дуже важливий й цікавий, але йому місце не тут.

В цьому числі ми маємо також дуже цінні, суто практичні матеріали: статті т. Перчика та т. Паскеля, програми, завдання самоосвітнім гурткам, хроніку та інше. Що до статті Рубінштейна про тести, то, на нашу думку, навіть в порядку дискусії містити її було не доцільно. Краще було тепер дати статті про форми та методи обліку, а наприкінці року статтю про іспити взагалі.

Подвійне 3 — 4 число вийшло за декілька днів до X з'їзду КП(б)У та напередодні XV з'їзду ВКП(б). Його навіть роздано делегатам X з'їзду, яко делегатську літературу. Це значно відбилося на його змісті. Це є найудаліше число що до змісту. Бойовий дух моменту в ньому яскраво відбито. *По - перше*, партійний з'їзд та боротьба з опозицією, *по - друге*, чергові міжнародні проблеми і, *по - третє*, практичний бік агітпропроботи в цьому числі відбито досить гарно. Майже цілий найбільший розділ (за винятком одної статті Ряппо) присвячено питанням X з'їзду КП(б)У та боротьбі з опозицією. Тут ми маємо інтересну і своєчасну ст. т. Гонікмана — „У нас немає більше середпартійної опозиції“, яка підводить підсумки боротьби опозиції проти партії. Аналізуючи етапи розвитку боротьби і звертаючи увагу на останній етап — *перехід од внутрішньої партійної боротьби до позапартійної* — тов. Гонікман каже: „Треба голосно й рішуче заявити: у нас немає більше внутрішньої позапартійної опозиції. Всередині партії боротьбу закінчено. Точиться боротьба Всесоюдної Комуністичної Партії (більшовиків) із мізерною нелегальною партією ліквідаторів - троцькистів“. Потім іде чотири статті про стан та перспективи господарства України у звязку з партійною дискусією. Статті всі цілком актуальні і змістом матеріалу дуже важливі. Статті такі: Л. Перчик — „Господарська п'ятилітка й опозиція“, С. Хейман — Перспективи розгортання української промисловости“, Козлов — „Троцькисти і політика промислових цін“, Стремоухов — „Продукційність праці, заробітна плата і соціальне страхування“.

Нарешті, в цьому розділі ми маємо також цікаві статті: С. Губерман — „Наші вороги про нас і опозиція“, Л. Охотін — „Питання війни й опозиція“.

В розділі „Міжнародний огляд“, цілком зрозуміло, вміщено найактуальнішу цього часу статтю В. Бровна — „Конференція що до роззброєння і участь в ній СРСР“.

Розділ „Загальні питання агітпропроботи“ починається цікавою статтею т. Шмайнон — „Організація обговорення та вивчення з'їздівських питань“, яка на суто діловому ґрунті ставить питання проробки. Подано голосні напрямки і завдання проробки. Під усе це підведена „організаційна база“.

Далі йде дискусійна стаття тов. Капцана про раціоналізацію масової роботи, цілком актуальне, практичне питання нашого партійного та суспільного життя. Він загострює питання навколо практичного виконання раціоналізації масової роботи й це надає їй важливої цінності. Але що до оцінки причин нераціональності нашої роботи не з усіма думками автора можна погодитися (наприклад: найважливіша причина довгих доповідей є так зване „наслідування“).

Інтересні матеріали ми маємо в розділі „Практика агітпропроботи“. „Це голос мас“, „низів“, це є той матеріал, що являє собою практику роботи. На нашу думку, повинно серйозно стояти питання про використання цих перших підсумків, перших ластівок в поточному навчальному році.

Далі, як і звичайно, ми маємо „Хроніку агітпропу і культполітосвітньої роботи“, і, нарешті, „Додаток“: програма, метода розробки та завдання для Веч. РПШ, предметових самоосвітніх гуртків.

Одно слово, порівняно з попередніми числами, ми повинні підкреслити той значний крок, що його зробив журнал що до удосконалення змісту.

Тепер декілька слів з приводу техніки видання. Взагалі видання гарне — відносно добрий папір, шрифт та й інше, але слід звернути увагу на низку питань, у зв'язку з технікою, що відбиваються негативно на цінності журналу. Замість розрядки обов'язково треба завести „жирний“, великими літерами, шрифт. В другому числі всі гасла скупчено до кінця розділу й надруковано звичайним шрифтом. Так друкувати гасел не можна. Треба протягом всього журналу, майже на кожній сторінці викидати по одному гаслу і друкувати великим, жирним шрифтом. Ця техніка відома, і дивно що видавництво так недбало ставиться до якості продукції. Крім того, деякі цифри слід ілюструвати діаграмами та по змозі малюнками, не кажучи вже про те, що закладки та кінцівки треба завести як правило, а не як виняток, що ми бачимо в журналі.

Це наші загальні думки. Дуже критичний підхід що до оцінки цього журналу пояснюється надзвичайною важливістю ролі, яку він відіграє. Ми повинні ревно поставитися до тих умов, що дали змогу найкраще виконувати ті обов'язки, що їх має журнал. Але хоч би яка гостра критика була тої позитивної ролі, що її набуває наш оновлений журнал, зменшити не можна.

Ми рішуче рекомендуємо широким партійним колам цей журнал завести у щоденному вжитку. Залишається тільки пожалкувати, що АПВ ЦК не надсилає його в рахунок книжкового пайка всім районним агітпропам.

А. Бервицький

А. ТАЛЬГЕЙМЕР. Теоретический кризис социал - демократии. Переклад з німецької. Держ. Вид. 1927 р. С. 167. Ц. 1 крб. 80 коп.

В свій час у статтях проти Булгакова Ленін писав: „Ніхто так не перекручує Маркса, як колишні марксисты. Ці слова з цілковитим

правом можна пристосувати і до сучасної соціал-демократії. В соціал-демократичному оточенні утворено своєрідну єдність теорії і практики: угодовська, опортуністична практика знаходить собі підпору в не менш опортуністичній і затертій теорії.

Теперішній стан соціал-демократичної теорії характеризується цілковитим ідейним розкладом. Поруч прихованої ревізії Маркса намічається відкритий одход від марксизму; марксизм поєднується і підмінюється всіма течіями буржуазної суспільної думки, починаючи з неокантіанства, берхоніанства, фрейдизму і кінчаючи... католицтвом.

Тов. Тальгеймер в книжці пробує подати картину цього розкладу. Книжку складено з окремих журнальних статей. Цим, може бути, пояснюється деяка її порізненість і неповність.

В основі книги лежить критика ювілейного збірника „Живий марксизм“ (видано його в 1924 році, на 70-ліття Карла Кавтського), нової аграрної програми австрійських соціал-демократів і відомої роботи Реннера — „Теорія капіталістичного господарства“.

Зрозуміла річ, цей матеріал недостатній на те, щоб подати вичерпну характеристику основних теоретичних течій соціал-демократії та їхньої питомої ваги. Звідси випливає низка прогріхів в роботі тов. Тальгеймера. Недостатньо освітлено філософську підвалину соціал-демократичного „марксизму“. Зокрема, як здається, більше уваги слід би було звернути на спроби „соціалізації релігії“ і теорії Freud'a.

Але й у такому своєму вигляді картина, що її демонструється в книжці тов. Тальгеймера, надзвичайно показова. В межах одного і того самого збірника „Живий марксизм“ один ревізіоніст спростовує другого, виявляючи при цьому свою власну ревізіоністську суть. Весь збірник в цілому відрізняється незвичайним ідейним розбродом, що наочно показує розклад „Живого марксизму“. Та й не зрозуміло, де слід шукати цей соціал-демократичний „Живий марксизм“, чи в неокантіанських вправах Макса Адлера, в прагматизмі Отто Бавера, чи в релігійних шуканнях А. Кранольда, чи, може бути, у фрейдистських дослідженнях О. Іенсена? Невже „Живий марксизм“ виявлено, з погляду австро-марксистів, у всіх цих взаємно-суперечних течіях? От де воїстину „монолітність“ світогляду! Зате австрійські соціал-демократи можуть бути вдоволені: їх уже ніхто не обвинуватить в марксистській „вузькості“ і нетерпимості, в догматизмі; вони без всякого догматизму слухняно засвоюють останні висновки буржуазно філософії і суспільної „науки“.

Треба сказати, що в книжці тов. Тальгеймера подається геть не найяскравіші приклади теоретичного розкладу соціал-демократії. В галузі релігійних шукань Кранольда залишив далеко позаду відомий Макс Адлер (в книжці „Das Soziologijche in Rants Erkenntniskritik 1924 р. Руською мовою про цю книжку див. брошуру Деборіна — „Останнє слово ревізіонізму“, вид. „Матеріаліст“, м. Москва, 1925 та ин. В галузі фрейдизації марксизму далі за О. Іенсена пішли багато дехто з теоретиків (напр., відомий теоретик мистецтва г. Роланд-Гольст в своїх

останніх роботах, бельгійський соціал-демократ Де-Ман в роботі „*Psychologie des Sozialismus* і т. ин. Руською мовою див. „Вестник Ком. Академії“ книжка 18 і „Летопись Марксизма“ кн. 1).

Можна було б ще набагато продовжити список теоретиків, що втратили всякий „образ и подобие“ марксистів. Все це наочно свідчить про цілковиту ідейну безпорадність соціал-демократичної теорії. Плодотворча розробка марксизму в нашу добу стала, в буквальному розумінні слова, за *монополію* більшовизму. Тут чітко видно революційний характер марксистської теорії, що не вміщується в рамках соціал-демократичної практики.

Критика тов. Тальгеймера не скрізь стоїть достатньо високо. В філософсько-соціологічній частині вона відрізняється деякою легковагістю. Є окремі неточності й помилки.

Ці помилки, проте, не варт спеціально розглядати, оскільки вони не мають переважного значіння.

Загальне уявлення про ставлення соціал-демократії до марксизму робота тов. Тальгеймера, безперечно, дає. Що до цього вона являє цінність не лише для німецького, але й для руського читача. В книзі є друкарські помилки. Деякі з них перекручують зміст.

Г. Глезерман

МОДЕСТ РУБИНШТЕЙН. Капиталистическая рационализация
Издание Профинтерна. 1927 г.

Капіталістичне господарство останніх років переживає добу відносної несталої стабілізації. На сьогодні стабілізаційні процеси в усіх капіталістичних країнах ввійшли в другу стадію свого розвитку. Перша стадія характеризується безперечними успіхами капіталізму в сфері обігу (розгортання міжнароднього товарообігу, стабілізація валюти і т. инш.). Її в основному закінчено.

Тепер перед усіма капіталістичними країнами постало питання організувати виробництво — економічно й технічно організувати сферу виробництва.

В боротьбі за підвищення норми прибутку капіталістичні підприємці та переважно їхні об'єднання викидають єдине гасло дня: раціоналізація виробництва, висока якість продукції.

Але ж в умовах капіталізму раціоналізація виробництва не є тільки удосконалення техніки, вона втілює в собі відповідний соціальний зміст. Вона являє собою наступ на робітничу класу, як на джерело додаткової вартости.

VII поширений пленум ІККІ так викриває суть капіталістичної раціоналізації сучасного стабілізаційного періоду: „Виходним пактом стабілізаційної політики буржуазії являється безпосередній нажим на робітничу класу, збільшення її робочого дня (напад на робочий день і законодавче підвищення робочих годин у низці країн), зменшення її зарплатні, посилене податкове обкладання пролетаріату, як і широким працюючих мас взагалі“ (постанови пленуму).

Книжка М. Рубінштейна, що ми її рецензуємо, буде, на наш погляд, за прекрасний ілюстративний матеріал, що potwierджує правильну оцінку сути та тенденції капіталістичної раціоналізації, що її подав VII пленум ІККІ.

В невеличкій роботі автор зумів систематизувати матеріали про технічні зміни у виробництві, нові організаційні форми його та вплив цих нових форм на робітника. Треба певно зазначити заслугу авторову в тім, що він, майже вперше, спробував дати об'єктивну й соціальну аналізу нових організаційних форм у виробництві. Ця робота різко відрізняється від робіт, а їх чимало, різних буржуазних „спостерега-чів“, які або захоплюються, або жахаються так званої „американізації“, або навіть накреслюють цілий соціальний рай, як це робить кумір „американізаторів“, Генрі Форд у „своїх“ творах.

Книжка тов. Рубінштейна побудована за такими розділами: технічні здвиги сучасності, інтенсифікація праці, вплив раціоналізації на становище робітничої класи, суперечності капіталістичної раціоналізації. Також в окремі розділи автор виділяє: роботу „невпинною течією“ (конвейєр) та ставлення реформістів до раціоналізації. Автор подає не тільки заходи й форми раціоналізації, але й її суперечності.

Капіталістичному господарству завсідги властиві відповідні суперечності, але на кожній стадії розвитку вони мають свої особливості.

Автор, правильно оперуючи марксистськими законами, викриває суперечності стабілізаційного періоду. Одначе, він обмежений фактичним матеріалом, що його ще взагалі не досить зібрано, щоб зробити повну аналізу цих особливостей. Тому й роботу авторову слід розглядати, як спробу.

Отже відсутність фактичного матеріалу відбилася на правильності оцінки досягнень капіталізму що до розвитку продукції. Підкреслюючи факт особливо значного розвитку продукції електричної енергії, випро-дукування моторів, хемічної промисловости то - що, автор наводить такі дані: „Продукція світової електро - технічної промисловости побільшала з 1913 р. по 1925 р. вдвое“, далі, „енергія моторів усіх важливіших промислових країн до 1914 року зростала на 3 міл. кінських сил на рік. За десятиліття з 1914 року це зростання становило по 5 міл. кінських сил на рік“. Відомостей цих ніхто не збирається заперечувати. Але автор, навівши дані лише про досягнення, не досить підкреслив вплив так би мовити „бунтівничих“ моментів. Таким чином автор переоцінює досягнення, що їх капіталізм має через мех нізацію та винаходи й замазує вагу суперечностей, що сам їх був навів. Потрібно нагадати авторові, що підвищення продукційної спроможности світового капіталістичного господарства за роки 1913—1925 на 46,5% не може бути цілком використано. Продукційну спроможність використовується лише на 74%, а тому виробництво збільшено, порівняно з довоєнним, лише на 10%¹⁾.

¹⁾ Цифри т. Варги. Дивись журнал „Мировое хоз. і мировая пол.“ за 1927 р.

В другому місці т. Варга, з приводу досягнень капіталістичного господарства, робить таке, вельми важливе, зауваження: „Економічні наслідки стабілізації не слід переоцінювати. На протязі півстоліття, перед війною, маса випродукованих при капіталізмі товарів збільшувалася приблизно пересічно на 3% на рік. За останні роки стабілізації ні одна європейська країна, може за виключенням Німеччини в сучасній фазі високої кон'юнктури, не досягла довійськового темпу розвитку“¹⁾.

Ми бачимо, що досягнення капіталізму так що до абсолютного випродукування, як і що до темпу розвитку дуже обмежені. Наведені дані потрібно урахувати, читавши книжку т. Рубінштейна.

В одному зі своїх розділів автор подає цілком правильну картину й відповідну критику ставлення реформістів до капіталістичної раціоналізації. Він каже: „Не може бути дійсного захисту робітничої класи від наслідків раціоналізації без боротьби з реформістами, без викриття їх підтримки капіталістичної раціоналізації і служби капіталові, навіть в тих випадках, коли вони маскуються показковою опозицією“. Додамо, що на сьогодні реформісти показують свою фізіономію без усяких машкар. Про це свідчить досить позитивне ставлення „Геверкшафтцайтунг“ — офіційного органу німецького об'єднання профспілок до конференції всегерманської промислової спілки; ця конференція відбулася 2—3 вересня у Франкфурті на Майні. Нарешті про це свідчать виступи низки англійських угодовців разом із великими промисловцями (як от Макдональд, Сітрін, Кейнс, Гендерсон, Альфред Монд — консерватор) в „Манчестер Гардієн“ з пропагандою миру у промисловості.

Ми вважаємо за потрібне зауважити що до цього розділу, що, подаючи критику реформістів, автор не навів, не протиставив ставлення з боку Комінтерну та Профінтерну до капіталістичної раціоналізації, і це треба відзначити, як хибу.

Далі в книжці не досить розроблено питання про вплив на раціоналізацію капіталістичних об'єднань. Капіталісти силою своїх об'єднань не тільки провадять раціоналізацію виробництва, але вони „раціоналізують“ й що-раз більше підкоряють своїй владі державний апарат. Розвиток капіталістичних об'єднань теж має свої особливості на сучасний період. За проєктами деяких буржуазних економістів, як захисник інтересів капіталістичних об'єднань повинна явно виступити Ліга Націй за допомогою Бюра Праці при ній. Питання про поширення капіталістичних об'єднань має вже досить велику літературу і проминати його не слід.

Однаке наведені недоліки, мабуть, більше будуть свідчити за нецілковиту розробку тих проблем, що їх порушив автор, аніж за хибні моменти в книжці.

В книзі досить правильно освітлено соціальні моменти, що їх із собою тягне капіталістична раціоналізація, а ці питання, безумовно, заслуговують на увагу з боку радянського суспільства і особливо

¹⁾ Стаття „Первое десятилетие периода заката капитализма“. Журнал „Коммунистический Интернац.“ № 44 — 45 за 1927 р.

революційно - професійного та комуністичного руху в капіталістичних країнах.

На особливу увагу з боку читача заслуговують проблеми, зв'язані із заведенням засобів механізації: як от конвейерна система, вплив механізації на інтенсифікацію праці робітника, зміни форм самої організації робітників, перманентне зростання безробіття в наслідок раціоналізації, зміна структури робітничої класи та суперечності самого процесу раціоналізації. Низка проблем, що їх порушує автор, цілком нові.

Не менш важливі й висновки авторів. В основному вони такі: „Раціоналізація в її сучасних формах являється не випадковою, а логічним розвитком усіх тенденцій капіталістичного виробництва і, разом із тим, найбільш яскравим проявленням, в багатьох відношеннях як би звершенням капіталістичних протиріч в галузі організації праці“.

„Посилюючи капітал й даючи йому нову зброю для визиску, раціоналізація в той же час неминуче посилить опір пролетаріату, загострить його боротьбу, ясно покаже навіть самим відсталим рисам робітничої класи, що для них нема іншого виходу з цієї безпорадності, нема спасіння без усунення капіталізму“.

Капіталістична раціоналізація є ще й буде на найближчі часи злободенна. Питання, що їх знімає автор, ще чекають на подальшу аналізу дослідувачів. Економіст, практичний господарник чи студент та і взагалі той, хто цікавиться процесами, що виникають у наслідок капіталістичної стабілізації, із задоволенням скористають цю цінну книжку.

П. Скрипченко

Редакція	{	Є. Гірчак	М. Скрипник
		С. Губерман	С. Трикоз
		В. Затонський	А. Хвиля
		М. Попов	В. Юриєнь
		А. Річицький	

ДО УВАГИ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

З 1-го жовтня 6/р. ПЕРІОДСЕКТОР ДЕРЖВИДАВУ УКРАЇНИ почав експедивання своїх видань гуртом через ПОШТОВІ ВУЗЛИ (минуючи індивідуальну наклеї у адрес на своїх виданнях).

У кожній поштовій філії мають бути карти всіх передплатників, що мешають біля неї.

Пошта має своєчасно приставляти журнали та газети передплатникам. В разі недоведення цього одержання журналів та газет просимо передплатників зі скаргами звертатися БЕЗПОСЕРЕДНЬО до найближчої ПОШТОВОЇ ФІЛІЇ.

ПЕРІОДСЕКТОР ДЕРЖВИДАВУ УКРАЇНИ